

**PARTNERSCHAP STEDELIJKE
ARMOEDE
DEFINITIEF ACTIEPLAN**

**Partnerschap Stedelijke Armoede
Definitief actieplan
2018**

Het Partnerschap Stedelijke Armoede (PSA) stelt met genoegen zijn definitieve actieplan voor, waarin het zijn twaalf kernacties uit de doeken doet om de armoede terug te dringen en de inclusie te bevorderen van mensen die in armoede leven of dreigen te verzeilen, in stedelijke gebieden over de hele Europese Unie. Voor meer informatie over het PSA kunt u altijd terecht op de bijhorende [website](#) of bij de coördinatoren:

**POD Maatschappelijke Integratie,
Armoedebestrijding, Sociale Economie en
Grootstedenbeleid**

WTC II - Toren 2, Koning Albert II-laan 30
1000 Brussel
België
Website: <https://www.mi-is.be/en/contact>

POD MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE
BETER SAMEN LEVEN
SPP INTÉGRATION SOCIALE
MIEUX VIVRE ENSEMBLE

**Algemene Commissie voor territoriale
gelijkheid (CGET)**

20, Avenue de Ségur
75007 Parijs
Frankrijk
Website: <http://www.cget.gouv.fr/contacts>

Managementsamenvatting

Zoals vastgelegd in het Pact van Amsterdam (2016) is het prioritaire domein rond stedelijke armoede in de Stedelijke Agenda van de EU erop gericht *de armoede te bestrijden en de inclusie te bevorderen van mensen uit achterstandswijken die in armoede leven of dreigen te verzanden*. Die ambitie werd ook meteen gekozen als overkoepelend beginsel om dit PSA-actieplan verder uit te werken. Ze diende als basis om een werkproces op poten te zetten, geënt op diepgaande discussies die uitmondde in vier specifieke kernprioriteiten: (1) Kinderarmoede; (2) De vernieuwing van stedelijke achterstandsgebieden en -wijken (SAGW's); (3) Dakloosheid; en (4) De kwetsbare situatie van de Roma. Merk op dat dit actieplan tevens een set initiatieven behelst die specifiek bedoeld zijn om maatschappelijk kwetsbare groepen te ondersteunen (zo ook mensen in extreme armoede en groepen met een verhoogd armoederisico). Het PSA stelde ook twee transversale prioriteiten vast: (5) Toegang tot kwaliteitsvolle dienstverlening en welzijn; en (6) De aanleg van databanken om stedelijke armoede te identificeren, te meten, te monitoren en te beoordelen.

In dit Partnerschap staat stedelijke armoede voor alle kwesties die verband houden met de structurele concentratie van armoede in SAGW's. De sociale en ruimtelijke aspecten van het probleem hebben ertoe geleid dat het PSA twee doorgaans tegenstrijdige benaderingen omvat: i) De plaatsgerichte aanpak van stedelijke armoede, die deze vorm van armoede beschouwt als een ruimtelijk verschijnsel dat zichzelf doorzet in SAGW's; en ii) De mensgerichte oplossing voor stedelijke armoede, waarbij stedelijke armoede gezien wordt als een fenomeen dat bepaalde groepen in het bijzonder treft, ongeacht waar ze wonen. Deze twee benaderingen liggen aan de basis van alle voorgestelde acties, samen met een pakket beginselen, denken we aan de implementering van een bestuursaanpak op meerdere niveaus; het stimuleren van stedelijke overheden om de voorgestelde acties te implementeren, op alle beleidsvlakken; het betrekken van alle relevante belanghebbenden, met bijzondere betrokkenheid van lokale gemeenschappen en de eigenlijke doelgroepen; de strijd tegen energiearmoede; het bedenken van specifieke oplossingen voor stedelijke armoede op lokale schaal, aan de hand van een empirisch onderbouwde aanpak; en de onvoorwaardelijke eerbiediging van de mensenrechten.

Net zoals alle andere partnerschappen verbonden aan de Stedelijke Agenda, houdt ook het PSA rekening met de focus op betere regelgeving, financiering en kennis, zoals de EU die vastlegde in het Pact van Amsterdam. Ook de overlappende kwesties in dat Pact worden ter harte genomen, in het bijzonder de territoriale dimensie, het belang van kleine en middelgrote steden, de meerwaarde van deugdelijke stadsplanning, de schakels met de internationale dimensie, in het bijzonder de Nieuwe Stedelijke Agenda en de duurzame-ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals of SDG's) van de Verenigde Naties, het algemene beginsel van gendermainstreaming en ga zo maar door.

Met al die aspecten is rekening gehouden in de werkwijze om dit PSA-actieplan op te stellen. Het stoelt op een hechte en duurzame samenwerking tussen de leden van het PSA, die ingedeeld werden in een reeks werkgroepen om de genoemde prioriteiten naar behoren aan te pakken. Het PSA nam ook standpunten en feedback van buitenaf op in haar plan, via de organisatie van een seminar in Athene, in september 2016, waar de PSA-leden en andere stakeholders een gezamenlijke denkoefening hielden rond de scopingdocumenten. En ook de opmerkingen van verschillende

stakeholders verzameld in het raam van de openbare raadpleging rond het ontwerpactieplan, georganiseerd in de zomer van 2017, werden in beschouwing genomen en overdacht. Daarnaast heeft het PSA in zijn werkzaamheden de thematische verbanden met andere partnerschappen, in het bijzonder op het vlak van huisvesting, afgetast en er zo op voortgebouwd.

Het actieplan van het PSA telt 12 acties, onderverdeeld in vijf groepen: 1) Geïntegreerde acties, die terugkomen in alle bovengenoemde prioriteiten van het PSA (acties 1-3); 2) Acties ter bestrijding van kinderarmoede (acties 4 en 5); 3) Acties rond de opwaardering van achtergestelde gebieden en wijken (SAGW's; acties 6 en 7); 4) Acties om dakloosheid uit te roeien (acties 8 en 9); en 5) Acties gericht op de integratie van Roma (acties 10-12):

Geïntegreerde acties	<p>Actie 1 - Cohesiebeleid na 2020: Algemene subsidie voor stedelijke overheden ter bestrijding van armoede</p> <p>De algemene subsidie werd in het leven geroepen om de EU een geschikt en specifiek financieringsinstrument te verschaffen dat in staat is om de specifieke uitdaging van stedelijke armoede het hoofd te bieden, aan de hand van alomvattende strategieën die de beperkingen van het huidige EU-financieringsstelsel overstijgen.</p> <hr/> <p>Actie 2 - De oprichting van een Europees netwerk van nationale observatoria voor stedelijke armoede</p> <p>Deze actie streeft naar de oprichting van één enkele centrale Europese website (zeg maar een one-stop shop) om relevante statistieken rond stedelijke armoede beschikbaar te stellen voor stadsbesturen en andere betrokken spelers, om op die manier empirisch onderbouwde beleidsmaatregelen te bevorderen in de strijd tegen stedelijke armoede. Ze wordt geënt op de kennis van de nationale observatoria.</p> <hr/> <p>Actie 3 - De aanleg van een databank op EU-niveau met gegevens over stedelijke armoede</p> <p>Deze actie is gericht op de noodzaak om degelijke statistische data over stedelijke armoede te verstrekken die zo nauw mogelijk aansluiten bij het lokale niveau (NUTS III). Ze wil geharmoniseerde data en indicatoren verschaffen die een volledige en alomvattende kijk geven op de situatie van kinderen met een risico op armoede en maatschappelijke uitsluiting, van daklozen en van de Roma binnen de EU.</p>
Kinderarmoede	<p>Actie 4 - Invoering van een Europese Kindergarantie</p> <p>De Kindergarantie is een instrument gericht op concrete investeringen ten voordele van kinderen en jongeren in Europa, in het bijzonder zij die het meest kansarm zijn. Ze is bedoeld om te investeren in de tweede en derde pijler van de Commissieaanbeveling '<i>Investeren in kinderen: de vicieuze cirkel van achterstand doorbreken</i>'. Deze actie omvat ook een aantal maatregelen om de bestaande EU-instrumenten beter te benutten.</p> <hr/> <p>Actie 5 - Evolueren naar een richtlijn om te investeren in kinderen, op basis van de aanbeveling '<i>Investeren in kinderen: de vicieuze cirkel van achterstand doorbreken</i>'</p> <p>Deze actie sluit aan bij de Kindergarantie en wil nog een stapje verder gaan om het wetgevend kader op EU-niveau te versterken, om zo de daadwerkelijke eerbiediging van kinderrechten in alle EU-lidstaten te verankeren aan de hand van een richtlijn die erop gericht is komaf te maken met de vicieuze cirkel van achterstand.</p>

<p>Vernieuwing van stedelijke achterstandsgebieden en -wijken</p>	<p>Actie 6 - Cohesiebeleid na 2020: Naar een nieuwe stedelijke territoriale doelstelling</p> <p>De huidige programmeringsperiode van het Cohesiebeleid gaat uit van financierings- en beleidsinstrumenten die niet volledig aangepast zijn aan de complexe en bijzondere uitdaging die de strijd tegen stedelijke armoede inhoudt. Daarom stelt deze actie voor om een nieuwe stedelijke territoriale doelstelling op te nemen in het Cohesiebeleid 2020, zodanig opgevat en gericht dat ze de problemen van SAGW's en de meest kansarme maatschappelijke groepen kan aanpakken.</p> <hr/> <p>Actie 7 - Cohesiebeleid na 2020: Een lokaal pact voor de vernieuwing van stedelijke achterstandsgebieden en -wijken (SAGW's)</p> <p>Deze actie schuift het Lokaal Pact naar voren als een instrument dat verschillende fondsen omvat, bedoeld om stedelijke overheden een leidende rol toe te dichten in de vernieuwing van achterstandsgebieden en -wijken in het cohesiebeleid van na 2020. Op basis van een gelaagde aanpak gaat ze uit van een tegelijk plaats- en mensengerichte visie, zodat ze de nodige flexibiliteit kan inbouwen om de verschillende dimensies van stedelijke armoede te benaderen via geïntegreerde strategieën.</p>
<p>Dakloosheid</p>	<p>Actie 8 - Dakloosheid uit de wereld helpen tegen 2030, dankzij de hervorming van maatschappelijke integratiestrategieën op nationale schaal</p> <p>Deze actie streeft naar een formeel kader om ervoor te zorgen dat de EU en haar lidstaten hun belofte waarmaken om dakloosheid in de EU tegen 2030 uit de wereld te helpen. Dit werd overigens overeengekomen in het kader van de duurzame-ontwikkelingsdoelen (de SDG's) van de VN. SDG1 verplicht alle lidstaten en de EU in het algemeen om tegen 2030 alle vormen van armoede uit te roeien, met inbegrip van extreme armoede en dakloosheid.</p> <hr/> <p>Actie 9 - Capaciteitsuitbouw in het gebruik van EU-middelen om een einde te maken aan dakloosheid</p> <p>Deze actie spitst zich toe op het potentieel van het EFRO (Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling), het ESF (Europees Sociaal Fonds) en het FEAD (Fonds voor Europese hulp aan de meest behoeftigen), teneinde dakloosheid doeltreffender te bestrijden. Om dat te doen, stelt het PSA voor om de capaciteiten rond het gebruik van deze fondsen te versterken, door de aanpak om te gooien en niet langer de dakloosheid enkel te "beheren" in de EU, maar ook echt te "beëindigen".</p>
<p>De kwetsbare situatie van de Roma</p>	<p>Actie 10 - Invoering van een geïntegreerd Roma-raamwerk vanuit een bestuursaanpak op meerdere niveaus</p> <p>Deze actie is erop gericht de integratie van de Roma te verankeren aan de hand van inclusieve beleidskeuzes en diensten voor iedereen. Ze vereist dat de EU en nationale en lokale overheden de handen in elkaar slaan om van de integratie van de Roma een transversale kwestie te maken over alle beleidsdomeinen en -departementen heen, in de vorm van een geïntegreerd kader.</p> <hr/> <p>Actie 11 - Versterking van het desegregatiebeginsel in stedelijke gebieden binnen de EU</p> <p>Deze actie streeft ernaar om het principe van desegregatie verder te versterken en in te burgeren in de wetgeving rond het gebruik van EU-middelen op nationale schaal. Desegregatie moet in alle huisvestings- en onderwijsprogramma's een prioriteit worden.</p>

Actie 12 - Steden vlottere toegang geven tot EU-financiering, samen met de invoering van lokale ex-ante voorwaarden met betrekking tot - onder andere - de integratie van de Roma

Deze actie is erop gericht lokale ex-ante voorwaarden te scheppen voor steden, om ze toegang te geven tot EU-middelen voor het plannen en invoeren van integratieprogramma's voor de Roma-bevolking. Steden die aan die ex-ante voorwaarden voldoen, zouden vlotter toegang moeten krijgen tot toereikende EU-fondsen, om ervoor te zorgen dat hun geïntegreerde plannen voor Roma-integratie geen dode letter blijven.

Lijst van afkortingen

AROPE	Engelse afkorting die staat voor de risicograad om in armoede of sociale uitsluiting te verzeilen (at risk of poverty or social exclusion rate)
BA	Beheersautoriteit
DG EAC	Directoraat-generaal Onderwijs, Jeugdzaken, Sport en Cultuur
DG EMPL	Directoraat-generaal Werkgelegenheid, Sociale Zaken en Inclusie
DG JUST	Directoraat-generaal Justitie en Binnenlandse Zaken
DG REGIO	Directoraat-generaal Regionaal en Stedelijk Beleid
DG SANTE	Directoraat-generaal Gezondheid en Voedselveiligheid
DGUM	Bijeenkomst van de Directeuren-generaal inzake stedelijke aangelegenheden
EC	Europese Commissie
EFSI	Europees Fonds voor strategische investeringen
EIB	Europese Investeringsbank
EIF	Europees Investeringsfonds
ELFPO	Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling
EPS	Europese pijler van sociale rechten
ERDF	Europees Fonds voor regionale ontwikkeling
ESF	Europees Sociaal Fonds
ESIF	Europese structuur- en investeringsfondsen
EU	Europese Unie
EUKN	Europees kennisnetwerk voor het stedenbeleid
EUROFOUND	Europese Stichting tot verbetering van de levens- en arbeidsomstandigheden
EU-SILC	EU-statistiek van inkomens en levensomstandigheden
FEAD	Fonds voor Europese hulp aan de meest behoeftigen
FEANTSA	Europese Federatie van Nationale organisaties werkend met daklozen
FRA	Bureau voor de grondrechten (het Fundamental Rights Agency)
IC-BCD	Aanbeveling Investeren in kinderen: de vicieuze cirkel van achterstand doorbreken
ITI	Geïntegreerde territoriale investering (Integrated Territorial Investment)
LS	Lidstaat
NGO	Niet-gouvernementele organisatie
NUTS	Nomenclatuur van territoriale eenheden voor de statistiek
OESO	Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling
OOJK	Onderwijs en opvang voor jonge kinderen
PSA	Partnerschap Stedelijke Armoede
REGR	Raad van Europese Gemeenten en Regio's
SAGW	Stedelijke achterstandsgebieden en -wijken
SDG	Duurzame-ontwikkelingsdoel van de Verenigde Naties
SIP	Pakket van sociale investeringsmaatregelen
TSG	Tussenstedelijk gebied
UNCRC	Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind
UNDP	Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties
WB	Wereldbank
WSO	Werkgroep Stedelijke Ontwikkeling

Inhoudsopgave

1	Inleiding	9
1.1	Bestuur van het Partnerschap	9
1.2	Doelstellingen en prioriteitbepaling	9
1.3	Grondgedachte	11
1.3.1	Kinderarmoede	11
1.3.2	Vernieuwing van stedelijke achterstandsgebieden en -wijken	12
1.3.3	Dakloosheid	12
1.3.4	De kwetsbare situatie van de Roma	12
1.4	Gebruikte achtergrondinformatie	13
1.5	De werkwijze van het Partnerschap	13
1.6	Leidende beginselen voor de verdere uitbouw en implementering van de verschillende acties	14
1.7	Uitgevoerde raadplegingen	15
1.8	Berichtgeving over het Partnerschap	15
2	Acties	17
2.1	Geïntegreerde acties	17
2.2	Kinderarmoede	33
2.3	Vernieuwing van stedelijke achterstandsgebieden en -wijken	41
2.4	Dakloosheid	49
2.5	De kwetsbare situatie van de Roma	55
3	Koppeling met andere verplichtingen	64
3.1	Koppeling met horizontale kwesties	64
3.2	Nieuwe stedelijke agenda & de duurzame-ontwikkelingsdoelen van de VN	67
3.3	Schakels met de andere partnerschappen	70
	BIJLAGE 1: Antwoord van het Partnerschap Stedelijke Armoede op de feedback uit zijn raadplegingsactiviteiten	71
	BIJLAGE 2: Referenties	74

1 Inleiding

In de aanloop naar mei 2016 heeft overleg rond de invoering van een Stedelijke Agenda voor de EU, in de schoot van de Werkgroep Stedelijke Ontwikkeling (WSO) en de bijeenkomst van de Directeuren-generaal inzake stedelijke aangelegenheden (DGUM), een aantal stedelijke, regionale, nationale en Europese stakeholders ertoe aangezet om een aantal 'proefpartnerschappen' op te zetten. Een van die proefpartnerschappen is dat inzake stedelijke armoede (het PSA, ook wel aangeduid met UPP of Urban Poverty Partnership), dat operationeel is sinds december 2015.

De ondertekening van het Pact van Amsterdam (2016), dat stedelijke armoede als een van de thematische prioriteiten ziet, was meteen een mijlpaal in het bestaan van het Partnerschap.

1.1 Bestuur van het Partnerschap

Coördinatoren

België (POD Maatschappelijke Integratie) en Frankrijk (CGET, de Franse algemene commissie voor territoriale gelijkheid) leiden het PSA in goede banen.

Leden

- 5 lidstaten: België, Frankrijk, Duitsland, Griekenland en Spanje
- 7 steden: Birmingham (VK), Daugavpils (Letland), Kortrijk (België), Keratsini-Drapetsona (Griekenland), Lille (Frankrijk), Łódź (Polen) en Timișoara (Roemenië)
- 2 regio's: Brussels Hoofdstedelijk Gewest (België), Ile-de-France (Frankrijk)
- 7 belanghebbenden: EAPN, Eurochild, FEANTSA, UN Habitat, EUROCITIES, EUKN en URBACT
- Europese Commissie: DG Regionaal beleid en Stadsontwikkeling (DG REGIO) en DG Werkgelegenheid, sociale zaken en inclusie (DG EMPL)

1.2 Doelstellingen en prioriteitbepaling

Het doel van het prioritaire thema stedelijke armoede, zoals ook vastgelegd in het Pact van Amsterdam (2016), is om *de armoede te bestrijden en de insluiting van mensen uit achterstandswijken die in armoede leven of dreigen te verzanden*, te bevorderen.

Hoewel steden vaak barsten van de kansen, als voortrekkers van wetenschappelijke, technologische, culturele en innovatieve ontwikkeling, zijn het ook plekken waar problemen zoals werkloosheid, sociale uitsluiting, rassenscheiding en armoede schering en inslag zijn. Dat komt omdat meer dan twee derde van de Europeanen in stedelijk gebied woont. In 2014 liepen maar liefst 120 miljoen mensen - dat is bijna een kwart van de EU-bevolking - het risico om in armoede of in de marge van onze samenleving te verzeilen. 27 % van hen waren kinderen (cijfers: Europese Commissie, 2016c). Ook in 2014 leefde 10 % van de Europeanen in een gezin waarvan geen enkel lid een baan had (idem).

Het gros van de beleidskeuzes binnen de EU heeft een impact op stedelijke gebieden en steden, waardoor ze dus ook aangewend kunnen worden om stedelijke armoede te voorkomen en aan te pakken, aan de hand van directe en indirecte maatregelen (o.a. gelet op de effecten van

maatschappelijke, economische, ruimtelijke of energiestrategieën in achterstandsgebieden en -wijken). Om dat potentieel ten volle te benutten, heerst de duidelijke nood om die stedelijke dimensie te integreren in alle relevante beleidsdomeinen, op alle niveaus van de besluitvorming (EU, lidstaten, regio's en steden) en doorheen het hele bestuurlijke proces (prioriteiten bepalen, de instrumenten uitwerken, implementeren en evalueren). Het gaat er ook om specifieke acties tegen stedelijke armoede te ondernemen, aan de hand van beleidsmaatregelen en instrumenten waarin steden betrokken moeten worden en een bepalende rol zouden moeten krijgen.

Van bij aanvang heeft het Partnerschap er altijd naar gestreefd om twee benaderingen die in wezen haaks op elkaar staan, te combineren in de strijd tegen stedelijke armoede, met name:

- De **plaatsgerichte aanpak**, waarbij stedelijke armoede beschouwd wordt als een ruimtelijk fenomeen dat zich in specifieke stedelijke gebieden doorzet, in het bijzonder in stedelijke achterstandsgebieden en -wijken; en
- De **mensgerichte aanpak**, waarbij we stedelijke armoede zien als een verschijnsel dat bepaalde bevolkingsgroepen harder treft dan andere en waarvoor specifieke maatregelen en beleidskeuzes nodig zijn.

Daarnaast bepaalde het Pact van Amsterdam van meet af aan twee aandachtsgebieden die zeer bepalend zijn geweest voor de inhoud van dit actieplan:

- De vernieuwing van stedelijke achterstandsgebieden en -wijken
- De strijd tegen kinderarmoede

Net zoals in de andere partnerschappen bij de Stedelijke Agenda, is er ook in het PSA oog voor de sterke hang die er binnen de EU heerst naar betere regelgeving, betere financiering en betere kennis. Het komt erop neer dat de voorgestelde acties en aanbevelingen erop gericht zijn de EU-wetgeving bij te schaven, door ze beter aan te sluiten op de noden, gewoonten en verantwoordelijkheden van steden, door ervoor te zorgen dat stedelijke gebieden betere toegang hebben tot Europese fondsen en die ook beter aanwenden, en door de kennis van stedelijke gebieden binnen de EU verder uit te bouwen en de uitwisseling van goede praktijken en samenwerking te stimuleren.

In januari 2017, in het zog van het overleg rond de reikwijdte van de werkzaamheden van het Partnerschap, en bovenop de twee aanvankelijke prioriteiten die begin 2016 werden gesteld - kinderarmoede bestrijden en de vernieuwing van stedelijke achterstandsgebieden en -wijken - kwamen overeen om de horizon van het Partnerschap te verruimen door ook bijkomende prioriteiten te integreren. Zo kwam het dat er **vier gerichte prioriteiten bijkwamen**, elk met hun eigen werkgroep. Het gaat om de volgende:

- (1) **Kinderarmoede**
- (2) **Vernieuwing van stedelijke achterstandsgebieden en -wijken**
- (3) **Dakloosheid**
- (4) **De kwetsbare situatie van de Roma¹**

¹ Binnen de context van dit document wordt de term 'Roma' gebruikt in de meest gangbare definitie op EU-niveau. Zo verwijst hij dus naar "verschillende bevolkingsgroepen (onder andere Roma, Sinti, Kale, Zigeuners, Romanichels, Boyash, Ashkali, 'Egyptenaren', Jenische, Dom, Lom), maar ook travellers (woonwagenbewoners), zonder dat hiermee de specifieke kenmerken, levensstijlen en situaties van deze groepen worden ontkend". Volgens Frankrijk, dat de coördinatie van het Partnerschap op zich neemt, is de term 'Roma' niet nauwkeurig

Het Partnerschap omvat ook twee transversale prioriteiten. Die worden omschreven als prioriteiten die besproken en in aanmerking moeten worden genomen bij de verdere uitwerking van de acties die dit actieplan voorstelt.

De transversale prioriteiten van het PSA zijn:

- (5) Toegang tot kwaliteitsvolle dienstverlening en welzijn, en**
- (6) Data (identificatie, meting, monitoring en evaluatie van stedelijke armoede)**

1.3 Grondgedachte

1.3.1 Kinderarmoede

Als we kijken naar de risicograad om in armoede te verzeilen en uitgesloten te worden uit de maatschappij binnen de EU-lidstaten, zijn **kinderen de meest kwetsbare leeftijdsgroep** (Eurostat 2016). De voorbije jaren is fors ingezet op arbeidsmarktgerichte maatregelen, ook voor jonge mensen, maar hun impact op de armoedegraad onder de EU-burgers, in het bijzonder dan kinderen, bleek eerder pover. **Steden krijgen te maken met het gros van de uitdagingen die gepaard gaan met deze situatie.**

In 2013 reikte de Commissieaanbeveling *'Investeren in kinderen: de vicieuze cirkel van achterstand doorbreken* (de IC-BCD-aanbeveling) de lidstaten een reeks denksporen, beginselen en tips aan om komaf te maken met achterstandsituaties bij kinderen². Die aanbeveling is geënt op drie pijlers: gepaste middelen voor gezinnen, betaalbare en kwaliteitsvolle diensten voor kinderen, en het recht op inspraak voor kinderen.

Met beide acties die het Partnerschap voorstelt, willen we voortbouwen op de aanbeveling. Die bracht een aantal mooie initiatieven tot stand, maar nog onvoldoende om merkelijke veranderingen teweeg te brengen in de armoedegraad onder kinderen.

De eerste stap is de **Kindergarantie, een pakket maatregelen om geïntegreerde beleidsmaatregelen tegen kinderarmoede vast te leggen, te financieren en vorm te geven.** Verticale integratie zou moeten leiden tot een samenhangend beleid en bestuur op meerdere niveaus, terwijl horizontale integratie sectoroverschrijdende acties zou moeten aanwakkeren doorheen vijf dimensies: onderwijs, gezondheid, huisvesting, kinderopvang en voeding.

Deze actie zou sterk bijdragen tot pijlers 2 en 3 van de aanbeveling. In een tweede fase willen we alle pijlers van de aanbeveling dekken, door **te evolueren naar een doelstelling op langere termijn om een richtlijn gestoeld op de aanbeveling in het leven te roepen** en om sociale investeringen aan te wakkeren door bepaalde begrotingsregels te versoepelen.

genoeg, aangezien hij verwijst naar diverse situaties en bevolkingsgroepen met heel uiteenlopende sociaaleconomische achtergronden behelst. Het land verkiest een eerder etnisch neutrale woordenschat, zoals 'sterk gemarginaliseerde, rondtrekkende Europese bevolkingsgroepen'.

² Voor de aanbeveling van de Commissie, zie: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/c_2013_778_en.pdf

1.3.2 Vernieuwing van stedelijke achterstandsgebieden en -wijken

Volgens het PSA **moet de vernieuwing van stedelijke gebieden waar armoede heerst, voorrang krijgen** in de volgende programmeringsperiode van het cohesiebeleid (na 2020). Die armoede komt voort uit werkloosheid, laaggeschoolde inwoners, een slecht leefmilieu, een hoog aandeel eenoudergezinnen en een concentratie van mensen met een migratieachtergrond. Dat noopt tot krachtdadige reacties, in de vorm van geïntegreerde en transversale acties. Het is cruciaal dat dergelijke acties niet enkel alle belanghebbenden betrekken, op verschillende niveaus, maar ook de bewoners van de wijken in kwestie, zoals het Partnerschap ook aanbeveelt. Daarom stelt het voor om een **stedelijke territoriale doelstelling vast te leggen** en een **lokaal pact uit te werken om de SAGW's te vernieuwen**. Die acties moeten het beleid sturen in de richting van achterstandswijken en als katalysator dienen voor geïntegreerde strategieën, door een opdeling van het EFRO en het ESF te vermijden en de bundeling van financiële middelen mogelijk te maken om achterstandswijken nieuw leven in te blazen en de integratie van hun inwoners te stimuleren. Het biedt **stedelijke autoriteiten ook de kans een voortrekkersrol te spelen in het uitstippelen van hun strategie** om komaf te maken met armoede binnen de context van de EU-financiering, samen met andere belanghebbenden, zoals overheden op verschillende niveaus, inwoners en vrijwilligersorganisaties.

1.3.3 Dakloosheid

De voorbije jaren waren er heel wat nieuwe ontwikkelingen in de strijd tegen dakloosheid. Er zijn bewijzen, definities, middelen, een consensus en een duidelijke conceptverschuiving van het louter beheren van dakloosheid naar het daadwerkelijke beëindigen ervan, maar dat hele pakket moet worden gestimuleerd en geschraagd.

Het Partnerschap roept dan ook op **om op EU-schaal effectieve betrokkenheid op meerdere niveaus te stimuleren en op die manier alle betrokken belanghebbenden te motiveren om dakloosheid de wereld uit te helpen**. Dat kan onder andere aan de hand van een specifieke doelstelling rond dakloosheid binnen het Europees Semester (zie actie 8).

De EU-fondsen zouden ook beter benut kunnen worden om dakloosheid te voorkomen. Er zou niet enkel meer geld kunnen gaan naar dit nobele doel, de fondsen zouden ook efficiënter toegekend kunnen worden op basis van actueel bewijsmateriaal van wat er werkt. Dat vraagt om opleiding en capaciteitsuitbouw bij de beheersautoriteiten, die bovendien **sterker de kaart zouden moeten trekken van huisvestinggerichte oplossingen en van het concept van 'eerst een huis' om op die manier dakloosheid sneller én daadwerkelijk de wereld uit te helpen**.

1.3.4 De kwetsbare situatie van de Roma

De Roma-gemeenschappen krijgen binnen de EU te maken met armoedepercentages tot 80 % (FRA, 2016). Om dat tijt te keren, moet allereerst ingezet worden op samenwerking en bestuur op meerdere niveaus. Het Partnerschap werpt dan ook nieuwe acties op voor het EU-kader voor de Roma voor na 2020, zoals de uitbouw van **gelaagde bestuursstrategieën** die ook de lokale overheden betrekken, om duidelijkheid te scheppen over de financiering en het beleid van de EU (zie acties 11 en 12).

Roma-gemeenschappen (maar ook andere groepen in de marge) krijgen in de EU-lidstaten nog steeds te maken met segregatie op grond van huisvesting en/of opvoeding (EC, 2016a). De EU-fondsen kunnen dan van pas komen om **maatregelen tegen segregatie en discriminatie** een duwtje in de rug te geven. Het Partnerschap pleit voor een verordening met gemeenschappelijke

bepalingen, om het beginsel van desegregatie en de wetgeving in die richting verder uit te bouwen (zie actie 10). De beleidsmaatregelen om inclusie te mainstreamen, zouden ook voor de Roma moeten gelden.

Voor alle bovengenoemde thema's legt het **Partnerschap knelpunten en lacunes in het beleid bloot, doet het aanbevelingen en stelt het mogelijke acties voor** die voortborduren op de focus van de Stedelijke Agenda om tot *betere wetgeving*, *betere financiering* en *betere kennis* te komen.

De acties uit dit partnerschap zijn **geïntegreerd en meerdimensionaal**, zodat het probleem van stedelijke armoede aangepakt kan worden met beleidskeuzes en instrumenten die de relevante belanghebbenden betrekken en waarbinnen **een sleutelrol is weggelegd voor de steden zelf**. Daarnaast, gelet op hun transversale aard, stelt het Partnerschap ook drie geïntegreerde acties voor.

We moeten ook benadrukken dat bepaalde acties verbonden zijn aan beleid en wetgeving voor na 2020, met als doel om de huidige EU-strategieën en -instrumenten bij te schaven en voorstellen te doen met het oog op het cohesiebeleid na 2020 en de Europese pijler van sociale rechten. **De nakende Europese onderhandelingen lijken alvast veelbelovend als het erom gaat de strijd tegen stedelijke armoede centraal te plaatsen in de besluitvorming.**

1.4 Gebruikte achtergrondinformatie

Het Nederlandse voorzitterschap trok in 2016 twee experts uit de URBACT-wereld³ aan om de scopingdocumenten voor te bereiden (een achtergrondrapport en een scopingnota) en om hun bijdrage te leveren aan de uitwerking van het actieplan. Er werd een raadplegingsprocedure opgezet waar de PSA-leden en de EC de gelegenheid kregen om hun opmerkingen te geven bij de scopingnota. Die werden vervolgens gebundeld en als bijlage bij de betreffende nota gevoegd.

De Europese Commissie (DG REGIO en DG EMPL) brachten ook de beleidsmaatregelen en initiatieven binnen de EU in kaart die gericht zijn op stedelijke armoede en op mensen die in armoede leven. Het achtergrondverslag en de scopingnota dienen als interne werkdocumenten en zijn niet gepubliceerd voor het grote publiek.

1.5 De werkwijze van het Partnerschap

De partners hebben elkaar ontmoet tijdens een reeks vergaderingen, waar ze de doelstellingen van het Partnerschap bespraken. Tussen 2016 en 2017 waren er acht van die bijeenkomsten, waaronder:

- Parijs, 20 januari 2016: eerste scopingpresentaties door de coördinatoren;
- Amsterdam, 6 april 2016: bepaling van de behoeften op het vlak van reikwijdtebepaling en kartering, als basis voor het werkprogramma van het partnerschap. Aanduiding van experts om het achtergrondonderzoek te voeren;
- Athene, 28 september 2017: van scopingdocumenten naar actieplan; in samenhang met een seminar 'From Scoping Paper to Action Plan', georganiseerd in samenwerking met het EUKN;

³ Ivan Tosics van het Metropolitan Research Institute in Boedapest, en Laura Colini van Tesserae, Urban Social Research in Berlijn

- Parijs, 19-20 januari 2017: definitieve prioritering en samenstelling van werkgroepen om de schriftelijke deliverables van de partners te organiseren (een werkgroep per specifieke prioriteit, geleid door een 'werkgroep leider');
- Kortrijk, 27-28 april 2017: eerste versies van de afgeleverde en besproken acties;
- Brussel, 23 juni 2017: bijschaven van de acties, om een voor publicatie vatbare versie van het actieplan op te maken en te onderwerpen aan openbare feedback;
- Łódź, 21 september 2017: systematische analyse van de opmerkingen voortgekomen uit de openbare raadpleging, het dienstenoverschrijdend overleg binnen de EC en de input van het Bureau voor de grondrechten. Brainstorming over de uitvoeringsinterface (eerste vastgestelde acties);
- Rotterdam, 29 november 2017: Na de goedkeuring van het actieplan in de WSO en de DGUM, verder overleg en akkoorden omtrent de uitvoering en pleitbezorging.

Elke bijeenkomst van het Partnerschap werd gepland en voorbereid tijdens een coördinatievergadering met de coördinatoren, de Commissievertegenwoordigers toegewezen aan het PSA (DG REGIO en bij sommige gelegenheden DG EMPL) en leden van het technische secretariaat (vanaf januari 2017)⁴. En telkens wanneer daartoe de nood bleek, werd er ook een coördinatievergadering belegd. De bijeenkomsten dienden om het Partnerschap te sturen, informatie uit te wisselen, de agendapunten en doelstellingen te bepalen en de verdere uitbouw van het Partnerschap te bespreken.

1.6 Leidende beginselen voor de verdere uitbouw en implementering van de verschillende acties

In de verschillende overlegondes en tijdens het bijstellen van de acties tegen stedelijke armoede, bepaalden de betrokken partners twee leidende beginselen die cruciaal zijn voor de verdere ontwikkeling en uitvoering van de voorgestelde acties.

(1) De kaart trekken van empirische onderbouwing in het beleid en in de praktijk

De partners zijn ervan overtuigd dat empirische methodes de aangewezen keuze zijn om te bepalen wat er werkt, voor wie en onder welke omstandigheden. Dan rijst wel het probleem dat zonder deugdelijk bewijs innoverende initiatieven maar moeilijk van de grond zullen komen, of beïnvloed worden door een breed spectrum aan sociale, financiële en institutionele factoren. Initiatieven die het hoogste investeringsrendement opleveren, moeten worden geïdentificeerd en geschraagd, zodat goede praktijken ingebed kunnen worden in duurzame beleidsmaatregelen, de middelen doelmatig en daadwerkelijk aangewend worden en beleidsstrategieën en investeringen objectief beoordeeld kunnen worden.

Het PSA meent dat het lokale niveau het uitgelezen echelon is om innoverende en empirisch onderbouwde benaderingen op te zetten voor geïntegreerde strategieën; het is immers het niveau dat het dichtst bij de bevolking aanleunt, ideaal dus om een beleid op maat uit te stippelen.

⁴ En onderzoeks- en adviesbureau Ecorys staat in voor de technische bijstand bij de stedelijke partnerschappen die gevat zitten onder de Stedelijke Agenda voor de Europese Unie. Meer informatie vindt u op hun website: <http://www.ecorys.com/>

(2) Het mensenrechtenperspectief versterken

De strijd tegen stedelijke armoede vloeit voort uit het recht van elke Europese burger op een waardig bestaan (Europese Unie, 2012). De EU gaat prat op een indrukwekkend mensenrechtenkader, dat mooi samengaat met de grondwettelijke tradities en instellingen van haar lidstaten. Dat kader is gestoeld op een aantal uiteenlopende juridische instrumenten, denken we aan het Verdrag van de Europese Unie, het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en de richtlijn rassengelijkheid. Die rechtsinstrumenten geven de lidstaten de verantwoordelijkheid om de mensenrechten te eerbiedigen, te bevorderen en te vrijwaren, een verbintenis die ook alle subnationale overheden moeten naleven.

1.7 Gevoerde raadplegingen

Het Partnerschap ging op zoek naar manieren om de discussie tussen de partners open te stellen voor een breder doelpubliek. Dat gebeurde op verschillende manieren.

Op 27 september 2016 organiseerden de coördinatoren, in samenwerking met het Europees Stedelijk Kennisnetwerk (EUKN), een seminarie rond stedelijke armoede in Athene, gekoppeld aan een partnerschapsbijeenkomst. Het seminarie verenigde een breed scala aan stedelijke actoren samen (ngo's, het maatschappelijk middenveld, burgers, besluitvormers, de privésector en onderzoekers geïnteresseerd in stedelijke armoede) om de krijtlijnen van het scopingdocument te bespreken en na te gaan hoe die vertaald kunnen worden naar concrete acties. Het evenement leverde heel wat nuttige input op voor het voorliggende actieplan⁵.

Vervolgens werd de eerste set met PSA-acties in juni 2017 gebundeld en afgeleverd in de vorm van een 'achtergronddocument', dat ook gepubliceerd werd op de website van de Stedelijke Agenda⁶. Zo kon een breder publiek alvast een eerste balans opmaken en reageren op de voorgestelde acties, aan de hand van een openbare raadpleging die liep van 10 juli tot 25 augustus. Alle opmerkingen die daarbij uit de bus kwamen, werden verzameld en onder de loep genomen door het technisch secretariaat, dat ze in de vorm van een (niet-publiek) verslag doorspeelde aan de partners. Alles bij elkaar liepen er 23 reacties binnen (vijf van personen, 18 van organisaties).

Daarnaast werd het actieplan ook onderworpen aan een interdepartementaal overleg binnen de Europese Commissie en mocht ook het Bureau voor de grondrechten zijn opmerkingen geven.

Tot slot werden tijdens vergaderingen van de WGS en DGUM in het laatste semester van 2017 nog een aantal suggesties gedaan en opmerkingen gegeven over de structuur en de inhoud van de voorgestelde acties. De meeste opmerkingen die in de verschillende raadplegingsrondes naar boven kwamen, zijn ook opgenomen in het Partnerschap. Een overzicht van die opmerkingen en van de keuze van het Partnerschap om ze al dan niet te integreren, is als bijlage bij dit actieplan gevoegd.

1.8 Berichtgeving over het Partnerschap

De resultaten van het hierboven beschreven proces werden geregeld gepubliceerd op de website van de Stedelijke Agenda van de EU die het Nederlandse voorzitterschap in 2016 op touw zette.

⁵ Het volledige verslag van het seminarie vindt u hier:

http://www.eukn.eu/fileadmin/Files/EUKN_Documents/EUKN_Report_UrbanPovertySeminar_final.pdf

⁶ Het achtergronddocument vindt u hier:

https://ec.europa.eu/futurium/sites/futurium/files/background_paper_to_public_feedback_-_urbanpoverty_0.pdf

Vanaf 2017 werden ze dan meegedeeld op de EC-website die speciaal voor de Stedelijke Agenda werd opgezet, met name Futurium (<https://ec.europa.eu/futurium/en/urban-poverty>).

Coördinatoren en/of partners van het PSA namen deel aan de volgende evenementen en verstrekten informatie over het werkproces en de resultaten ervan:

- Europese week van de regio's en steden, 10-13 oktober 2016
- EUROCITIES-forum rond sociale zaken, 3 april 2017
- Studiebezoek van een delegatie van de Pomorskie-regio (Polen) aan Brussel, 11 mei 2017
- Hoorzitting van het Comité van de Regio's over de stand van zaken bij de uitvoering van de Stedelijke Agenda voor de EU, 29 juni 2017
- Conferentie rond de rol van stedelijke gebieden in het cohesiebeleid na 2020, Łódź, 20 september 2017.
- CITIES-forum van de Europese Commissie, 27-28 november 2017

2 Acties

2.1 Geïntegreerde acties

Het PSA bepaalde vier prioriteiten: kinderarmoede, vernieuwing van stedelijke achterstandsgebieden en -wijken, dakloosheid en de kwetsbare situatie van de Roma. De acties om elke prioriteit aan te pakken, worden hieronder uiteengezet. In sectie 3.1 komen de acties aan bod die zich op een geïntegreerde manier op twee of meer van die prioriteiten richten.

ACTIE 1 - COHESIEBELEID NA 2020: ALGEMENE SUBSIDIE VOOR STEDELIJKE OVERHEDEN TER BESTRIJDING VAN ARMOEDE

De algemene subsidie werd in het leven geroepen om de EU een geschikt en specifiek financieringsinstrument te verschaffen dat in staat is om de specifieke uitdaging die stedelijke armoede heet, aan te pakken aan de hand van alomvattende strategieën. Ze wil een oplossing bieden voor de versnippering, het gebrek aan soepelheid en de ontoereikende middelen waarmee het EFRO en het ESF stedelijke armoede trachten aan te pakken in de huidige programmeringsperiode van het cohesiebeleid.

Verantwoordelijkheid: Europese Commissie, DG REGIO belast met de uitwerking van het cohesiebeleid en DG EMPL

Termijn: 2019

Wat is het specifieke probleem?

De doelmatigheid van Europese fondsen is onontbeerlijk om stedelijke achterstandswijken nieuw leven in te blazen. Dergelijke vernieuwingsprojecten zijn een complex gegeven, omdat ze zowel vanuit maatschappelijke, milieugebonden als economische invalshoek en op meerdere niveaus benaderd moeten worden. Onder de huidige financieringsverordeningen voor de periode 2014-2020 zijn de mogelijkheden echter zéér karig. In de volgende financiële cyclus moet het steunstelsel dan ook absoluut worden bijgeschaafd, door de volgende valkuilen te dichten:

- De EU-fondsen zijn onvoldoende toegespitst op specifieke gebieden om de stedelijke armoede in achterstandswijken doeltreffend aan te pakken. Ze genereren een hefboomeffect dat gestoeld is op de concentratie aan middelen per inwoner. De huidige ESF-regelgeving is gefragmenteerd en optioneel als het gaat om het schragen van maatschappelijke integratie en economische ontwikkeling, dat terwijl het uitblijven van een territoriale dimensie het lastig maakt om het ESF aan te wenden voor de vernieuwing van stedelijke achterstandsgebieden.
- De combinatie van de huidige minimumtoelage van het EFRO, op nationale schaal (5 %), en de mogelijke ESF-toelage, volstaat gewoonweg niet om een heus vernieuwingseffect te creëren voor die wijken. Dat heeft er alles mee te maken dat het Structureel Fonds niet uitdrukkelijk gericht is op die vernieuwing.

- Binnen het huidige kader zijn het EFRO en het ESF onvoldoende soepel om de complexe oorzaken van stedelijke armoede en hun ruimtelijke concentratie in achterstandswijken aan te pakken met geïntegreerde strategieën.

Hoe dragen de bestaande beleidsmaatregelen/wetgeving/instrumenten van de EU hiertoe bij?

In de programmeringsperiode 2014-2020 van het cohesiebeleid zijn twee hoofdfondsen toegespitst op stedelijke aangelegenheden:

- Het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) cofinanciert geïntegreerde en duurzame strategieën voor stadsontwikkeling binnen de operationele programma's van lidstaten die geïntegreerde initiatieven op poten zetten om uitdagingen van economische, leefmilieugebonden, klimatologische, demografische en sociale aard in stedelijke gebieden aan te gaan. Elke lidstaat stelt de principes vast om de gebieden uit te kiezen die in aanmerking komen en doet een raming van de toegewezen middelen, gelet op de specifieke territoriale context en stedelijke prioriteiten. Minstens 5 % van de EFRO-middelen die op nationaal niveau worden toegewezen onder het mom van investeringen voor groei en jobs, zouden moeten worden vrijgemaakt om geïntegreerde en duurzame ontwikkelingsstrategieën voor de steden te ondersteunen (artikel 7 van de EFRO-verordening). De lidstaten kunnen EFRO-investeringen ook aanwenden voor de ontwikkeling van geïntegreerde territoriale investeringen (zogenoeten ITI's).
- Het Europees Sociaal Fonds (ESF) kan ook gebruikt worden om in stedelijke en landelijke gebieden lokale, door de plaatselijke gemeenschappen gestuurde ontwikkelingsstrategieën te bevorderen, grondgebiedpacten op te zetten en initiatieven rond werkgelegenheid te stimuleren, met inbegrip van jeugdtewerkstelling, onderwijs en maatschappelijke integratie, of om ITI's te doen. En als aanvulling op de tussenkomsten van het EFRO (artikel 7 van de EFRO-verordening), kan het ESF ook de duurzame stedelijke ontwikkeling stimuleren, aan de hand van strategieën die opteren voor geïntegreerde acties om economische, leefmilieugebonden en maatschappelijke uitdagingen aan te pakken in de stedelijke gebieden die de lidstaten als prioritair zien, op basis van de principes uiteengezet in hun eigen partnerschapsovereenkomsten (artikel 12 van de EFRO-verordening). Minstens 20 % van de ESF-middelen zou door de lidstaten ingezet moeten worden om acties te financieren die maatschappelijke integratie promoten, met inbegrip van initiatieven op het vlak van armoedebestrijding. Volgens het PSA heerst er op dat vlak een discrepantie tussen de verschillende EU-lidstaten.

Welke actie is nodig?

Het PSA stelt voor om een algemene subsidie in te voeren als financieringsinstrument om het structureel fonds te hanteren onder een nieuwe stedelijke territoriale doelstelling (zie actie 6: 'Cohesiebeleid na 2020: Naar een nieuwe stedelijke territoriale doelstelling'). Het voorgestelde strategische en bestuurlijke mechanisme om die doelstelling door te voeren en de algemene subsidie te sturen, zou dan het lokale pact worden (zie actie 7: 'Cohesiebeleid na 2020: Een lokaal pact voor de vernieuwing van stedelijke achterstandsgebieden en -wijken'). Als vector van duurzame stadsontwikkeling zal die algemene subsidie specifiek toegespitst worden op armoedebestrijding in de steden. Zo speelt ze in op de hang naar duidelijke, ambitieuze en gerichte financiering om de stedelijke armoede in de EU bij de wortels uit te roeien.

De voorgestelde algemene subsidie zou er als volgt uitzien:

- **Meerfondsrig:** bundeling of samenvoeging van verschillende EU-fondsen (standaard het ESF en het EFRO) om een hefboomeffect te creëren in de vernieuwing van SAGW's.
- **Flexibel:** via lokale pacten zullen algemene subsidies voldoende flexibel zijn om ze af te stemmen op de lokale noden en evoluerende uitdagingen, om sectorale beleidsmaatregelen te koppelen en om alle lokale stakeholders te betrekken. Zo kan een verlenging van de subsidie de betrokkenheid van de privésector en van ngo's versterken en tot meer lokale initiatieven leiden. De algemene subsidie wordt flexibel beheerd door de stedelijke overheden (indien van toepassing binnen de bestuursstructuur van de betreffende lidstaat).
- **Geïntegreerd:** de algemene subsidie zal zich toespitsen op geïntegreerde oplossingen voor stedelijke ontwikkeling, niet op thematische concentratie. Ze zou gebruikt worden ter financiering van alomvattende strategieën die stedelijke overheden uitstippelen om de strijd tegen stedelijke armoede in het algemeen en de vernieuwing van achterstandswijken in het bijzonder aan te pakken. In het raam van dergelijke geïntegreerde strategieën, wordt de toekenning van de algemene subsidie beheerd door lokale overheden en gekoppeld aan de volgende doelstellingen:
 - Het bestrijden van stedelijke armoede, op basis van geïntegreerde en gebiedsgerichte strategieën voor stadsvernieuwing, opgezet door stedelijke overheden binnen het kader van het lokaal pact (zie actie 7).
 - Het uitvoeren van uitdrukkelijke acties op stadsniveau om kinderarmoede, dakloosheid en uitsluiting van de Roma uit de wereld te helpen. Op die manier wordt er zeker voldoende geïnvesteerd in deze drie domeinen.
 - De resterende middelen kunnen dan worden aangewend om andere relevante aspecten te financieren of de integratie van kwetsbare groepen te bevorderen, en op die manier de armoede in stedelijke gebieden verder terug te dringen. Die soepele toepassing stelt lokale overheden beter in staat om de strijd met de stedelijke armoede aan te binden op basis van de context in hun eigen regio en aangepast aan hun specifieke noden.

De toekenning van de algemene subsidie voor elk van die doelstellingen gebeurt op basis van een onderbouwde diagnose, opgemaakt door stedelijke overheden, en van alomvattende strategieën die uitgewerkt worden in overleg met de betrokken belanghebbenden (bewoners en ngo's). Een van de prioriteiten van de algemene subsidie wordt de strijd tegen stedelijke armoede en tegen de teloorgang van stedelijke gebieden, om op die manier mogelijke gentrificatie tegen te gaan.

De betoelaging van de begunstigde stedelijke overheden zou niet enkel gebaseerd mogen zijn op het bbp, maar ook rekening moeten houden met andere parameters om economische, sociale en milieugebonden ongelijkheden en noden beter in te schatten.

De implementering van het lokaal pact (actie 7) en van deze algemene subsidie hangt in grote mate af van de capaciteiten van stedelijke partnerautoriteiten, van hun budgetten en van bekwaam technisch personeel. Deze aspecten ondersteunen en ze vereenvoudigen voor de opmaak van de nieuwe stedelijke territoriale doelstelling bij het cohesiebeleid, is nodig om stedelijke overheden sterker te betrekken in deze instrumenten (actie 6). Een deel van de toekomstige toelage voor technische bijstand zou besteed moeten worden aan het ondersteunen en/of versterken van de capaciteitsuitbouw van - in het bijzonder kleine en middelgrote - stadsbesturen.

Hoe moet de actie worden uitgevoerd?

In de periode na 2020 zijn volgende veranderingen nodig:

- Formalisering van de algemene subsidie, gelet op de vraag van de steden naar een soepeler, efficiënter en eenvoudiger gebruik van de Europese fondsen om de strijd aan te binden met stedelijke armoede en om een hoge mate aan complementariteit te verzekeren.
- Bij de opzet van een dergelijk instrument zal ook rekening worden gehouden met de kennis ter zake die de DG REGIO en de DG EMPL hebben opgebouwd wat betreft het gebruik van het structureel fonds om de stedelijke armoede aan te pakken, evenals met de relevante kennis vergaard door andere actoren (lidstaten, beheersautoriteiten, regionale en lokale overheden enz.). Op die manier kunnen de eerder genoemde obstakels worden gerond.
- Daaruit moet een financieringsinstrument voortkomen dat past in de nieuwe stedelijke territoriale doelstelling van het cohesiebeleid na 2020 waarin dit actieplan voorziet (actie 6) en waarin EFRO- en ESF-middelen eenvoudig kunnen worden opgenomen om stedelijke armoede te bestrijden.

Deze actie zou ontwikkeld en geïmplementeerd moeten worden in volledige coördinatie met acties 6 en 7 van dit actieplan.

Welke partners moeten hierbij betrokken worden?

- Het Partnerschap Stedelijke Armoede
- Een vertegenwoordiging van steden met relevante kennis inzake stedelijke armoedebestrijding met behulp van EU-instrumenten
- Het Europees Parlement, en in het bijzonder de URBAN-werkgroep
- De Europese Commissie (DG REGIO en DG EMPL)
- De lidstaten
- Het Comité van de regio's
- De Europese Raad (lidstaten)
- De Europese Investeringsbank, als aanvulling op de instrumenten van het cohesiebeleid (EFSI: Europees Fonds voor strategische investeringen, EIF: Europees Investeringsfonds)

Wat is het tijdpad voor deze actie?

Het instrument moet zo snel mogelijk uitgedacht worden. De algemene subsidie zou volledig gedefinieerd moeten zijn tegen half 2019.

- 1ste helft van 2018: sturing van de uitwerking van de regelgeving bij het cohesiebeleid na 2020
- 2de helft van 2018: sturing van de opmaak van het onderhandelingspakket bij het cohesiebeleid na 2020

ACTIE 2 - DE OPRICHTING VAN EEN EUROPEES NETWERK VAN NATIONALE OBSERVATORIA VOOR STEDELIJKE ARMOEDE

Deze actie streeft naar de oprichting van één enkele Europese website (zeg maar een one-stop shop) om relevante statistieken rond stedelijke armoede beschikbaar te stellen voor stadsbesturen en andere betrokken spelers. De bijhorende website moet ervoor zorgen dat de statistische data die de Nationale Observatoria van de lidstaten hebben aangelegd, gemakkelijk toegankelijk is en vergeleken kan worden. Die informatie is cruciaal om kleine en middelgrote steden te helpen de armoede op hun grondgebied doeltreffend aan te pakken.

Verantwoordelijkheid: Frankrijk, Spanje en België als leiders, Nationale Observatoria, Europese Commissie, Eurostat

Termijn: start van de programmering van de periode na 2020; 2021

Wat is het specifieke probleem?

Armoede heeft een ruimtelijke dimensie, maar de statistische gegevens over stedelijke armoede, opgesplitst op subgemeentelijk niveau (district, buurt, volkstellingskanaal, postcode, zonecode enz.), zijn onvoldoende publiek toegankelijk. Bovendien is men zich onvoldoende bewust van de mogelijkheden om ze te vergelijken. Dat tekort aan betrouwbare en vergelijkbare data over de ruimtelijke en territoriale facetten van stedelijke armoede, met inbegrip van gegevens op wijk-schaal, zet zich ook op nationaal niveau door.

Sommige lidstaten (Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, België, Spanje, Nederland enz.) hebben allerhande online visualisatie- en karteringstools ontwikkeld (GIS: geografische informatiesystemen) die plaatselijke overheden en burgers toegang bieden tot armoedeparameters op tussenstedelijk niveau, waarmee ze hun achterstandswijken kunnen identificeren en hun indicatoren kunnen toetsen aan de nationale of regionale gemiddelden.

De meeste Europese lokale overheden moeten over armoedestatistieken kunnen beschikken, voldoende ruimtelijk uitgesplitst om achterstelling in detail te kunnen identificeren. Het gaat dan in het bijzonder om kleine en middelgrote stedelijke gebieden waar men minder in staat is en geneigd is om relevante kennis in de strijd tegen stedelijke armoede te vergaren en uit te bouwen. Dergelijke informatie zou beschikbaar moeten zijn op een centrale Europese website, een soort van one-stop shop.

Hoe dragen de bestaande beleidsmaatregelen/wetgeving/instrumenten van de EU hiertoe bij?

Momenteel maakt intergouvernementele samenwerking tussen de lidstaten de hoofdmoot uit van de bijdrage op dit vlak. Dit initiatief streeft allereerst naar een hechtere samenwerking tussen lidstaten die kunnen beschikken over nationale observatoria die veel ervaring hebben op het vlak van armoede en achterstand en die lokale overheden van stedelijke data voorzien. Die lidstaten zouden een soort van taskforce moeten vormen, als schakel met Eurostat, en om de betrokkenheid van nationale overheden die ervaring hebben met statistieken ter zake, te bevorderen en te ondersteunen.

Eurostat (2018) ontwikkelde trouwens al een hele reeks statistische indicatoren, die de meeste aspecten met betrekking tot de leefkwaliteit in de Europese steden bestrijken (demografie,

huisvesting, gezondheid, arbeidsmarkt, onderwijs, leefmilieu enz.). De datacollectie (Cities, de vroegere Stadsaudit) bevat 171 variabelen en 62 indicatoren op stedelijk niveau, afgeleid van de variabelen verzameld door het Europese statistisch systeem. De gegevens worden verstrekt door de nationale bureaus voor de statistiek, door het Directoraat-generaal Regionaal beleid en Stadsontwikkeling, en door Eurostat. De beschikbaarheid van deugdelijke data verschilt al naargelang het thema, aangezien de lidstaten niet verplicht zijn om ze aan te bieden. De vrij toegankelijke databank met stedelijke indicatoren is te vinden op de website van Eurostat.

Eurostat ontwikkelde voor de Europese steden ook een instrument voor datavisualisatie, die de naam 'Regions and Cities Illustrated' draagt. De tool toont een aantal indicatoren op stedelijke schaal en biedt de mogelijkheid om ze te vergelijken en te analyseren met behulp van staafdiagrammen, spreidingsgrafieken en Gausscurves.

Ook de EU-systemen voor datacollectie vergaren nuttige statistische informatie aan de hand van bevragingen. Eén van die systemen, EU-SILC, verstrekt gegevens over inkomen, armoede, sociale uitsluiting en leefomstandigheden⁷. EU-SILC wordt intussen al sinds 2010 gebruikt om armoede en maatschappelijke integratie binnen de EU te monitoren, in het bijzonder via de open coördinatiemethode (sociale OCM) en de Strategie Europa 2020.

Welke actie is nodig?

De aanleg van een Europees netwerk van observatoria die tegelijk mensen- en plaatsgerichte aspecten van stedelijke armoede monitoren, kan nuttig zijn om beleidsmakers te informeren rond empirisch onderbouwde benaderingen.

Dat vraagt om de volgende acties:

- Het opzetten van een informeel netwerk van bestaande nationale observatoria rond stedelijke armoede/achterstandswijken, met als doel om standpunten, ideeën, vernieuwende benaderingen enz. uit te wisselen tussen de nationale coördinatoren van die observatoria.
- Voor lidstaten die graag hun eigen observatorium oprichten, kan dat netwerk bijzonder nuttig om inlichtingen in te winnen over werkmethodes en over mogelijke obstakels en oplossingen bij de oprichting van observatoria.
- De oprichting van een centrale Europese website, die fungeert als one-stop shop voor alle info ter zake. Die zou worden gebouwd door de Europese Commissie, met als doel om de statistieken en informatie (werkmethodes, toolkits, indicatoren enz. over stedelijke armoede) die het netwerk van nationale observatoria opstelt en verzamelt, beschikbaar en vlotter toegankelijk te maken voor lokale overheden en andere relevante actoren.

Hoe moet de actie worden uitgevoerd?

Het netwerk van nationale observatoria zou in formeel kunnen worden opgezet, met Frankrijk, Spanje en België als drijvende krachten. Ook Nederland zou bij dat initiatief betrokken kunnen worden.

Men zou moeten nagaan of ESPON het potentieel bezit om ook kwesties op het vlak van stedelijke armoede en achterstandswijken op te nemen in zijn takenpakket. Het netwerk kan de

⁷ De gegevens van EU-SILC zijn te vinden op <http://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-statistics-on-income-and-living-conditions>

kennisuitwisseling tussen leden stroomlijnen, gezamenlijke methodologieën uitwerken, seminars organiseren enz.

Op middellange termijn zou het erom gaan een soort van taskforce voor de lidstaten op poten te zetten die advies en richtlijnen verstrekt inzake data over stedelijke armoede; en ook EUROCITIES zou daarin een rol spelen. Tegelijkertijd zou de Europese Commissie, onder het toezicht van Eurostat, dan die centrale en unieke website moeten ontwikkelen en creëren, in samenspraak met de taskforce van de nationale observatoria, en EUROCITIES en ESPON, indien nodig. Die website zal dan onder andere dienen als uitgangspunt om de deliverables van de taskforce van de nationale observatoria (richtlijnen, werkinstrumenten, sets met indicatoren) te beoordelen, op grote schaal te verspreiden en ze gratis en gemakkelijk aan te bieden aan de steden.

Netwerkteelnemers zouden wel hun eigen reiskosten en andere uitgaven moeten bekostigen.

Welke partners moeten hierbij betrokken worden?

- De coördinatoren van de bestaande nationale observatoria voor stedelijke armoede en achterstandswijken, en andere vertegenwoordigers van de lidstaten die willen leren uit bestaande ervaringen
- De nationale bureaus voor de statistiek
- EUROCITIES
- ESPON
- Ook de OESO zou een plaats kunnen krijgen in het netwerk, evenals de Europese Commissie en Eurostat

Wat is het tijdspad voor deze actie?

- Eerste vergadering van de nationale observatoria in de eerste helft van 2018
- De inhoud van de one-stop shop website wordt vanaf de tweede helft van 2018 opgesteld

ACTIE 3 - DE AANLEG VAN EEN DATABANK OP EU-NIVEAU MET GEGEVENS OVER STEDELIJKE ARMOEDE

Deze actie is gericht op de noodzaak om degelijke statistische data over stedelijke armoede te verstrekken, op lokale schaal (NUTS III) **en indien nodig op tussenstedelijk niveau**. Ze wil geharmoniseerde data en indicatoren verschaffen die een volledige en alomvattende kijk geven op de situatie van kinderen met een armoederisico, maatschappelijke uitsluiting, dakloosheid en de situatie van de Roma binnen de EU. Specifieke gegevens over deze groepen zijn onontbeerlijk om stadsbesturen een houvast te geven in het uitstippelen van een doelmatig sociaal en stedelijk beleid.

Verantwoordelijkheid: de nationale bureaus voor de statistiek van de lidstaten en/of Eurostat, DG REGIO en steden- en stadsaudit-managers, het FRA en Eurostat in samenwerking met EURO-CITIES en de nationale observatoria die toezien op de armoedesituatie

Termijn: Te bepalen in overeenstemming met de budgetten en roadmaps voor de toekomst van Steden/Urban Audit en 'Regions and Cities Illustrated', maar bij voorkeur: 2019 (inclusief voorbereidend werk en proeffase in 2018)

Wat is het specifieke probleem?

De aanbevelingen uit het Handvest van Leipzig (uit 2007) om *extra oog te hebben voor achterstandswijken* en beleidsmaatregelen voor kinderen uit te werken die *afgestemd zijn op hun sociale omgeving* zijn enkel haalbaar als plaatselijke overheden weten waar die zones zich bevinden binnen hun grondgebied. Hetzelfde geldt trouwens voor andere kwetsbare groepen, armoede heeft immers een ruimtelijke dimensie. Niettemin ontbreekt het in de Europese en nationale statistiek aan betrouwbare en vergelijkbare armoedegegevens, uitgesplitst tot op het subgemeentelijk niveau (district, wijk, volkstellingskanaal, postcode enz.). Indicatoren zijn steeds meer in trek als een manier om statistische gegevens te lezen en te presenteren, om de uitvoering van beleidsmaatregelen te monitoren, en om de fundamenten te leggen voor empirisch onderbouwd beleid en meer rekenschap. Daarom moeten lokale overheden kunnen beschikken over statistische armoede-indicatoren die voldoende ruimtelijk zijn uitgesplitst (NUTS III-niveau). Zo krijgen ze een duidelijker beeld van de achterstandcontext en een beter inzicht in de oorzaken ervan, om zo vernieuwingsplannen op maat uit te werken die armoedetrends in hun stad kunnen ombuigen.

Daarop voortbouwend wil deze actie komaf maken met drie specifieke problemen:

- (1) De jongste jaren heerst er een nieuwe en almaar uitdijende belangstelling om het welzijn van kinderen te meten en te monitoren. Er mag dan vooruitgang geboekt zijn, toch ontbreekt het nog aan indicatoren voor bepaalde domeinen met betrekking tot de implementering van kinderrechten. En die zijn nodig om beleid en dienstverlening op nationale en lokale schaal uit te werken en vorm te geven.
- (2) Er is almaar meer dakloosheid binnen de EU, en toch houden armoedemetingen er geen rekening mee. Er is zelfs geen centraal EU-agentschap dat dakloosheidsgegevens collecteert: EU-SILC (de EU-statistieken van inkomens en levensomstandigheden) en Eurostat bijvoorbeeld doen dat alleszins niet. Daardoor krijgt de besluitvorming in de strijd tegen dakloosheid te kampen met een gebrek aan geharmoniseerde informatie. Elk jaar publiceren FEANTSA en Stichting Abbé Pierre een overzichtsrapport inzake uitsluiting van de woningmarkt in Europa ('An Overview of Housing Exclusion in Europe'), dat een uitstekend hulpmiddel kan zijn om de beslommingen in de Europese huisvestingssector op

de voet te volgen⁸. Maar omdat de verschillende lidstaten hun data verzamelen volgens uiteenlopende methodes, is het quasi onmogelijk om vergelijkbare analyses te maken. Daar komt nog bij dat de lidstaten in hun datacollectie verschillende definities van dakloosheid hanteren.

- (3) Gegevens over het aantal Roma dat de EU telt en over hun profielen blijven schaars en zijn in het beste geval momentopnames. Slechts een paar databanken, zoals de gegevensverzameling van de Europese Commissie/Wereldbank/Ontwikkelingsprogramma van de VN die werd aangelegd in 2011, maken het mogelijk om vergelijkingen te trekken. Dit hiaat is hoofdzakelijk te wijten aan de beperking, of in sommige landen zelfs het verbod, om data op basis van de etnische afkomst van mensen te verzamelen. En daardoor is de kennis over de Roma-gemeenschap en haar situatie dus zéér pover. Bij gebrek aan gegevens over de Roma, wordt het zeer lastig om empirisch onderbouwd beleid te vormen dat de integratie van die mensen zou kunnen bevorderen. Bovendien is er geen samenwerking tussen de EU-instellingen en de lokale overheden als het om datacollectie gaat, wat het bijzonder uitdagend maakt om lokale oplossingen te vinden voor de integratie van Roma of om bottom-up-strategieën uit te stippelen.

Gelet op die specifieke problemen, stelt deze actie voor om bij het verstrekken van statistische gegevens aan lokale overheden in het bijzonder te focussen op kinderarmoede, de Roma-bevolking en daklozen.

Hoe dragen de bestaande beleidsmaatregelen/wetgeving/instrumenten van de EU hiertoe bij?

De bestaande bronnen voor gegevens over kinderarmoede, dakloosheid en de Roma in de EU worden hieronder toegelicht, rekening houdend met de lacunes die aangepakt zouden moeten worden vanuit het oogpunt van deze actie.

EU-SILC levert data over inkomen, armoede, sociale uitsluiting en leefomstandigheden - domeinen die onlosmakelijk verbonden zijn met kinderarmoede, kinderwelzijn en dakloosheid. EU-SILC wordt intussen al sinds 2010 gebruikt om armoede en maatschappelijke uitsluiting binnen de EU te monitoren, in het bijzonder via de open coördinatiemethode (sociale OCM) en de Strategie Europa 2020.

Hoewel EU-SILC wijdverspreid is als tool om de vorderingen in de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting te monitoren, vertoont een dergelijk instrument ook aanzienlijke hiaten die ertoe nopen dat het systeem wordt herzien en bijgewerkt. Zo kijkt EU-SILC enkel naar de mensen in privéhuishoudens, wat de reikwijdte van de gegevens beperkt en bij uitbreiding ook hun potentieel om een volledige en alomvattende kijk te bieden op de situatie van kinderen die het risico lopen op armoede, sociale uitsluiting en dakloosheid. Door die lacunes is het zoeken naar betrouwbare informatie over sociale uitsluiting.

Vanaf 2018 krijgt EU-SILC evenwel een ad-hocmodule die eerdere ervaringen met huisvestingsproblemen zal onderzoeken (Europees Parlement & Europese Raad, 2018). Hoewel we zo niets te weten komen over de huidige dakloosheid, zal die module vermoedelijk wel informatie

⁸ Zie bijvoorbeeld de Stichting Abbé Pierre & FEANTSA (2017) Tweede overzicht van uitsluiting van huisvesting in Europa. Te raadplegen op: <http://www.feantsa.org/en/report/2017/03/21/the-second-overview-of-housing-exclusion-in-europe-2017>

kunnen verschaffen over mensen die in het verleden dakloos waren. Dit is geen verplichte vraag die door alle lidstaten moet worden ingebed, ze mogen zelf beslissen of ze dit soort informatie willen vergaren.

Met de jaren zette de Europese Commissie verschillende mechanismen op, met bijhorende targets en indicatoren, om na te gaan in hoeverre de lidstaten vorderingen boeken in hun maatschappelijk integratiebeleid.

- De open coördinatiemethode voor sociale bescherming en maatschappelijke integratie (de sociale OCM) streeft ernaar om sociale cohesie en gelijkheid te bevorderen aan de hand van gepaste, toegankelijke en financieel duurzame sociale zekerheidsstelsels en inclusiemaatregelen. De sociale OCM is in wezen een vrijwillig proces dat de lidstaten hanteren om gezamenlijke doelstellingen overeen te komen en de vorderingen in hun verwezenlijking te meten, zowel op nationaal als op EU-niveau, aan de hand van gezamenlijke indicatoren. Daartoe werd een subgroep 'Indicatoren van het Comité voor sociale bescherming' opgericht en kwam er een eerste pakket indicatoren rond inkomensarmoede, gezondheid, onderwijs, werkgelegenheid en huisvesting, die in 2009 werd geïntegreerd.
- De strategie Europa 2020 streeft naar een inclusievere economie en maatschappij, door doelstellingen tegen 2020 op te leggen op het vlak van werkgelegenheid, onderzoek en ontwikkeling, klimaatverandering, onderwijs, armoede en sociale uitsluiting. Ze doet dat op basis van gegevens verzameld via EU-SILC. Daarnaast ontwikkelt de strategie ook indicatoren en subindicatoren om de lidstaten te monitoren in de verwezenlijking van de doelstellingen.
- In 2013 publiceerde de Europese Commissie haar aanbeveling '*Investeren in kinderen: de vicieuze cirkel van achterstand doorbreken*'. Hoewel niet bindend, legde ze toch de basis voor een alomvattende aanpak om kinderarmoede de wereld uit te helpen en het welzijn van kinderen te verbeteren, en dat op basis van drie pijlers: toegang tot toereikende middelen, toegang tot kwaliteitsvolle diensten en participatie van kinderen. Bij de aanbeveling hoorde ook - als bijlage - een op indicatoren gebaseerd monitoringkader voor een goede tenuitvoerlegging. Dat behelst gegevens over kinderarmoede, toegang tot middelen en tot diensten (pijlers 1 en 2 van de aanbeveling), maar gaat niet over kinderp participatie (de derde pijler).
- In april 2017 publiceerde de Europese Commissie de Europese pijler van sociale rechten (EPSR), een referentiekader voor opwaartse sociale convergentie. De pijler berust op 20 beginselen, onderverdeeld in drie kernthema's: gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt; billijke arbeidsvoorwaarden; en gepaste & duurzame sociale bescherming. Volgens de Commissie zullen de vorderingen van de lidstaten in de tenuitvoerlegging van de pijler gemonitord en beoordeeld worden via het Europees Semester. Om dat te doen, ontwikkelde men een nieuw sociaal scorebord, dat ook sociale en werkgelegenheidsindicatoren omvat.

Wat de statistische instrumenten betreft, verbeterde Eurostat, het officiële EU-orgaan voor datacollectie, de kwaliteit en het bereik van de gegevens die het verzamelt. Zo ontwikkelde Eurostat een hele reeks statistische indicatoren, die de meeste aspecten met betrekking tot de levenskwaliteit in de Europese steden bestrijken (demografie, huisvesting, gezondheid, arbeidsmarkt, onderwijs, leefmilieu enz.). De datacollectie (Cities, de vroegere Urban Audit) bevat 171 variabelen en 62

indicatoren op stedelijk niveau, afgeleid van de variabelen verzameld door het Europese statistisch systeem. De gegevens worden verstrekt door de nationale bureaus voor de statistiek, door het Directoraat-generaal Regionaal beleid en Stadsontwikkeling, en door Eurostat. De beschikbaarheid van deugdelijke data verschilt al naargelang het thema, aangezien de lidstaten niet verplicht zijn om ze te verstrekken. De vrij toegankelijke databank met stedelijke indicatoren is te vinden op de website van Eurostat.

Eurostat ontwikkelde voor de Europese stedelijke gebieden ook een instrument voor datavisualisatie, die de naam 'Regions and Cities Illustrated' draagt. De tool toont een aantal indicatoren op stedelijke schaal en biedt de mogelijkheid om ze te vergelijken en te analyseren met behulp van staafdiagrammen, spreidingsgrafieken en Gausscurves. Eurostat verzamelt geen gegevens over dakloosheid.

De ESPON-analyses en databanken met betrekking tot stedelijke armoede zijn een nuttige en kwaliteitsvolle aanvulling op de genoemde statistische informatie.

Het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA) verzamelde gegevens over de Roma-bevolking aan de hand van een **gerichte Roma-enquête**, in het kader van de enquête van de Europese Unie naar minderheden en discriminatie (EU-MIDIS), in 2009, 2011 en 2016 (FRA, 2016). Hoewel de steekproef van bevraagde Roma uitgebreid genoeg was (8.000 gesprekken met Roma), werd om methodologische redenen slechts in negen EU-lidstaten relevante data vergaard (een willekeurige steekproef voor dit soort huishoudenquête vereiste een voldoende grote populatie). Het FRA plant alvast een nieuwe Roma-enquête in 2018.

Onlangs nog kreeg het FRA van de Europese Commissie en van de Raad van de EU de vraag om ook voor de andere 16 EU-lidstaten die niet aan bod kwamen in de MIDIS-enquête, gegevens te verzamelen. In 2017 start het FRA dan ook met het collecteren van data voor de overige 16 lidstaten, aan de hand van verschillende steekproef- en collectiemethodes, om waar mogelijk kwantitatieve gegevens te verzamelen (en op zijn minst kwalitatieve data te vergaren in de landen waar geen kwantitatieve informatie beschikbaar is). Dat zal gebeuren via het FRANET-onderzoeksnetwerk en door externe aannemers. Momenteel ontbreekt het nog aan instrumenten voor een deugdelijke samenwerking tussen het Europese en het lokale niveau in het verzamelen van gegevens over de Roma, maar bij zowel het FRA als bij EURO CITIES groeit de bereidheid om die behoefte in te vullen. In 2016 publiceerde de Rekenkamer een rapport rond wetgeving inzake gegevensbescherming en het verzamelen van gegevens op basis van etnische afkomst. De bevindingen en aanbevelingen uit dat verslag kunnen aangewend worden om geschikte datacollectiemethodes en -instrumenten te ontwikkelen om lokale gegevens over de Roma op EU-niveau te verzamelen.

Alle bovengenoemde indicatoren en informatiebronnen komen van pas om stedelijke gebieden in hun geheel onderling te vergelijken, maar ze maken het niet mogelijk om achterstandswijken binnen een stad te identificeren. Dat komt omdat ze niet uitgaan van statistische armoedegegevens die uitgesplitst zijn tot op het tussenstedelijke niveau, bijvoorbeeld gebaseerd op district, wijk, volkstellingskanaal, postcode of een bevraging. Steden/Urban Audit verzamelt momenteel wel die tussenstedelijke data, maar die wordt pas later beschikbaar. Momenteel zijn er dus nog geen statistische gegevens op tussenstedelijk niveau beschikbaar op de website van Eurostat, en slechts een handvol lidstaten heeft beslist om ze onbeperkt toegankelijk te maken via hun nationale statistiekbureaus.

Welke acties zijn er nodig?

Om achterstandswijken te identificeren en sociale uitsluiting te herkennen, moeten lokale overheden kunnen beschikken over statistische gegevens op het vlak van armoede, inkomen en leefomstandigheden, kinderarmoede, dakloosheid en de specifieke situatie van de Roma, en dat minstens op NUTS III-niveau **en waar nodig tot op tussenstedelijk niveau**, om zo de ruimtelijke dimensie van armoede in kaart te brengen en te analyseren.

Deze actie is bedoeld om te garanderen dat indicatoren, die dienen als basis om statistische data te interpreteren en te analyseren via de instrumenten genoemd in het vorige punt, verder uitgewerkt en geharmoniseerd worden binnen de EU, om lokale overheden informatie te verstrekken die verder gaat dan het louter belichten van het risico op armoede en sociale uitsluiting. Dat vereist allereerst de volgende specifieke acties:

- Stedelijke overheden moeten kunnen beschikken over armoedestatistieken met de hoogst mogelijke graad van ruimtelijke uitsplitsing. Hoewel er tal van armoede-indicatoren bestaan, is het inkomen toch een van de meest relevante. De meeste lidstaten bezitten gedetailleerde gegevens over inkomen, voldoende ruimtelijk uitgesplitst om ze te analyseren op NUTS III-niveau (en waar nodig op tussenstedelijk niveau), maar slechts een paar maken die publiek toegankelijk. Om die reden is de ontwikkeling van de tool *Regions and Cities Illustrated* op NUTS III-niveau (en waar nodig op tussenstedelijk niveau) en de integratie van armoede-indicatoren (of toch minstens het inkomen) van cruciaal belang. De bestaande werkgroep Steden/Urban Audit lijkt het meest aangewezen platform om na te gaan of het mogelijk is die data beschikbaar te maken in Steden/Urban Audit.
- Die statistische informatie zou opgevat moeten worden vanuit een meerdimensionaal perspectief, aangezien armoede en kwetsbaarheid verschillende oorzaken die - afzonderlijk of gekoppeld - aangeven dat mensen uitgesloten dreigen te worden. Daarvoor kunnen ze zich baseren op AROPE-indicatoren (indicatoren over het risico op armoede of maatschappelijke uitsluiting), het bestaan van sloppenwijken of huisvesting die niet aan de normen voldoet, het percentage Ethos-typologieën, het onderwijsniveau, de mate aan schoolverlating en segregatie enz. Heel wat landen hebben specifieke studies rond welbepaalde kwesties gedaan, die relevant kunnen zijn op nationale schaal.
- Het is daarbij wel belangrijk dat statistische gegevens verspreid worden in alle landstalen van een lidstaat, om te verzekeren dat alle lokale overheden en alle burgers ze kunnen gebruiken. Terwijl stedelijke overheden met meer middelen bij machte zijn om hun eigen karteringstools te ontwikkelen, is dat voor kleinere steden al heel wat minder evident. In dat opzicht hebben bepaalde lidstaten dan ook online visualisatie- en karteringssoftware ontwikkeld (GIS: geografische informatiesystemen), die lokale overheden en burgers armoede-indicatoren op tussenstedelijk niveau verschaffen. Op die manier kunnen ze hun achterstandswijken in kaart brengen en hun eigen indicatoren toetsen aan de nationale en regionale gemiddeldes. Indien een lidstaat niet over een dergelijke tool beschikt, dan is het enorm belangrijk dat stedelijke overheden via Steden/Urban Audit kunnen beschikken over relevante data in hun landstaal of -talen.
- Eurostat zou een indicator (of set indicatoren) moeten ontwikkelen om het risico op armoede en sociale uitsluiting op NUTS III-niveau in te schatten (en waar nodig op het tussenstedelijk niveau). Voor de ontwikkeling van die nieuwe indicator(en) slaat men dan best de handen in elkaar met lokale overheden en de lidstaten.

- Stedelijke overheden en andere betrokken actoren zouden al die informatie vlot moeten kunnen raadplegen op het centrale EU-portaal met relevante stedelijke data (zie actie 2).
- Gegevens omtrent kinderarmoede, dakloosheid en de Roma zouden uitgesplitst moeten worden naar geslacht, leeftijd, etnische afkomst, economische en culturele verschillen, handicap en andere relevante variabelen. Dankzij dergelijke data zou er een sterkere correlatie getrokken kunnen worden tussen het daadwerkelijk geïmplementeerde beleid en de terugval van armoede.
- Wat de ontwikkeling van dakloosheidsindicatoren betreft, gaat het erom de gepaste methodologische kaders te scheppen om dakloosheid apart te analyseren. De lidstaten moeten ook worden aangemoedigd om de ad-hocmodule inzake vroegere huisvestingproblemen te implementeren, die ontwikkeld werd door Eurostat en EU-SILC; de verordeningen op dat vlak zijn er reeds (Europese Commissie, 2017). En de lidstaten zouden ook gestimuleerd moeten worden om *ETHOS Light* te gebruiken (de Europese typologie voor dakloosheid en uitsluiting uit de huisvesting) als hulpmiddel om de collectie van data te harmoniseren. Op die manier hanteert elk land ook dezelfde definitie van dakloosheid om het fenomeen te monitoren (uiteraard gelet op de verschillende vormen ervan).
- Wat de datacollectie over de Roma-bevolking betreft, komt het erop aan actie te ondernemen waarbij: i) een duurzame samenwerking ontstaat tussen lokale overheden en de bureaus op EU-niveau, zoals het FRA en Eurostat, om zo een methodologie op te zetten en in te voeren die garandeert dat lokale overheden de juiste tools in handen krijgen om gegevens over de Roma te verzamelen op lokale schaal. En waar nodig zouden ook de betreffende nationale instanties ingeschakeld moeten worden; ii) de genoemde methodologie erop gericht is om niet enkel gegevens te verzamelen over het aantal Roma in hun respectievelijke leefgebied, maar ook over de obstakels die ze moeten overwinnen om toegang te krijgen tot elementaire en lokale dienstverlening; iii) in die hele ontwikkeling de nationale integratiestrategieën voor de Roma-bevolking in aanmerking worden genomen; voor de reeds geïdentificeerde mensen gebeuren er voor sommigen, zoals Spanjaarden, tussentijdse beoordelingen gekoppeld aan een specifieke analyse in bepalende integratiedomeinen (zoals onderwijs of werkgelegenheid), die kunnen dienen als basis voor het nieuwe Europese data- en indicatornetwerk, in het bijzonder op het vlak van methodologische aspecten of informatievergaring. Dat laat empirisch onderbouwde beleidskeuzes en concrete maatregelen toe, om zo de integratie van de Roma te verbeteren.

Hoe moeten de acties worden uitgevoerd?

De ontwikkeling van aanbevolen statistische indicatoren op EU-niveau om gegevens over stedelijke armoede op NUTS III-niveau voor Steden/Urban Audit (en waar nodig op tussenstedelijk niveau) te verzamelen, te presenteren en te verspreiden, om op die manier het pad te effenen voor een gezamenlijke EU-aanpak om achterstandsgebieden te identificeren aan de hand van die data. Lokale overheden zouden die informatie in hun eigen taal moeten kunnen raadplegen, via een centraal portaal dat dient als een soort van one-stop shop (zie actie 2). Het is in wezen aan Eurostat om op dat vlak actie te ondernemen, in samenspraak met de nationale coördinatoren voor de stadsaudit. De ontwikkeling van Steden/Urban Audit op NUTS III-niveau is aan Eurostat en de DG Regionaal beleid en Stadsontwikkeling.

Betreffende de integratie van alomvattende en specifieke indicatoren inzake kinderarmoede in EU-SILC:

- Om dit gedaan te krijgen, moeten het Comité voor sociale bescherming en de daaraan verbonden subgroep Indicatoren verder werken aan de ontwikkeling van kindspecifieke indicatoren, die dan toegevoegd moeten worden aan het portfolio dat als bijlage bij de Commissieaanbeveling uit 2013 is gevoegd (*Investeren in kinderen: de vicieuze cirkel van achterstand doorbreken*). Voorts zou er een strikt monitoringkader moeten komen om een follow-up op basis van dergelijke indicatoren te verzekeren; het overnemen van de nuttige elementen uit de 'oude' sociale OCM is het overwegen waard (EU-alliantie voor investeren in kinderen, 2017).
- Om de sociale en macro-economische prioriteiten weer in evenwicht te brengen, moet het nieuwe sociale scorebord, ontwikkeld om de tenuitvoerlegging van de Europese pijler inzake sociale rechten te monitoren, even sterk doorwegen als het macro-economische scorebord van de EU. Enkel zo kan de sociale dimensie van de economische en monetaire unie worden uitgediept.
- Het mag dan belangrijk zijn om te blijven inzetten op indicatoren op EU-schaal, het is ook cruciaal om indicatoren aan te leggen op nationaal, regionaal en lokaal niveau, teneinde de specifieke noden en omstandigheden van kinderen in verschillende geografische gebieden te beoordelen, daarbij ook gelet op hun culturele gewoonten. Om dat te bereiken is een hechte samenwerking tussen regeringsinstanties en ngo's die ijveren voor kindermwzijn, agentschappen voor kindermwzorg, zowel privaat als publiek, en elk ander orgaan dat bijdraagt tot het formele mwzorgsysteem, van essentieel belang. In het ontwerp van een omvattend informatiesysteem zou dan ook aandacht moeten uitgaan naar het bevorderen van die samenwerking.
- Ook de inspraak van de kinderen zelf is van elementair belang in dit hele proces. Kinderen en jongeren zouden actief betrokken moeten worden bij de ontwikkeling van indicatoren. En ook hun ouders moeten geraadpleegd worden, gelet op de uiteenlopende situaties waarin ze zich bevinden op grond van inkomen, gender (eenoudergezinnen) en ga zo maar door. Om ervoor te zorgen dat die indicatoren zo omvattend mogelijk zijn, zou men te rade moeten gaan bij verschillende groepen kinderen. Want zoals het FRA in een document uit 2010 aangeeft, *verschilt het leven van kinderen aanzienlijk afhankelijk van hun leeftijd, etnische afkomst, sociaaleconomische situatie, beperkingen, geslacht en andere factoren*.

Betreffende de harmonisering van de nationale data over dakloosheid in EU-SILC:

- De Stedelijke Agenda voor de EU, en in het bijzonder het Partnerschap Stedelijke Armoede, zou lidstaten en steden ertoe moeten aanzetten de dakloosheidsdefinitie uit ETHOS Light te hanteren bij het monitoren van stijgingen en dalingen.
- Alle lidstaten zouden aangemoedigd moeten worden om toe te zien op de dakloosheidcontext in hun eigen land.
- Ze zouden ook gestimuleerd moeten worden om de ad-hocmodule inzake vroegere huisvestingsproblemen, een initiatief van Eurostat en EU-SILC, te implementeren.

De nationale data met betrekking tot maatregelen voor de Roma-bevolking zal geharmoniseerd worden in twee fasen:

- (1) Rechtstreekse samenwerking tussen het FRA en lokale overheden om de instrumenten en methodologische richtsnoeren te ontwikkelen die nodig zijn om op lokale schaal data over de Roma te verzamelen, en ze uit te testen in een aantal uitgekozen steden.

- (2) Bijsturen van de instrumenten en methodologie voor datacollectie op nationale schaal, via een rechtstreekse samenwerking tussen nationale en lokale overheden.

Vooraf zou het FRA dit tweefasenproces dan kunnen opnemen in zijn jaarlijks werkprogramma, dat goedgekeurd moet worden door de raad van bestuur, en in overleg met de Europese Commissie.

Allereerst moet er een werkgroep komen met vertegenwoordigers van het FRA, Eurostat en EUROCITIES, om samen de instrumenten en methodologie uit te werken om op lokaal niveau data over de situatie van de Roma te vergaren. Vervolgens dan de proef op de som worden genomen door de enquête uit te proberen in een aantal steden met een grote Roma-populatie. De proefsteden zouden daarin bijgestaan moeten worden met opleidingssessies ingericht door het FRA, in samenspraak met EUROCITIES, om het gemeentepersoneel te leren hoe ze de enquête moeten afnemen met het volle respect voor ethische overwegingen.

Ten tweede, op basis van de lessen getrokken uit de testfase, kunnen de instrumenten en de methodologie dan worden bijgeschaafd. In deze tweede fase moeten die tools ook aangepast worden aan de nationale context en de nood aan data en informatie over de Roma. Dat is aan de nationale overheden, uiteraard in nauwe samenwerking met de lokale diensten - binnen het kader van nationale stuurgroepen voor de integratie van de Roma - en met als focus om aan de gezamenlijke indicatorenlijst elk specifiek vraagstuk toe te voegen dat relevant is voor elke nationale context. Op die manier bestaat de enquête uit: a) een gezamenlijk gedeelte voor alle betrokken EU-lidstaten en steden - om te verzekeren dat het mogelijk is data te vergelijken en trends binnen de EU te ontwaren en te analyseren; en b) een gedeelte eigen aan de nationale context of aan de nood aan data over de Roma.

Om Roma-gegevens op lokale schaal te verzamelen, zullen de lokale en nationale instanties daarbij de methodologie en het kader hanteren zoals overeengekomen met de FRA. De verzamelde gegevens worden vervolgens doorgespeeld aan het FRA, dat ze bundelt en analyseert om zo nuttig bewijs te leveren voor de uitstippeling van EU-beleid en de implementering van nationale, empirisch onderbouwde beleidsmaatregelen voor de integratie en de insluiting van de Roma-bevolking.

Daarenboven is het aangewezen om van achterstandsgebieden en -wijken een prioriteit te maken in ESPON-analyses, zodat ESPON kwaliteitsvolle informatie kan genereren als aanvulling op de Eurostat-data.

Welke partners moeten hierbij betrokken worden?

Inzake gegevens over kinderarmoede en dakloosheid:

De subgroep Indicatoren van het Comité voor sociale bescherming, de lidstaten, Eurostat, het Europees Observatorium voor dakloosheid, FEANTSA, Eurofound, het Partnerschap Stedelijke Armoede, de nationale observatoria.

Inzake gegevens over de Roma-bevolking:

DG Regionaal beleid en Stadsontwikkeling en de beheerders van Steden/Urban Audit, Eurostat en de nationale coördinatoren voor de stadsaudit, samen met deskundigen uit de nationale observatoria

voor stedelijke armoede en achterstandswijken, en EUROCITIES als woordvoerder van lokale overheden over heel Europa.

Het FRA, Eurostat en EUROCITIES zullen optreden als leidende partners in deze actie om data over de Roma-bevolking te verzamelen. Ze werken daarbij samen met de Europese Commissie (DG Regionaal beleid en Stadsontwikkeling en DG Justitie en consumentenzaken), andere instellingen die bedreven zijn in datacollectie bij Roma-gemeenschappen (UNDP en de Wereldbank), en vertegenwoordigers van de lidstaten met de grootste Roma-populatie (Roemenië, Hongarije, Bulgarije, Slowakije, Tsjechië) en van de lidstaat die, hoewel het percentage Roma er relatief laag is, uitgebreide ervaring heeft met inclusieve beleidsmaatregelen, studies en analyses met betrekking tot deze bevolking (Spanje).

Wat is het tijdspad voor deze actie?

Inzake gegevens over kinderarmoede en dakloosheid:

Eurostat ontwikkelde een ad-hocmodule rond vroegere huisvestingsproblemen die helemaal klaar is om geïmplementeerd te worden.

Inzake gegevens over de Roma-bevolking:

Te bepalen in overeenstemming met Steden/Urban Audit en met de budgetten en roadmaps van 'Regions en Cities Illustrated' voor de aanleg van een databank met Roma-gegevens: de voorbereidingen zijn eind 2017 gestart en de eerste datacollectie op lokaal niveau volgt dan in de loop van 2018, als uitgangspunt voor de Roma-enquête die het FRA heeft gepland voor 2018.

2.2 Kinderarmoede

ACTIE 4 - INVOERING VAN EEN EUROPESE KINDERGARANTIE

De Kindergarantie is de toekomstige hoeksteen voor armoedebestrijding in Europa. Het is een instrument dat bedoeld is om concrete investeringen te doen ten voordele van kinderen en jongeren in Europa, in het bijzonder de meest kansarme onder hen. Dankzij die investeringen rijden we de ongelijkheidskloof dicht, verhogen we de kansengelijkheid onder kinderen en helpen we uiteindelijk armoede de wereld uit. En daar heeft de hele Europese samenleving baat bij. De garantie is bedoeld om te investeren in de tweede en derde pijler van de Commissieaanbeveling *'Investeren in kinderen: de vicieuze cirkel van achterstand doorbreken'*. Deze actie omvat ook een aantal maatregelen om de bestaande EU-instrumenten beter te benutten.

Verantwoordelijkheid: Commissiediensten (DG EMPL, DG REGIO, DG JUST, DG EAC, DG SANTE), lidstaten

Termijn: De garantie moet klaar zijn bij het begin van de volgende MFK-periode

Wat is het specifieke probleem?

Op EU-schaal, maar evengoed op andere bestuursniveaus, ontbreekt het aan politieke en financiële inspanningen in kinderen en jongeren. Door die passiviteit blijven de armoedeniveaus onveranderd, en net kinderen zijn de leeftijdsgroep waar de armoedegrade het hoogst is.

Zoals we al in de inleiding van dit deel zeiden, daalt de AROPE (de risicograde om in armoede en sociale uitsluiting te verzeilen) van kinderen niet noemenswaardig binnen de EU. En ook bij de bevolking in het algemeen ontwaren we hetzelfde patroon. De risicograde bleef na 2008 (het referentiejaar voor de EU2020-doelstelling inzake armoedebestrijding) zelfs gestaag groeien, om in 2012 te pieken op 24,7 %. In 2015 klokte het percentage af op 23,7 %. Tussen 2009 en 2015 zijn er zo maar liefst 4 miljoen AROPE-mensen bijgekomen (Eurostat, 2018b). In het recente gezamenlijke werkgelegenheidsrapport van de Commissie en de Raad, als begeleidend document bij de mededeling van de Commissie over de jaarlijkse groeianalyse (2017), komt die situatie aan bod en wordt opgemerkt dat de opwaartse trend in de tewerkstellingscijfers binnen de EU zich niet weerspiegelt in de armoedecijfers. Dat heeft er deels mee te maken dat de EU en de lidstaten van groei en jobcreatie topprioriteiten hebben gemaakt. Ze hebben fors geïnvesteerd in maatregelen om de arbeidsmarkt aan te zwengelen, terwijl de armoededoelstelling nogal stiefmoederlijk behandeld werd in het hele arsenaal aan instrumenten dat de Commissie aan de lidstaten verstrekte. En dat ondanks het ambitieuze streefdoel. De kloof groeit ook binnen de EU.

2020 nadert met rasse schreden. Het ziet ernaar uit dat de werkgelegenheidsdoelstelling gehaald zal worden, maar dat succes zal zich niet vertalen in een positieve evolutie van de AROPE-grade onder de EU-burgers, inclusief kinderen. Kortom, de tewerkstellingsmaatregelen voldoen niet om komaf te maken met de armoede in de EU.

In een notendop: het echte probleem is het onevenwicht tussen de mate aan betrokkenheid om de arbeidsmarkt te versterken enerzijds, en de inspanningen om armoede structureel aan te pakken, via een geïntegreerde en op rechten gebaseerde benadering die de toegang tot kwaliteitsvol werk,

diensten en sociale zekerheid waarborgt, en de ambitie om het belastings- en uitkeringsbeleid bij te sturen anderzijds. De structurele hervormingen van de arbeidsmarkt werden geschraagd door solide akkoorden en aanzienlijke fondsen op EU- en lidstaatniveau, terwijl de armoededoelstelling duidelijk niet dezelfde aandacht kreeg. Toch bestaan er sterke argumenten om een gelijke investering, betrokkenheid en beleidsvorming te verantwoorden, zeker als we langdurige werkloosheid willen aanpakken, sociale investeringen en sociale integratie willen promoten en de vicieuze cirkel van achterstand en armoede nu echt willen doorbreken.

Hoe dragen de bestaande beleidsmaatregelen/wetgeving/instrumenten van de EU hiertoe bij?

Uiteraard worden er op EU-niveau heel wat initiatieven op poten gezet in de strijd tegen armoede. Het volledige scala aan initiatieven is terug te vinden in de beleidskaart, een van de scopingdocumenten van het Partnerschap Stedelijke Armoede.

De aanbeveling van de Commissie uit 2013, getiteld *'Investeren in kinderen: de vicieuze cirkel van achterstand doorbreken'* (aanbeveling IC-BCD) is het jongste instrument in het kader van het pakket met sociale investeringen (het SIP). In dit document doet de Europese Commissie aan de lidstaten de aanbeveling om beleidsmaatregelen te organiseren en in te voeren die armoede en sociale uitsluiting bij kinderen aanpakken en zo hun welzijn bevorderen, aan de hand van multidimensionale strategieën, en dat volgens een reeks richtsnoeren of een duidelijk kader. Dat kader omvat:

- (1) Een set horizontale beginselen die dienen als leidraad voor het beleid of de hervorming.
- (2) Drie pijlers: lidstaten moeten met name ijveren voor toegang tot gepaste middelen (door het gezinsinkomen aan te pakken), toegang tot betaalbare en kwaliteitsvolle dienstverlening (door diensten te verlenen voor kinderen op het vlak van onderwijs, opvang, gezondheid, huisvesting en zorg) en het recht op inspraak van kinderen (in recreatieve, sportieve en culturele activiteiten, en in besluitvorming die 'hun leven bepaalt').
- (3) Meer/betere regelingen voor bestuur, tenuitvoerlegging en toezicht.
- (4) Volledig gebruik van de EU-instrumenten, met inbegrip van de bestaande financieringsmogelijkheden.

Van de huidige EU-instrumenten is het belangrijk om te vermelden dat het ESF 20 % van zijn middelen voorbehoudt voor de strijd tegen sociale uitsluiting en armoede, als onderdeel van de armoededoelstelling Europa 2020 (die ernaar streeft om tegen 2020 minstens 20 miljoen mensen uit de armoede te trekken). Dat komt neer op een toename van 8 % vergeleken met de vorige programmeringsperiode van het cohesiebeleid.

Welke actie is nodig?

Investeren in kinderen is zinvol als dat gebeurt binnen een benadering die uitgaat van hun rechten.

Als partijen van het VN-kinderrechtenverdrag, zijn alle lidstaten verplicht om alle kinderrechten te promoten, te vrijwaren, te eerbiedigen en na te leven; op die manier verkleint de kans dat kinderen in armoede en sociale uitsluiting verzeilen, of worden de gevolgen ervan op zijn minst getemperd. Daarom moet de aanpak van kinderarmoede gebaseerd zijn op hun rechten en op een geïntegreerde manier worden benaderd. Als Europa de kinderarmoede groots wil aanpakken (zoals dat luidt in de recente EP-verordening omtrent de Europese pijler voor sociale rechten), dan moet het de gedeelde verantwoordelijkheid tussen alle bestuurs- en regeringsniveaus koesteren en de invoering van een

Kindgarantie stimuleren, gelet op de Europese pijler voor sociale rechten die in april 2017 werd goedgekeurd (principe 11: opvang en ondersteuning van kinderen, dat benadrukt dat kinderen het recht hebben om gevrijwaard te worden van armoede).

Eenvoudig gezegd:

- De EU en de lidstaten zouden overeen moeten komen om armoedebestrijding tot een topprioriteit te maken. Er is geen snelle oplossing om de armoede terug te dringen. Armoedebestrijding vergt een investering op lange termijn.
- De EU en haar lidstaten moeten inzien dat investeren in kinderen, vanaf hun eerste levensjaren, essentieel is om armoede omvattend te benaderen en alle EU-burgers gelijke kansen te bieden.
- De lidstaten moeten erkennen dat alle bestuursniveaus een belangrijke rol te vervullen hebben en volwaardig betrokken moeten worden in strategische of hervormingsprocessen om kinderarmoede uit te roeien (verticale integratie).
- Ze moeten ook oog hebben voor de uitdagingen waar hun steden en lokale overheden mee worden geconfronteerd: hun diensten en personeel moeten op de barricades staan om gezinnen te helpen die in armoede zijn verzeild of dreigen te verzeilen.
- Om kinderarmoede aan te pakken, is ook de betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld nodig. En ook begunstigen of zij die rechtstreeks getroffen worden door armoede, moeten gehoord worden.

Investeren in kinderen is slim.

Als investeren in volwassenen en jongeren om hun kansen op de arbeidsmarkten te verbeteren een slimme zet is, dan is investeren in kinderen om de kloof te dichten voor ze de arbeidsmarkt opgaan nog slimmer. Vanuit die vaststelling beslisten lidstaten om de kansen van min 25-jarigen op de arbeidsmarkt te versterken, door het tewerkstellingsbeleid bij de bron te versterken. Investeren in kinderen en hun rechten waarborgen is zeker zinvol om komaf te maken met ongelijkheid, armoede te bestrijden en de vicieuze cirkel van achterstand te doorbreken.

Er bestaan sterke aanwijzingen dat de investeringsreturn hoger is wanneer je inzet op de eerste jaren. Anders gezegd, onze maatschappij en de economie in zijn geheel hebben baat bij dergelijke investeringen.

Investeren in kinderen is inclusief.

De Kindergarantie streeft naar gelijke kansen voor alle kinderen, door de impact van bepalende armoedefactoren terug te dringen: de aard van het gezin, de onderwijsgraad van de ouders, monetaire armoede, een migratieachtergrond en de leefomstandigheden. Als we armoede een halt willen toeroepen, dan moeten alle bestuursniveaus hun gewicht in de weegschaal gooien, afhankelijk van hun respectievelijke bevoegdheden en middelen.

De EU en de lidstaten zouden meer moeten doen om de aanhoudende armoede in de EU het hoofd te bieden. We moeten ook oog hebben voor kinderrechten in de strijd tegen armoede, enkel zo pakken we de algemene armoedegraad op lange termijn aan.

Europa moet ervoor zorgen dat al zijn burgers even sterk staan in de maatschappij, en dat begint op jonge leeftijd.

Hoe moet de actie worden uitgevoerd?

Deze actie vereist inspanningen voor een aantal afzonderlijke subacties:

(1) Streefdoel(en): Er worden een aantal haalbare doelstellingen vastgesteld, en daar worden meetbare streefdoelen aan gekoppeld.

Een eerste stap zou erin bestaan om een algemeen streefdoel te bepalen met betrekking tot de AROPE-graad onder kinderen (een referentiepunt bepalen en een cijfer klevend op de reductiedoelstelling). Terwijl de Kindergarantie het leefkader van kinderen wil verbeteren op het vlak van onderwijs, huisvesting, OJK, voeding en gezondheid, moet de volgende stap zijn om voor al die domeinen ook een 'speerpuntdoelstelling' te bepalen, op nationale en subnationale schaal.

De IC-BCD-aanbeveling stelt voor om een monitoringsysteem op te zetten dat uitgaat van indicatoren. Die set van 32 indicatoren kan dienen als basis om een definitief pakket met doelstellingen te bepalen voor de implementering van de Kindergarantie.

(2) Verbintenis: de lidstaten verbinden zich ertoe om de rechten van kinderen te waarborgen, als hoeksteen van de strijd tegen armoede binnen de EU.

Het uitgangspunt van die verbintenis is de invoering van een nieuwe, bindende verordening om de Kindergarantie te implementeren zoals ze hier wordt beschreven. Een bijkomende stap om de rechten van kinderen te vrijwaren is om te evolueren naar bindende regelgeving die alle aspecten uit de IC-BCD-aanbeveling bestrijkt (zie actie 5 hierna).

(3) Begroting/fondsen: de verbintenis moet gekoppeld worden aan toereikende fondsen.

De EU moet zijn verbintenis schragen met passende financiële steun. Allereerst is er een evaluatie nodig van de manier waarop de bestaande EU-fondsen momenteel aangewend worden om kinderarmoede in Europa aan te pakken. Vervolgens zouden er dan richtsnoeren moeten komen voor de volgende ronde van EU-financieringsprogramma's, om de EC en beheersautoriteiten te helpen een stimulerender kader te ontwikkelen voor betere en gerichtere investeringen in kinderen en gezinnen, aan de hand van een geïntegreerde benadering tijdens de volgende programmeringsperiode. Om de EU-overheidsmiddelen doeltreffender te besteden, zullen lidstaten moeten rapporteren welk aandeel van de verschillende Europese en eigen middelen ze investeren in kinderen. Als onderdeel van de Kindergarantie zal er een instrument worden opgezet met deugdelijke procesindicatoren, dat het mogelijk moet maken om te bepalen en te monitoren op welke manier de lidstaten de EU-fondsen gebruiken, en om te beoordelen hoe succesvol de financieringsmechanismen nu eigenlijk zijn. Een ander doel is om in de nationale begrotingsplanningen meer oog te hebben voor kinderen, vooral dan op de vlakken die onder pijlers 1 en 2 vallen van de IC-BCD-aanbeveling.

Tussentijdse maatregelen en/of proefprojecten kunnen ook gefinancierd worden door de hertoewijzing van onbenutte ESF- en/of EFRO-budgetten. Op die manier kan men korter op de bal spelen en bepalen welke middelen het meest optimaal zijn om de Kindergarantie financieel te stutten. In die kortetermijnfinanciering zou men rekening moeten houden met de aanbevelingen die de Europese Rekenkamer deed in haar rapport omtrent jongerenactieteams (Europese Rekenkamer, 2015).

Om de investeringen in kinderen verder aan te zwengelen, kan er ook een bijkomend niveau worden gemobiliseerd om de lidstaten aan te moedigen hun verbintenissen op het vlak van kinderrechten ook daadwerkelijk ter harte te nemen. Binnen de huidige regelgeving van het stabiliteits- en groeiact voorziet het preventieve deel in allerhande 'flexibiliteitsmechanismen' die het mogelijk maken om bepaalde investeringen en hervormingen niet op te nemen, zodat de lidstaten tijdelijk kunnen afwijken van hun doelstellingen op middellange termijn (Europese Commissie, 2018). Zo werd (bijvoorbeeld door Caritas Europa) gesuggereerd om meer soepelheid in te bouwen in de monitoring van de nationale begrotingsuitgaven, door ook bepaalde vormen van sociale investeringen (indien niet definitief toch op zijn minst tijdelijk) uit te sluiten, in het bijzonder investeringen in kinderen.

(4) Actie: De nationale plannen ter bestrijding van kinderarmoede zouden een weerspiegeling moeten zijn van het engagement van de lidstaten.

Als noodzakelijke voorwaarde moeten de lidstaten kunnen aantonen dat ze een op kinderrechten gebaseerd nationaal plan of nationale strategie hebben geïmplementeerd om kinderarmoede de wereld uit te helpen. Het komt erop aan dat die plannen blijf geven van betrokkenheid op alle bestuursniveaus en in alle bovengenoemde sectoren, ook die van de middenveldorganisaties. De plannen zouden moeten voortkomen uit een hechte samenwerking tussen de verschillende overheidsechelons, waarbij de lidstaten een op participatie gerichte benadering hanteren en aanhouden in de voorbereiding, ontwikkeling en aflevering van hun nationaal plan. Die nationale plannen zouden kunnen worden aangevuld met lokale plannen voor de steden waar kinderarmoede in opmars is of al op een hoog niveau zit, weliswaar op voorwaarde dat de plannen op elkaar zijn afgestemd.

Het PSA - als gelaagde entiteit met vertegenwoordigers van de steden, de regio's, de lidstaten, de commissie en ngo's - benadrukt hier eens te meer het belang om **samen aan de kar te trekken** in de richting van een gezamenlijk doel.

Welke partners moeten hierbij betrokken worden?

De ontwikkeling van de Kindergarantie zou in wezen een sectoroverschrijdend proces op meerdere niveaus moeten zijn. Het zou zowel institutionele als niet-institutionele belanghebbenden moeten betrekken.

Het lokale (stad en platteland), regionale, nationale en Europese niveau dragen een gedeelde verantwoordelijkheid als het erop aankomt kwaliteitsvolle diensten te verlenen aan kinderen en hun grondrechten te waarborgen. In het bijzonder hebben ze allemaal een belangrijke rol te spelen om armoede en kansarmoede bij kinderen te bestrijden, vanuit gedeelde bevoegdheden om deze uitdaging van formaat het hoofd te bieden.

Actie op dat vlak vereist samenvallende belangen en samenwerking, niet enkel onderling maar ook met andere beleids- en bestuursniveaus. Net zoals in andere EU-verordeningen omtrent het gebruik van structuurfondsen, moeten de lidstaten ook het partnerschapsbeginsel aanhouden om hun beleid inzake armoedebestrijding vorm te geven. De Kindergarantie bestrijkt een breed spectrum aan acties op het vlak van huisvesting, onderwijs, kinderopvang en gezondheidszorg. Alle overheidsinstanties bevoegd voor deze domeinen, zouden betrokken moeten worden.

We hebben dan ook een aantal **lidstaten** en **DG's van de Commissie** geïdentificeerd die moeten instaan voor deze actie. Gelet op de sterke koppeling met de EU-fondsen, sociale zaken en de

stedelijke dimensie van armoede, zijn DG EMPL en DG REGIO het sterkst betrokken bij de ontwikkeling van de Kindergarantie. Maar ook DG JUST, DG EAC en DG SANTE hebben hun rol te spelen, meer bepaald in verband met:

- Grondrechten (UNCRC, EU-handvest voor de grondrechten), discriminatie
- Onderwijs (met inbegrip van OOJK) en opleiding, jeugd, sport.
- Volksgezondheid (maatschappelijke determinanten voor gezondheid, gezondheidsongelijkheden en promotie van gezondheid en welzijn van kinderen).

Andere EU-instellingen die niet zouden misstaan in het hele proces zijn het Europees Parlement, het Comité van de Regio's, ECOSOC, het Comité voor sociale bescherming en het Bureau voor de grondrechten (FRA).

Ook de betrokkenheid van het middenveld en de ngo-wereld is aangewezen, in het bijzonder van organisaties die zich inzetten voor specifieke groepen (zoals kinderen, jongeren en Roma). Ngo's bevinden zich in een unieke positie om hun expertise, kennis en kritische blik in de weegschaal te werpen wat betreft het ontwerp, het proces, de implementering, de monitoring, de bijsturing en evaluatie van de Kindergarantie. Hun betrokkenheid is al waardevol gebleken op het vlak van analyse en pleitbezorging op dit vlak en binnen het bredere spectrum van armoedebestrijding en de toegang tot openbare dienstverlening voor achterstandsgroepen. In tegenstelling tot andere sectoren, staan ngo's uit de sociale sector sterk onder druk om hun bijdrage te leveren, maar soms ontbreekt het hen aan interne middelen om hun standpunten te spuien wanneer de deadlines strak zijn. Dat moet vermeden worden, bijvoorbeeld door ver op voorhand een raadplegingsplan op te maken. In de ontwikkeling van een Kindergarantie is het onontbeerlijk om de inbreng van ngo's goed te plannen. Een dergelijke strategie voor raadpleging van het middenveld moet coherent zijn, tijdig worden geïmplementeerd en erop gericht zijn om dubbel werk te vermijden voor deze bepalende belanghebbenden.

Gelet op het toepassingsgebied van de Kindergarantie identificeerden we verschillende types middenveldorganisaties en ngo's die betrokken zouden moeten worden bij de ontwikkeling en invoering van de Kindergarantie:

- Organisaties die ijveren voor kinderrechten en -welzijn en participatie van kinderen en hun gezinnen bevorderen.
- Organisaties die zich inzetten voor armoedebestrijding en een sterke sociale dienstverlening.
- Organisaties die de belangen van grote, middelgrote en kleine steden en grootstedelijke gebieden behartigen.

ACTIE 5 - EVOLUEREN NAAR EEN RICHTLIJN ROND INVESTEREN IN KINDEREN, OP BASIS VAN DE AANBEVELING 'INVESTEREN IN KINDEREN: DE VICIEUZE CIRKEL VAN ACHTERSTAND DOORBREKEN'

Naast de Kindergarantie, in wezen een instrument bedoeld om de EC-aanbeveling van februari 2013 *'Investeren in kinderen: de vicieuze cirkel van achterstand doorbreken'* te implementeren, pleit het Partnerschap ervoor om nog een stapje verder te gaan en het wetgevend apparaat op EU-niveau te versterken, om de lidstaten ertoe aan te zetten de eerbiediging van kinderrechten te verankeren, met de invoering van een richtlijn om de vicieuze cirkel van achterstand te doorbreken.

Verantwoordelijkheid: Europese Commissie, lidstaten

Termijn: Tegen 2022 (middellange termijn) zouden de nieuwe wetteksten klaar moeten zijn

Wat is het specifieke probleem?

De Kindergarantie en de andere acties die opgezet worden in het kader van de prioriteit van dit Actieplan om komaf te maken met kinderarmoede, zouden waardevolle stappen in de juiste richting zijn. Ze zouden echter niet alle pijlers, aspecten en beleidsmechanismen bestrijken die aan bod komen in de IC-BCD-aanbeveling. In die zin is de aanbeveling een omvattend, geïntegreerd en op kinderrechten gebaseerd pakket met beleidsmaatregelen, maar, zoals elders in het actieplan rond stedelijke armoede ook staat aangegeven, heeft het niet geleid tot ingrijpende hervormingen op regionale of nationale schaal die een rechtstreeks effect sorteren op stedelijk of lokaal niveau.

Hoe dragen de bestaande beleidsmaatregelen/wetgeving/instrumenten van de EU hiertoe bij?

De aanbeveling van de Commissie uit 2013, getiteld *'Investeren in kinderen: de vicieuze cirkel van achterstand doorbreken'* (aanbeveling IC-BCD) is het jongste instrument in het kader van het pakket met sociale investeringen (het SIP). In dit document doet de Europese Commissie aan de lidstaten de aanbeveling om beleidsmaatregelen te organiseren en in te voeren die armoede en sociale uitsluiting bij kinderen aanpakken en zo hun welzijn bevorderen, aan de hand van multidimensionale strategieën, en dat volgens een reeks richtsnoeren of een duidelijk kader. Dat kader omvat:

- (1) Een set horizontale beginselen die dienen als leidraad voor het beleid of de hervorming.
- (2) Drie pijlers. Lidstaten moeten met name ijveren voor toegang tot gepaste middelen (door het gezinsinkomen aan te pakken), toegang tot betaalbare en kwaliteitsvolle dienstverlening (door diensten te verlenen voor kinderen op het vlak van onderwijs, opvang, gezondheid, huisvesting en zorg) en het recht op inspraak van kinderen (in recreatieve, sportieve en culturele activiteiten, en in besluitvorming die 'hun leven bepaalt').
- (3) Meer/betere regelingen voor bestuur, tenuitvoerlegging en toezicht.
- (4) Volledig gebruik van de EU-instrumenten, met inbegrip van de bestaande financieringsmogelijkheden.

Welke actie is nodig?

Het Partnerschap stelt een aanpak in twee fasen voor. In eerste instantie zou het Europese Semester strikt moeten toezien op de hervormingen, aan de hand van een nieuwe indicator met betrekking tot investeringen in kinderen. In een tweede fase, op middellange tot lange termijn, zou de aanbeveling op een hoger niveau getild moeten worden en het fundament moeten vormen van een richtlijn onder

de Europese pijler van sociale rechten. Die verordening, als uitgebreid wet- en regelgevend instrumentarium, moet verzekeren dat de verbintenissen van de lidstaten op het vlak van kinderrechten geen dode letter blijven.

Hoe moet de actie worden uitgevoerd?

Er moet gefaseerd te werk worden gegaan, met de Kindergarantie als eerste stap (focus op pijlers 2 en 3 van de aanbeveling). Daarnaast moeten de horizontale beginselen die de aanbeveling uiteenzet formeel worden erkend, en moet de nadruk worden gelegd op pijler 1. Die stelt dat:

- Ouders ondersteund moeten worden in hun deelname aan de arbeidsmarkt en hun zoektocht naar een kwaliteitsvolle baan.
- De levensstandaard toereikend moet zijn, door een combinatie van uitkeringen (bijvoorbeeld aan de hand van richtlijnen om stelsels voor een minimuminkomen in te voeren in de lidstaten, of andere inkomenssteunregelingen zoals kinder- en gezinsbijslagen).

Welke partners moeten hierbij betrokken worden?

Zie actie 4.

2.3 Vernieuwing van stedelijke achterstandsgebieden en -wijken

ACTIE 6 - COHESIEBELEID NA 2020: NAAR EEN NIEUWE STEDELIJKE TERRITORIALE DOELSTELLING

De huidige programmeringsperiode van het Cohesiebeleid gaat uit van financierings- en beleidsinstrumenten die niet volledig aangepast zijn aan de complexe en bijzondere uitdaging die de strijd tegen stedelijke armoede is. Daarom stelt deze actie voor om een nieuwe stedelijke territoriale doelstelling op te nemen in het Cohesiebeleid 2020, zodanig opgevat en gericht dat ze de problemen van SAGW's en de meest kansarme maatschappelijke groepen kan aanpakken.

Verantwoordelijkheid: Europese Commissie, DG Regionaal beleid en Stadsontwikkeling belast met de uitwerking van het cohesiebeleid, DG Werkgelegenheid, sociale zaken en inclusie

Termijn: 2019

Wat is het specifieke probleem?

Het cohesiebeleid voor de programmeringsperiode 2014-2020 is opgebouwd (en wordt geïmplementeerd) rond 11 themadoelstellingen om de groei te onderbouwen (Europese Commissie, 2015). Elk structuurfonds is gekoppeld aan een andere doelstelling (EFRO 1-4: Cohesiefonds 4-7 en 11; ESF 8-11, hoewel het ESF ook doelstellingen 1-4 kan ondersteunen).

De fondsen bedoeld voor de implementering van vernieuwingsstrategieën binnen het kader van het cohesiebeleid, met name het EFRO en het ESF, delen niet dezelfde interventielogica. Dat maakt het voor lokale overheden lastig om beide financieringsbronnen te combineren voor geïntegreerde initiatieven die de complexe uitdagingen van achterstandswijken benaderen vanuit een holistische invalshoek.

Dat leidt tot een wildgroei in de strategieën voor stedelijke gebieden en bemoeilijkt het beheer van geïntegreerde oplossingen, zeker wanneer het EFRO en het ESF gekoppeld moeten worden. Daarnaast wordt de impact van structurele fondsen voor EU-steden die een poging doen om hun armoedesituatie aan te pakken, deels gefnuikt door het gebrek aan een specifieke stedelijke doelstelling.

Hoe dragen de bestaande beleidsmaatregelen/wetgeving/instrumenten van de EU hiertoe bij?

De methodes en instrumenten die stedelijke vernieuwingsstrategieën in de hand zouden kunnen werken binnen de programmeringsperiode 2014-2020 van het cohesiebeleid, zijn jammer genoeg niet specifiek toegespitst op stedelijke armoede. De meest gerichte strategie, met name de geïntegreerde aanpak van de geïntegreerde duurzame stadsontwikkeling, die voor minstens 5 % door het EFRO wordt gefinancierd (artikel 7 van de EFRO-verordening), zou geïmplementeerd

moeten worden om enkele van de 11 themadoelstellingen van het cohesiebeleid te halen. De armslag om de belangrijke en complexe uitdagingen van stedelijke armoede het hoofd te bieden is momenteel alleszins beperkt.

De mogelijke toewijzing van ESF-middelen (met betrekking tot artikel 12 van de ESF-verordening) om lokale ontwikkelingsstrategieën te ondersteunen die worden gefinancierd door het EFRO, kunnen die leemte niet opvullen. De voornaamste hinderpaal om nu de problemen in achterstandswijken aan te pakken, schuilt immers in de manier waarop stedelijke strategieën uitgestippeld moeten worden. Die andere interventielogica heeft geleid tot ongecoördineerde strategieën van stedelijke autoriteiten, waardoor de beschikbare fondsen onvoldoende effect sorteerden op het beleid en voor de burgers.

Wat dat betreft zou het stedelijk vraagstuk beter uit de verf moeten komen in de prioriteiten van het cohesiebeleid, om zo stedelijke armoede aan te pakken met degelijke en gerichte strategieën.

Welke actie is nodig?

Deze actie stelt voor om een nieuwe stedelijke territoriale doelstelling vast te leggen in het cohesiebeleid na 2020. Ze is toegespitst op duurzame en geïntegreerde stadsontwikkeling, gestoeld op een eenvoudig regelgevend kader dat de sectoraanpak overstijgt en inruilt voor een territorium- en gebiedsgericht inzicht in stedelijke achterstand, met extra oog voor het beëindigen van stedelijke armoede. Op die manier zal ze stedelijke geïntegreerde strategieën ondersteunen, door een opdeling van het EFRO en het ESF te vermijden en de bundeling van financiële middelen te bevorderen met het oog op de vernieuwing van achterstandsgebieden en -wijken.

Ze neemt ook in aanmerking dat het nieuwe instrument voorgesteld in het kader van die territoriale doelstelling, werd gelanceerd als het lokaal pact (zie actie 7). Nationale overheden, regio's en stedelijke autoriteiten moeten ze eenvoudig kunnen implementeren. Ze moeten ook de burgers en de lokale bevolking actief betrekken, teneinde de geloofwaardigheid en betrokkenheid te versterken en initiatieven bij de bron te stimuleren.

De nieuwe territoriale doelstelling werpt de vernieuwing van gebieden getroffen door stedelijke armoede op als een prioriteit in de volgende programmeringsperiode van het cohesiebeleid (na 2020). Ze wil ook meer aandacht vragen voor de kwestie op EU-niveau.

De nieuwe stedelijke territoriale doelstelling moet voorzien in het optrekken van de minimale nationale toelage van het EFRO (momenteel bedraagt die 5 %) en een minimumtoekenning van het ESF vaststellen voor duurzame ontwikkeling, nauw verbonden met wat actie 1 van dit actieplan (algemene subsidie) voorstelt.

Hoe moet de actie worden uitgevoerd?

De nieuwe stedelijke territoriale doelstelling moet door de EU naar voren worden geschoven als een specifieke doelstelling in het volgende 'Gemeenschappelijk Strategisch Kader' en worden opgenomen in het nieuwe regelgevingspakket voor de structuurfondsen (toch op zijn minst in de fondsen voor menselijk kapitaal en materiële investeringen - momenteel het ESF en het EFRO, indien nodig het ELFPO). Het moet in het bijzonder worden ondersteund door het directoraat-generaal Regionaal beleid en Stadsontwikkeling en het directoraat-generaal Werkgelegenheid, sociale zaken en inclusie. Stedelijke autoriteiten moeten betrokken worden in een proces van gezamenlijke

analyses en diagnoses inzake stedelijke armoede, daarin bijgestaan door de relevante regionale en nationale overheden. De wensen en noden van die stedelijke autoriteiten moeten in rekening worden gebracht in de definitieve versie van de stedelijke territoriale doelstelling.

Die nieuwe doelstelling en het lokaal pact (actie 7) zullen worden uitgetest aan de hand van een URBACT-proefproject. Het uitstippelen en uitvoeren van deze actie moet volledig afgestemd worden op acties 1 en 7 van dit Actieplan.

Welke partners moeten hierbij betrokken worden?

- Europese Commissie (DG REGIO en DG EMPL)
- Europees Parlement
- Comité van de regio's
- Lidstaten
- Regio's
- Steden
- Het Partnerschap Stedelijke Armoede

Wat is het tijdpad voor deze actie?

Dit instrument moet zo snel mogelijk worden uitgewerkt, mede op basis van de resultaten van het geplande URBACT-proefproject. Het ontwerp moet worden opgenomen in het regelgevingspakket voor 2018.

ACTIE 7 - COHESIEBELEID NA 2020: EEN LOKAAL PACT VOOR DE VERNIEUWING VAN STEDELIJKE ACHTERSTANDSGEBIEDEN EN -WIJKEN (SAGW'S)

Deze actie schuift het lokaal pact naar voren als een instrument dat verschillende fondsen omvat, bedoeld om stedelijke overheden een leidende rol toe te dichten in de vernieuwing van achterstandsgebieden en -wijken in het cohesiebeleid van na 2020. Op basis van een gelaagde aanpak gaat ze uit van een tegelijk plaats- en mensgebonden visie, zodat ze de nodige flexibiliteit kan inbouwen om de verschillende dimensies van stedelijke armoede te benaderen via geïntegreerde strategieën.

Verantwoordelijkheid: Europese Commissie, DG REGIO belast met de uitwerking van het cohesiebeleid en DG EMPL

Termijn: Indiening van de voorstellen voor het regelgevingspakket bij het cohesiebeleid voor na 2020: eind 2017/eerste trimester 2018; goedkeuring van het regelgevingspakket bij het cohesiebeleid: eind 2019

Wat is het specifieke probleem?

De convergentie en de sociaal-ruimtelijke gevolgen van verarming zorgen ervoor dat armoede zich concentreert in achtergestelde wijken. Om deze uitdaging het hoofd te bieden, moet men komaf maken met stedelijke armoede door een plaatsgerichte benadering te hanteren die ook rekening houdt met de wijkbewoners en met hun behoeften (mensgerichte benadering). De strijd tegen stedelijke armoede moet ingebed worden aan de hand van geïntegreerde, plaatsgerichte interventies binnen het kader van een Europees beleid tegen stedelijke armoede dat heel doelgericht en op een geïntegreerde manier inzet op achterstandswijken. Onder het huidige cohesiebeleid (tot 2020) moeten stedelijke autoriteiten echter nog te veel hindernissen omzeilen om op de proppen te komen met relevante oplossingen in de strijd tegen stedelijke armoede.

Allereerst krijgen steden te weinig manoeuvreerruimte om de complexe oorzaken van die vorm van armoede het hoofd te bieden, aan de hand van geïntegreerde stadsvernieuwingsmaatregelen. Geïntegreerde strategieën voor duurzame stadsontwikkeling worden hogerop beheerd, op het niveau van de nationale operationele programma's, die worden medegefinancierd door het EFRO. Er wordt te weinig rekening gehouden met het territoriale effect van de acties in achtergestelde gebieden.

Daarnaast hanteren stedelijke overheden niet altijd een plaatsgerichte aanpak in hun strategieën voor stadsvernieuwing. In het kader van de EFRO-verordening kunnen stedelijke overheden geïntegreerde territoriale investeringen (ITI's) doen, maar dat instrument is slechts deels succesvol als het erom gaat tegelijk een meefondsenaanpak en gebiedsgerichte benaderingen te organiseren en uit te voeren.

Ten derde zijn de EU-fondsen te versnipperd, dat terwijl een sterkere ruimtelijke concentratie en -intensiteit stedelijke armoede in achterstandswijken doeltreffender zou kunnen verhelpen.

Hoe dragen de bestaande beleidsmaatregelen/wetgeving/instrumenten van de EU hiertoe bij?

In de programmeringsperiode 2014-2020 van het cohesiebeleid wordt de stedelijke dimensie van het EU-beleid uitgewerkt in de vorm van twee kerninstrumenten: strategieën voor geïntegreerde duurzame stedelijke ontwikkeling (voor minstens 5 % gefinancierd door het EFRO, toegewezen op nationale schaal) en geïntegreerde territoriale investeringen (ITI's). Die ITI's worden naar voren geschoven als een nieuw medium om de financiering te bundelen van verschillende prioritaire pijlers van een of meer operationele programma's voor meerdimensionale en transversale interventies. Ze bieden de mogelijkheid om de financiering voor verschillende themadoelstellingen te koppelen, ook de fondsen voor prioritaire pijlers en operationele programma's ondersteund door de ESIF. De strategieën voor geïntegreerde duurzame stedelijke ontwikkeling worden naar voren geschoven om de economische, ecologische, klimaatgebonden en sociale uitdagingen van stedelijke gebieden aan te gaan. De middelen zouden op geïntegreerde wijze moeten worden toegespitst om doelgebieden die te maken hebben met specifieke stedelijke uitdagingen, en simultaan zouden projecten in stedelijke gebieden die door het EFRO worden gefinancierd, geïntegreerd moeten worden in de bredere doelstellingen van de operationele programma's van de lidstaten.

Het ontwerp en de formalisering van die instrumenten wordt niet toegespitst op de acties van de EU in stedelijke achterstandswijken en op stedelijke armoede, aangezien die uitdaging impliciet blijft. De instrumenten werken uitdagingengebonden (gekoppeld aan de investeringsprioriteiten van het cohesiebeleid 2014-2020), niet plaats- en mensgericht.

Welke actie is nodig?

De instrumenten die kaderen in het stedelijke luik van het cohesiebeleid na 2020 zouden armoedebestrijding in achterstandswijken uitdrukkelijk moeten aansnijden. Die beleidskeuze moet opgenomen worden in de nieuwe stedelijke territoriale doelstelling dat het PSA voorstelt voor het cohesiebeleid na 2020 (Actie: 'Cohesiebeleid na 2020: Naar een nieuwe stedelijke territoriale doelstelling'). Dat moet meer ruchtbaarheid geven aan de problemen in achterstandsgebieden en -wijken en de nieuwe stedelijke instrumenten voor stadsbesturen toespitsen op het dichtrijden van de economische en sociale kloof, om zo de sociale cohesie en inclusie binnen de EU te versterken.

Om stedelijke armoede in achterstandsgebieden en -wijken aan te pakken onder de nieuwe stedelijke territoriale doelstelling van het cohesiebeleid, **stelt het PSA voor om lokale pacten te sluiten voor hun vernieuwing vanuit een *gelaagd, strategisch meerjarenperspectief voor de periode na 2020.***

Het lokaal pact biedt stedelijke autoriteiten een voortrekkersrol in het uitstippelen van hun strategie om komaf te maken met armoede binnen de context van de EU-financiering, samen met andere belanghebbenden (overheden op allerhande niveaus, inwoners en vrijwilligersorganisaties). Via dat lokale pact kunnen stedelijke overheden dan vooropgaan in het overleg om te beslissen op welke achterstandswijken de Europese fondsen toegespitst moeten worden. Die gebieden moeten op zijn minst worden geïdentificeerd door de nationale overheden (lidstaten), in samenwerking met de lokale overheden, op basis van hun diagnoses, strategieën en voornaamste behoeften en prioriteiten.

Het lokaal pact zou er als volgt uitzien:

- **Een mix voor een plaats- en een mensgerichte aanpak:** achterstandsgebieden en -wijken moeten opgewaarderd worden vanuit het inzicht in de noden en moeilijkheden

waar mensen in armoede en uit achterstandswijken mee te maken krijgen, en op basis van een analyse van de oorzaken. Het lokaal pact maakt het mogelijk om gepaste strategieën uit te werken (met inbegrip van de juiste, kwaliteitsvolle dienstverlening), geënt op het inbedden van een plaats- en mensengerichte aanpak.

- **Combinatie meerdere fondsen:** het lokaal pact zou de middelen van verschillende EU-fondsen combineren of bundelen, doorgaans van het ESF en het EFRO, om op die manier een hefboomeffect te sorteren in de vernieuwing van achterstandsgebieden.
- **Flexibel:** het lokaal pact zou het mogelijk maken om in te spelen op lokale noden en op de evolutie van de uitdagingen. Het kan ook van pas komen om sectoraal beleid te koppelen.
- **Op meerdere niveaus:** lokale pacts zijn enerzijds gericht op stadsbrede uitdagingen en anderzijds op de specifieke bekommernissen van achterstandsgebieden en -wijken. Hier zijn verschillende bestuursniveaus (lokaal, regionaal, nationaal) en belanghebbenden van uiteenlopende aard bij betrokken, met inbegrip van vzw's, belangenorganisaties en structuren waarin de mensen betrokken zijn die rechtstreeks getroffen worden door stedelijke armoede. Lokale pacts moeten ook participatief zijn opgezet, door lokale comités van gebruikers en bewoners in te richten.

Het lokaal pact wil geïntegreerde ingrepen voor stadsvernieuwing aanzwengelen, met inbegrip van de volgende vier dimensies om stedelijke armoede een halt toe te roepen:

- (1) **Stadsvernieuwing/leefmilieu.** Deze strategieën zijn bedoeld om achterstandswijken op te nemen in de dynamiek van hun stedelijke agglomeratie, door hun residentiële aantrekkelijkheid, de kwaliteit van de dienstverlening en de levensstandaard en sociale gemengdheid te versterken. Belangrijke aspecten van dien aard zijn leefmilieu, openbare ruimte, huisvesting, transport, infrastructuur, uitrusting, dienstverlening en economische ontwikkeling.
- (2) **Sociale cohesie.** Deze dimensie is toegespitst op kwetsbare sociale groepen (werkzoekenden - in het bijzonder jonge mensen en eenoudergezinnen - vooral die met een vrouw, migrant, oudere enz. aan het hoofd), op de strijd tegen kinderarmoede en op de integratie van dakloze en gemarginaliseerde gemeenschappen. Ze behelst onderwijs, werkgelegenheid, gezondheid, integratie en toegang tot jobs en vaardigheden.
- (3) **Inclusieve economische ontwikkeling.** Deze dimensie hangt samen met de actie om het economische potentieel van achterstandswijken te bevorderen. Ze streeft ernaar de economische activiteit en de oprichting van bedrijven in achterstandsgebieden en -wijken aan te zwengelen, de integratie in de lokale en wijkgebonden dynamiek te verbeteren en de transitie naar formele economische activiteiten te stutten.
- (4) **Milieu/energie.** Deze dimensie draait rond uitdagingen zoals energie-efficiëntie in huisvesting- en stadsvernieuwingsprogramma's, de strijd tegen en de aanpassing aan de klimaatverandering, en de veerkracht van steden.

De stedelijke achterstandsgebieden en -wijken moeten op zijn minst worden geïdentificeerd door de nationale overheden (lidstaten), in samenwerking met de lokale overheden, op basis van hun diagnoses, strategieën en voornaamste behoeften en prioriteiten.

Het lokaal pact en de nieuwe stedelijke territoriale doelstelling (actie 6) zullen worden uitgetest in de vorm van een URBACT-proefproject. Die URBACT-aanpak kan nuttig zijn om een dergelijk

partnerschapskader vorm te geven en te testen en om richtlijnen op te stellen voor de komende programmeringsperiode.

Hoe de actie uitvoeren?

Het lokaal pact zal worden opgevat als een netwerk op meerdere bestuursniveaus, gefinancierd door de EU en bedoeld om achterstandsgebieden en -wijken te vernieuwen. Het wil nationale, regionale en lokale overheden, lokale belanghebbenden, de privésector, ngo's, de burgers (in het bijzonder mensen die te maken hebben met armoede en sociale uitsluiting) en middenveldorganisaties verenigen in een meerjarenpact. Een dergelijk instrument moet zodanig functioneren dat het de invoering van een meerfondsenaanpak voor stadsvernieuwing bevordert en er zo voor zorgt dat de middelen gericht worden benut en de ondernomen acties geïntensiveerd. Het zal ernaar streven om actie te ondernemen in de vier bovengenoemde dimensies, ter bevordering van doelgerichte investeringen op Europees niveau. Doel is om de leefomgeving en het dagelijks leven van iedereen uit stedelijke achterstandsgebieden en -wijken te verbeteren, met inbegrip van de meest gemarginaliseerde gemeenschappen uit onze samenleving (Roma, daklozen) en met extra oog voor kinderarmoede.

Het lokaal pact is dan het meest aangewezen instrument om de territoriale stedelijke doelstelling om te zetten in de praktijk. Het lokaal pact wordt beheerd door lokale overheden, waar nodig gefinancierd door de algemene subsidie (zie actie 1) en is gebaseerd op eenvoudige regels en resultaatgericht. Zo kan er heel gericht actie worden ondernomen in achterstandswijken, om de sociaaleconomische kloof op stadsniveau te dichten.

Er zal een URBACT-proefproject worden opgezet om een lokaal pact uit te proberen. Die URBACT-aanpak kan nuttig zijn om een dergelijk partnerschapskader vorm te geven en te testen. De vrijwillige leden van het Partnerschap Stedelijke Armoede zouden dan een lokale actiegroep (LAG) kunnen oprichten en een lokaal actieplan (LAP) kunnen uitwerken, met de steun van URBACT. URBACT financiert al een netwerk rond stedelijke achterstandswijken: *URBinclusion*. Dat verenigt partners uit onder andere Frankrijk, Spanje, Griekenland en het VK en heeft tot doel om de uitdagingen bij de implementering van de bestaande geïntegreerde actieplannen te onderzoeken. Het kan ook de mogelijkheid bieden om na te gaan hoe men de schaal kan vergroten van de opleidingen rond capaciteitsuitbouw die aan de stedelijke partners in dit netwerk worden aanbiedt, via de lidstaten van het PSA. De ervaringen in Frankrijk met het '*Contrat de Ville*' en in Duitsland met de '*Soziale Stadt*', alsook de departementoverschrijdende strategie, kunnen ook als leidraden dienen in het proefproject.

Het uitstippelen en uitvoeren van deze actie moet volledig afgestemd worden op acties 1 en 7 van dit Actieplan.

Welke partners moeten hierbij betrokken worden?

Om hun optreden te beïnvloeden:

- Europese Commissie, DG REGIO bevoegd voor de opmaak van het cohesiebeleid en van het regelgevingspakket bij het EFRO en voor de coördinatie van het ESF, en de diensten van DG EMPL die instaan voor het opstellen van de ESF-regelgeving
- Europees Parlement: i) interfractiewerkgroep URBAN; ii) commissie REGI; iii) commissie EMPL
- Europese Raad (lidstaten), Raad van Ministers en hun formaties (bv. EMCO, SPC enz.)

- De Europese Investeringsbank, als aanvulling op de instrumenten van het cohesiebeleid (EFSI: Europees Fonds voor strategische investeringen, EIF: Europees Investeringsfonds)
- EUROCITIES om de participatie van steden in het lokaal pact te verzekeren via opleidingen, capaciteitsopbouw en de uitwisseling van good practices
- Raad van Europese Gemeenten en Regio's

Uit te voeren (acties en proefprojecten):

- URBACT, URBACT cities (secretariaat en toezichtsc comité) en de steden uit het PSA

Wat is het tijdpad voor deze actie?

1ste kwartaal van 2018: sturing van de uitwerking van de regelgeving bij het cohesiebeleid na 2020.
Lancering van het URBACT-proefproject.

2de kwartaal van 2018: sturing van de opmaak van het onderhandelingspakket bij het cohesiebeleid na 2020.

2.4 Dakloosheid

ACTIE 8 - DAKLOOSHEID UIT DE WERELD HELPEN TEGEN 2030, DANKZIJ DE HERVORMING VAN MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIESTRATEGIEËN OP NATIONALE SCHAAL

De EU en de lidstaten zijn een doelstelling overeengekomen om dakloosheid in de EU uit te roeien tegen 2030. Dit werd overigens overeengekomen in het kader van de duurzame-ontwikkelingsdoelen (de SDG's) van de VN. SDG1 verplicht alle lidstaten en de EU in het algemeen om tegen 2030 alle vormen van armoede uit te roeien, met inbegrip van extreme armoede en dakloosheid.

Verantwoordelijkheid: de Europese Commissie moet haar engagement om dakloosheid te beëindigen, herbevestigen. De lidstaten moeten strategieën voor maatschappelijke integratie uitstippelen die gerichte maatregelen voor daklozen behelzen.

Termijn: De Europese Commissie en de lidstaten moeten deze doelstelling herbevestigen in het kader van de Agenda 2030.

Wat is het specifieke probleem?

Dakloosheid neemt toe in de hele EU (zoals blijkt uit een studie van de Stichting Abbé Pierre & FEANTSA uit 2017). Het ontbeert echter aan een EU-doelstelling om komaf te maken met dakloosheid. Bovendien worden nationale beleidsmakers niet aangemoedigd om dit probleem te bestrijden. In 2010, tijdens het Belgische voorzitterschap, mondde een Europese consensusconferentie inzake dakloosheid uit in een alomvattende set beginselen en aanbevelingen om dakloosheid nu eindelijk echt uit te roeien (Europese consensusconferentie dakloosheid, 2010). De resultaten van die conferentie werden bijgetreden door tal van EU-instellingen (Europees Parlement, Comité van de Regio's, ECOSOC, EPSCO-raad). Tot op heden geldt de conferentie nog steeds als een bakenpunt in de strijd tegen dakloosheid, omdat ze heeft gewezen op de doeltreffendheid van huisvestinggestuurde beleidsmaatregelen. Deze beleidsbenaderingen zien het verstrekken en/of bestendigen van stabiele huisvesting, in combinatie met woningzekerheid, als een beginstap om dakloosheid op te lossen of te voorkomen. Bovendien, zoals ook vermeld in actie 3, sluiten armoedemetingen binnen de EU dakloosheid nog uit, waardoor de kennis te beperkt is om een gericht en doeltreffend beleid te onderbouwen.

De ervaring leert ons dat de actieve betrokkenheid van Europese, nationale en lokale beleidsmakers in de strijd tegen dakloosheid binnen de Europese Unie i) onderbouwd moet worden met een specifieke doelstelling, inclusief termijn en een duidelijke vaststelling van de beoogde reductie en, ii) geïntensiveerd moet worden door een slimme verdeling van de Europese middelen. Om ook oog te hebben voor daklozen, zijn er strategieën voor maatschappelijke integratie nodig om toegang te krijgen tot EU-fondsen. Die moeten gekoppeld worden aan degelijke huisvestingstrategieën die specifiek zijn uitgewerkt om dakloosheid aan te pakken.

Hoe dragen de bestaande beleidsmaatregelen/wetgeving/instrumenten van de EU hiertoe bij?

De EU mag dan een anti-armoededoelstelling hebben voor 2020, daarin wordt met geen woord gerept over dakloosheid. En momenteel ziet het er naar uit dat de Europese Commissie haar doelstelling om 20 miljoen mensen uit de armoede te halen (Darvas, 2017) niet zal halen. De

Europese pijler van sociale rechten, ingevoerd op 17 november 2017, erkent in zijn artikel 19 het recht op huisvesting en ondersteuning voor daklozen (Europese Commissie, 2017b).

Bovenop het Europese niveau hebben de lidstaten en de EU in haar geheel zich er onder SDG1 van de VN toe verbonden om armoede in al haar vormen te beëindigen; impliciet betekent dat dus dat er ook een einde moet worden gemaakt aan dakloosheid, een extreme vorm van armoede in de EU.

Het bepalen van een EU-doelstelling in de strijd tegen armoede mag dan niet nieuw zijn, haar voortzetting is een belangrijke troef voor beleidsmakers op alle niveaus om te verzekeren dat dakloosheid bovenaan het prioriteitenlijstje blijft.

Welke acties zijn er nodig?

Op EU-niveau moet er een streefdoel komen om alle relevante belanghebbenden aan te moedigen de strijd met dakloosheid aan te binden. Uit het gebrek aan dergelijke doelstellingen binnen de Europa 2020-strategie, een tijdvak waarbinnen de dakloosheid in de EU aanzienlijk zal toenemen, blijkt dat zonder gerichte streefdoelen tegen dakloosheid beleids- en strategiemakers er niet in zullen slagen om dakloosheid terug te dringen. Met de herbevestiging van de doelstelling om dakloosheid binnen de EU te bestrijden, worden beleidsmakers er op zowel Europees, nationaal als lokaal niveau toe aangezet om ook de andere maatregelen van de werkgroep rond dakloosheid naar de praktijk te vertalen.

De definitie van 'dakloosheid' is weleens voer voor discussie. In de ETHOS-typologie van dakloosheid en sociale uitsluiting op het vlak van huisvesting (FEANTSA, 2005) is duidelijk gedefinieerd en overeengekomen wat het begrip juist inhoudt. De typologie zou als referentie moeten dienen voor alle acties die gericht zijn op het bestrijden van dakloosheid en onder een van deze vier categorieën vallen: woningloosheid, thuisloosheid, instabiele huisvesting en ontoereikende huisvesting. Bij het herbevestigen van een doelstelling moet de notie 'dakloosheid beëindigen' dan ook duidelijk worden omschreven. Men stelt voor om minstens de volgende aspecten te integreren: i) niet moeten slapen in barre omstandigheden, ii) niet moeten leven in noodopvang langer dan de noodsituatie duurt, iii) niet moeten leven in transitieopvang langer dan nodig is om succesvol verder te gaan met het eigen leven, iv) niet zonder andere woonoplossing een instelling moeten verlaten, en v) niet dakloos worden als jongere omwille van de overstap naar zelfstandig leven. Om dakloosheid ook echt uit te roeien, moeten we inzetten op preventiestrategieën om de recente toename van het aantal daklozen om te buigen, gekoppeld aan investeringen in huisvestinggerichte oplossingen die steden in staat stellen om hun aanpak te verschuiven van het loutere beheer van langdurige en hardnekkige armoede naar het daadwerkelijk beëindigen van dakloosheid. Die strategie kan ook helpen om tijdelijke en nieuwe ervaringen met dakloosheid te voorkomen. Wie als kind of jongvolwassene dakloos is geweest, loopt immers sterker het risico om later opnieuw met dakloosheid geconfronteerd te worden.

Op nationale schaal moeten lidstaten die de hulp van de Europese structuurfondsen inroepen, geacht worden om nationale strategieën voor maatschappelijke integratie uit te werken, gekoppeld aan huisvestingoplossingen die speciaal gericht zijn op de integratie van daklozen. Op die manier worden ze er ook toe aangezet meer oog te hebben voor de precare situatie van deze mensen. Door de integratie van daklozen in te bedden in dergelijke strategieën, staan beleidsmakers op lokale, regionale en nationale schaal sterker om meer middelen te vragen om in empirisch onderbouwde oplossingen te investeren (zie acties 1 en 7) en het gebruik van geharmoniseerde data door te

drukken (zie actie 3). Dit zijn enkele suggesties voor acties die opgenomen kunnen worden in nationale strategieën en op regionale en lokale schaal moeten worden uitgevoerd:

- Eerst een woning, en huisvestinggerichte acties.
- Het betere gebruik van gronden om de bouw van billijke huurwoningen in ontwikkelende gebieden te bevorderen. Dat soort huisvesting zou ingebed moeten worden in diverse en bruisende woonwijken, om zo de vorming van getto's te vermijden.
- Het opzetten van geschikte alternatieven voor mensen die dakloos dreigen te raken, door zowel noodopvang als huisvestingsopties op de lange termijn uit te bouwen. Wat de eerste optie betreft, moet iedereen in een noodopvangcentrum uitzicht kunnen hebben op een aangepaste langetermijnoplossing voor zijn of haar woningnoden.
- De lengte van een verblijf in noodaccomodaties beperken; de toolkit 'Ending homelessness: a handbook for policy makers', zeg maar een leidraad voor beleidsmakers om dakloosheid uit te roeien, raadt aan om de verblijfsduur te beperken tot de tijd die nodig is om succesvol voort te gaan of tot de duur van een specifieke noodsituatie.
- Het aantal uitzettingen terugdringen (en komaf maken met het uitzetten van kinderen).
- De toegang tot de reguliere woningmarkt vergemakkelijken voor mensen die onderaan de woningladder moeten beginnen, in trainingsappartementen verblijven of een andere vorm van opvang aangeboden kregen van de maatschappelijke diensten.
- Toegang tot gespecialiseerde, duurzame huisvesting, ondersteund of onder toezicht, met personeel dat is opgeleid om om te gaan met daklozen die sterk behoeftig zijn en complexe problemen hebben. Het moet erom gaan die mensen te helpen de obstakels te overwinnen om hun tijdelijke context achter zich te laten.

De lidstaten zouden aangemaand moeten worden om een geïntegreerde strategie tegen dakloosheid aan te nemen. Een goed uitgangspunt daarvoor is het document 'Ending Homelessness: A Handbook for Policy Makers', dat een aantal benaderingen uiteenzet om beleidsmakers te helpen dakloosheid te bestrijden. Het gaat om een toolkit ontwikkeld door de Europese Federatie van nationale organisaties die met daklozen werken (FEANTSA). De gids is inmiddels vertaald in zes Europese talen, en in folderversie is hij zelfs in negen talen beschikbaar⁹. Nationale strategieën geven steden en regionale actoren de nodige troeven in handen om dakloosheid aan te pakken. De oorzaken van dakloosheid worden vaak getriggerd door beleidsmaatregelen op nationale schaal, terwijl de oplossingen dikwijls van het lokale niveau komen.

Hoe moet de actie worden uitgevoerd?

Werkgroep dakloosheid: de werkgroep rond dakloosheid stelt voor om een doelstelling in te voeren die ernaar streeft om tegen 2030 dakloosheid in de EU naar het verleden te verwijzen. Die doelstelling zal aansluiten met de bestaande internationale verplichtingen. Ze zal bovendien geënt worden op acties zoals het gebruik van strategieën voor maatschappelijke integratie om toegang te krijgen tot EU-fondsen, en het gebruik van geïntegreerde strategieën om een einde te maken aan dakloosheid. Dat moet voor de beleidsmakers het pad effenen voor een vlotte uitvoering.

Partnerschap Stedelijke Armoede: het Partnerschap steunt de doelstelling en de termijn die de werkgroep voorstelt. Daardoor worden de twee opgenomen in het PSA-actieplan voor de Stedelijke

⁹Het FEANTSA-handboek is te vinden op: <http://www.feantsa.org/en/toolkit/2010/10/12/toolkit-ending-homelessness-a-handbook-for-policy-makers>

Agenda, gericht aan de Europese Raad, samen met de oriëntatiedocumenten om de beleidsmakers bij te staan.

FEANTSA: FEANTSA zal zijn netwerk binnen de Europese Commissie, het Comité van de Regio's en het Europees Parlement aanwenden om aan te dringen op de formele erkenning van de VN-doelstelling rond armoedebestrijding. Op die manier wil men de Stedelijke Agenda ook aansluiten op de wetgevingsvorming binnen de EU rond de Europese pijler van sociale rechten. Met de beschikbare middelen zal FEANTSA samen met het PSA de nodige referentiedocumenten opmaken voor de beleidsmakers.

Mogelijke risico's: de kans bestaat dat de Europese Raad gekant is tegen de formele erkenning van een doelstelling om dakloosheid te beëindigen, een risico dat getemperd kan worden door te benadrukken dat nationale regeringen zich daar reeds toe verbonden hebben in de SDG's van de VN.

Welke partners moeten hierbij betrokken worden?

Leden van het PSA en de Europese Commissie (DG REGIO en DG EMPL).

Wat is het tijdpad voor deze actie?

Het algemene actieplan tegen dakloosheid is erop gericht steden en nationale regeringen de nodige slagkracht te geven om binnen hun specifieke context iets te doen aan het fenomeen. Een doelstelling vastleggen en bepalen om komaf te maken met dakloosheid moet gezien worden als een prioriteit en een katalysator voor andere acties uit het actieplan.

ACTIE 9 - CAPACITEITSUITBOUW IN HET GEBRUIK VAN EU-MIDDELEN OM EEN EINDE TE MAKEN AAN DAKLOOSHEID

Inzake de capaciteitsopbouw om de fondsen van het EU-cohesiebeleid aan te wenden als krachtig wapen tegen dakloosheid, is het potentieel van het EFRO, het ESF en het FEAD tot op heden nog niet ten volle benut. Het zogeheten afroomeffect leidt ertoe dat cohesiebeleidsfondsen slechts zelden de meest kwetsbaren onder ons bereiken. De uitbouw van capaciteiten om die fondsen te gebruiken in de strijd tegen dakloosheid, kan een eenvoudige maar belangrijke stap zijn om de actoren op lidstaatniveau en lokale schaal bij te staan om de fondsen doeltreffender in te zetten.

Verantwoordelijkheid: Europese Commissie, met de steun van FEANTSA, en de partners van het PSA

Termijn: zo snel mogelijk te starten

Wat is het specifieke probleem?

De fondsen die verbonden zijn aan het cohesiebeleid, kunnen van pas komen in de preventie en de bestrijding van dakloosheid. Slechts een klein deel ervan wordt echter toegespitst op die kwestie. Bovendien zijn de gedane investeringen niet altijd in overeenstemming met het gangbare basisbewijs voor doeltreffende oplossingen tegen dakloosheid. Het ontbreekt aan kennis en gedeelde praktijken over de manier waarop Europese fondsen aangewend kunnen worden om dakloosheid aan te pakken.

Hoe dragen de bestaande beleidsmaatregelen/wetgeving/instrumenten van de EU hiertoe bij?

Het ESF, het FEAD en het EFRO kunnen worden gebruikt om te investeren in woonoplossingen. Tot 20 % van het ESF kan ingezet worden voor maatschappelijke integratie; het FEAD is speciaal bedoeld voor de meest achtergestelde wijken; en het EFRO bezit het potentieel om gebruikt te worden voor sociale infrastructuur, waaronder ook huisvesting.

Welke actie is nodig?

De beheersautoriteiten en de organen die instaan voor het gebruik en het beheer van de fondsen, kunnen baat hebben bij opleidingen over het gebruik van die fondsen, met oog voor de aanpak van dakloosheid. Ze zullen ook leren hoe ze moeten samenwerken met sociale organisaties en met de doelgroepen om dakloosheid doeltreffend aan te pakken, zodat de uitgewerkte strategieën uitgaan van een holistische benadering die rekening houdt met alle nuttige dimensies op het vlak van financiering die in acht moeten worden genomen (ook preventie en langetermijnbijstand). De volgende onderwerpen komen aan bod:

- Hoe dakloosheid uit de wereld helpen?
- Programmering met meerdere fondsen
- Gemengde financiële instrumenten
- Kosten per eenheid
- Transnationaliteit

Hoe moet de actie worden uitgevoerd?

Deze actie zal worden vergemakkelijkt door een gepast aantal trainingsfaciliteiten aan te bieden om de fondsen van het cohesiebeleid te leren gebruiken om dakloosheid aan te pakken. Programmering gebaseerd op meerdere fondsen, gemengde financiële instrumenten, kosten per eenheid en transnationaliteit zijn stuk voor stuk kernthema's. De seminars worden ingericht door de Europese Commissie, daarin bijgestaan door FEANTSA en andere mogelijke experts ter zake zoals beheersautoriteiten, begunstigen, leden van het PSA van de Stedelijke Agenda voor de EU, en de EIB.

Welke partners moeten hierbij betrokken worden?

- Europese Commissie (DG REGIO en DG EMPL)
- Leden van het Partnerschap Stedelijke Armoede
- FEANTSA
- Beheersautoriteiten van de fondsen die een effect kunnen sorteren op dakloosheid

Wat is het tijdpad voor deze actie?

De actie moet zo spoedig mogelijk van start gaan.

2.5 De kwetsbare situatie van de Roma

ACTIE 10 - INVOERING VAN EEN GEÏNTEGREERD ROMA-RAAMWERK VANUIT EEN BESTUURSAANPAK OP MEERDERE NIVEAUS

Deze actie stelt voor om de integratie van de Roma tot een vast aspect te maken van alle relevante beleidskeuzes en diensten, vanuit het argument dat een goede inburgering van die integratie doeltreffender is dan sectorgebonden beleid voor Roma-integratie. Het maant de EU en nationale en lokale overheden aan tot samenwerking om van de integratie van de Roma een transversale bekommernis te maken doorheen beleidsdomeinen en -departementen. Dat vergt een geïntegreerd EU-kader voor de Roma na 2020 en een hechte samenwerking tussen nationale en stedelijke overheden bij het coördineren van de acties. In dat nieuwe kader zouden participatieve en gelaagde benaderingen centraal moeten staan.

Verantwoordelijkheid: EU en nationale en lokale overheden

Termijn: 2020 (opstart van het nieuwe EU-kader voor de Roma)

Wat is het specifieke probleem?

De 10 tot 12 miljoen Roma die in de EU leven, worden onevenredig hard getroffen door uitzettingen, ruimtelijke segregatie, povere levensomstandigheden en discriminatie (Europese Commissie, 2018). Uit de mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's (2011) valt op te maken dat in het EU-kader voor de Roma tot 2020 de lidstaten hebben beloofd om nationale strategieën voor de integratie van die groep uit te werken en in te voeren. Het grote probleem is echter het gebrek aan een geïntegreerde en gecoördineerde integratieaanpak voor de Roma. De huidige nationale strategieën zijn eerder een bundeling van themamaatregelen en projecten voor de Roma (rond huisvesting, werkgelegenheid, onderwijs, gezondheidszorg), maar ze missen een gecoördineerde, geïntegreerde benadering. Daardoor wordt de integratie van de Roma in de verschillende lidstaten verschillend opgevat. En dat is een probleem, want bepaalde beleidskeuzes kunnen concurrerende of tegenstrijdige doelstellingen hebben en daardoor een averechts effect sorteren op de integratie van de Roma. Een voorbeeld: een beleidsmaatregel die de woonsituatie van de Roma wil verbeteren door ze een sociale woning aan te bieden, maar dat laat afhangen van de concentratie aan sociale huisvesting in een welbepaalde wijk, kan leiden tot ruimte- en onderwijssegregatie. Sectorgericht beleid kan slechts een deel van het probleem verhelpen en heeft soms zelfs nadelige gevolgen. Tenzij beleidskeuzes worden verenigd onder een geïntegreerde integratieaanpak voor de Roma, zal dat probleem aanhouden. Het volstaat niet om acties en financiering op te splitsen in thema's zoals huisvesting, onderwijs, werkgelegenheid en gezondheid. Die domeinen moeten ook gekoppeld worden aan een geïntegreerd raamwerk dat rekening houdt met de lokale verscheidenheid en tegelijkertijd de grote horizontale vraagstukken aansnijdt, zoals discriminatie tegen Roma en hun gebrek aan inspraak.

Om dat te vermijden, zou Roma-inclusie een vast onderdeel moeten zijn in de integratiemaatregelen en diensten voor iedereen. Dat inclusieperspectief inburgeren in alle relevante beleidsvorming en openbare dienstverlening is veel doeltreffender dan gaan voor sectorgebonden integratiemaatregelen voor de Roma. Daarvoor moeten de EU en nationale en lokale overheden de handen in elkaar slaan om van de integratie van de Roma een transversale kwestie te maken doorheen beleidsdomeinen en -departementen, in de vorm van een geïntegreerd raamwerk. Om een

échte impact te hebben op het leven van de Roma-bevolking, moeten de diensten de handen in elkaar slaan en de acties gecoördineerd worden (op het vlak van onderwijs, werkgelegenheid, huisvesting, gezondheid enz.) op alle bestuursniveaus. Dat vereist een mainstreaming-aanpak en de uitwerking van specifieke en gerichte maatregelen om de grootste uitdagingen in de volledige integratie van de Roma-gemeenschap het hoofd te bieden.

Hoe dragen de bestaande beleidsmaatregelen/wetgeving/instrumenten van de EU hiertoe bij?

Het EU-kader voor de Roma werd aangenomen in 2011, met als doel om echt het verschil te maken in het leven van de Roma. Het kader stelt heel duidelijk dat er *actie nodig is om de vicieuze cirkel van armoede [van de Roma] over de generaties heen te doorbreken* (Europese Commissie, 2011). Ondanks de inspanningen op nationaal en Europees niveau om de integratie van de Roma gericht aan te pakken, blijft hun situatie bijzonder precair. Dat wordt ook bevestigd in de conclusies van de Raad van december 2016, waarin wordt opgeroepen tot meer actie om de sociale en economische integratie van de Roma te verbeteren, *in het bijzonder op lokale schaal*. De conclusies geven aan dat ondanks de maatregelen die de lidstaten treffen, er slechts weinig vooruitgang is geboekt in de richting van een echte integratie van de Roma. Redenen daarvoor zijn onder meer de beperkte samenwerking tussen stakeholders, het gebrek aan belangstelling onder lokale overheden, het ondoeltreffende gebruik van de beschikbare fondsen en de aanhoudende discriminatie.

De aanbeveling van de Raad van december 2013 inzake doeltreffende integratiemaatregelen voor de Roma-bevolking, erkent dat de lidstaten de beleidsinitiatieven op dat vlak moeten uitwerken en implementeren in nauw overleg met de steden. Daarnaast riep de aanbeveling er ook toe op om *"op lokaal niveau te streven naar een geïntegreerde aanpak voor gezinnen met een Roma-achtergrond die worden geconfronteerd met meerdere problemen zoals vroegtijdig schoolverlaten, schulden, armoede en een slechte gezondheid"*.

In 2017 deed de Europese Commissie (DG Justitie en binnenlandse zaken) een tussentijdse evaluatie van het EU-kader voor de Roma tot 2020, vanuit de ambitie om een (nieuwe) aanpak te ontwikkelen voor de integratie van de Roma na 2020.

Welke actie is nodig?

Er is nood aan een langetermijnvisie voor de integratie van de Roma die in de marge van onze maatschappij leven, en de behoefte om dat tot een vaste bekommernis te maken van onze gemeenschappen. Die visie kan tot stand komen door i) de integratie van beleids-, rechts- en financieringsinstrumenten in een vernieuwd EU-kader voor de Roma na 2020, dat promoot om de integratie van Roma samenhangend aan te pakken; en ii) het mainstreamen van de Roma-focus in alle beleidskeuzes. De nadruk zou moeten liggen op geïntegreerde programma's en maatregelen, en niet op eenmalige themaprojecten. Hoewel die toegespitst zouden zijn op mainstreambeleid, vanuit de invalshoek van inclusie, zou er ook bijzondere aandacht moeten blijven uitgaan naar de specifieke problemen, de noden en de kansarmoede bij Roma (en in het bijzonder Roma-kinderen); het komt erop neer dat er in het gangbare beleid steeds oog moet zijn voor de Roma, om te verzekeren dat het inclusief is voor die mensen. Praktijken gebaseerd op het principe van het zogeheten proportionele universalisme zijn zich bewust van de potentieel indirecte discriminatie van Roma, die zou kunnen leiden tot een mainstreambeleid. Dergelijke praktijken kunnen

drempelverlagend werken, bruggen slaan en wederzijds vertrouwen stimuleren. De integratie van de Roma in de reguliere samenleving moet daarbij het einddoel zijn.

Het EU-kader voor na 2020 zou moeten gaan voor een geïntegreerde oplossing voor de integratie van de Roma, met een bestuurlijke coördinatie op meerdere niveaus, door ervoor te zorgen dat nationale regeringen de krachten bundelen met regionale en lokale overheden. Die geïntegreerde benadering moet een gecoördineerde strategie en een ministerie-overschrijdend actieplan omvatten. Het komt er eigenlijk op neer dat er steeds oog moet zijn voor de belangen van de Roma in onderwijs, werkgelegenheid, gezondheid, huisvesting en andere relevante beleidsdomeinen. Ze zouden ook verankerd en gemonitord moeten worden op zowel EU-niveau als op nationale en lokale schaal.

Deze nieuwe, EU-gestuurde aanpak van de integratie van de Roma moet bovendien van toepassing zijn voor alle EU-lidstaten. De lidstaten moeten ook hun eigen strategieën op het vlak van Roma-integratie blijven bijwerken en bijschaven, door middel van een samenhangende en geïntegreerde aanpak; ze moeten ook op zoek naar doeltreffende manieren om het Roma-perspectief in te burgeren in alle relevante beleidsdomeinen.

Hoe moet de actie worden uitgevoerd?

(1) Elke EU-lidstaat moet op nationaal niveau een stuurgroep oprichten om een geïntegreerde nationale strategie voor de inclusie van de Roma uit te zetten of bij te werken en in te voeren. In de 28 stuurgroepen moeten minstens de volgende partijen afgevaardigd zijn:

- Vertegenwoordigers van alle relevante ministeries (gezondheid, onderwijs, werkgelegenheid, huisvesting, migratie, grondrechten, jeugd, gezinsbeleid enz.);
- Vertegenwoordigers van het nationale Roma-contactpunt;
- Vertegenwoordigers van lokale en regionale overheden (of hun verenigingen);
- Vertegenwoordigers van de Roma zelf en van middenveldorganisaties die ijveren voor de Roma.

De stuurgroepen op nationaal niveau moeten de opdracht krijgen om de verschillende beleidsmaatregelen en acties ter bevordering van de integratie van de Roma beter te integreren in een coherente benadering, aan de hand van gecoördineerde inspanningen binnen de bevoegde ministeries en departementen, en met de betrokkenheid van lokale overheden, van Romamiddenveldorganisaties en van andere relevante, niet-gouvernementele belanghebbenden. Ze zouden het werk van de bestaande nationale contactpunten ook verder moeten uitbouwen. Het komt er dus op neer dat de bestaande processen en structuren niet omgegooid worden, maar wel dat de stuurgroep fungeert als een soort van raadgevend comité om de nationale contactpunten bij te staan en voort te bouwen op hun inspanningen, door de betrokken ministeries aan te spreken. Hij zal ook de bestaande Roma-platformen gebruiken om te overleggen met een breder publiek en met externe stakeholders, en om te informeren over zijn werkzaamheden.

(2) Op EU-niveau moet er een bestuursstructuur op meerdere niveaus komen, in de vorm van een stedelijk partnerschap voor de integratie van de Roma. Dat partnerschap zou dan samengesteld moeten zijn uit:

- Vertegenwoordigers van de Europese Commissie (DG REGIO, DG JUST, DG EMPL, DG EAC enz.).

- Vertegenwoordigers van de vijf EU-lidstaten met de grootste Roma-populatie (Roemenië, Bulgarije, Hongarije, Slowakije, Tsjechië), alsook andere EU-lidstaten die belangstelling hebben in de verdere uitbouw van het EU-kader voor de Roma.
- Vertegenwoordigers van steden met de grootste Roma-bevolking (zowel uit 'herkomst'- als uit 'bestemming'-steden).
- Vertegenwoordigers van het Roma-middenveld op EU-niveau.

(3) Dit partnerschap zou dan moeten fungeren als een adviesorgaan (of taskforce) voor de Raad van de EU, om raad te geven bij de uitwerking van een nieuw EU-kader voor de Roma voor de periode na 2020, en om toe te zien op de goede implementering ervan. Het zou de zo broodnodige samenwerking tussen de EU en de nationale en lokale overheden kunnen versterken, en ervoor kunnen zorgen dat de integratie van Roma eindelijk werkelijkheid wordt. Dat partnerschap zou ook advies kunnen geven over hoe de nieuwe nationale strategie voor integratie van de Roma geïmplementeerd kan worden, op basis van participatieve monitoringinstrumenten, de uitdagingen bepalen en waar nodig de nationale en lokale overheden bijstaan in hun inspanningen. Het klopt dat er al een solide monitoringsysteem bestaat, ontwikkeld door DG JUST, maar het partnerschap zou er dan voor kunnen zorgen dat die monitoring sterker de kaart van de participatie trekt. Deze gelaagde bestuursstructuur zou de broodnodige betrokkenheid van lokale overheden en Romagemeenschappen in alle stappen van het proces kunnen garanderen, van het uitstippelen tot het bewaken en beoordelen van de integratiestrategieën. Niettemin wordt het subsidiariteitsbeginsel daarin altijd geëerbiedigd, de lidstaten organiseren immers zelf de datacollectie voor het monitoringproces, volgens hun eigen respectievelijke rechtskaders. Er moet ook een geschikt financieringskader komen om de integratie van de Roma op een geïntegreerde en samenhangende manier aan te pakken. Het komt er eigenlijk op neer dat de ESF- en EFRO-fondsen gekoppeld moeten kunnen worden om geïntegreerde, lokale acties rond Roma-inclusie te kunnen opzetten. Dat zou gemakkelijker gemaakt kunnen worden door steden rechtstreekse toegang te geven tot EU-middelen, bijvoorbeeld via ITI, en mits ze aan bepaalde lokale ex-ante voorwaarden voldoen (deze actie komt in detail aan bod in het hoofdstuk over betere financiering).

Welke partners moeten hierbij betrokken worden?

Bij de uitvoering van deze actie moeten de EU-instellingen de handen in elkaar slaan met nationale en lokale overheden, en met middenveldorganisaties die zich inzetten voor de Roma en met andere relevante ngo's. DG REGIO, DG JUST, de nationale ministeries bevoegd voor grondrechten, armoedebestrijding en sociale integratie en EURO CITIES zouden een leidende rol krijgen in dit verhaal. Wat de andere partners betreft, denken we bijvoorbeeld een DG EMPL, DG EAC, het Bureau voor de grondrechten (FRA), de interfractiewerkgroep Antiracisme en diversiteit en Roma-netwerken, zoals het ERGO-netwerk (het basisnetwerk voor Roma-organisaties) en EURoma.

Wat is het tijdspad voor deze actie?

In 2017 waren er een aantal overlegmeetings met DG JUST, om deze voorstellen op te nemen in de tussentijdse evaluatie van het Roma-raamwerk van de EU en in het denkwerk rond de (nieuwe) EU-aanpak na 2020.

In 2018-2019 zouden de structuren dan gevormd en uitgetest worden. Tegen 2020 moet de actie dan geïmplementeerd zijn en aansluiten bij het nieuwe EU-raamwerk voor de Roma (dat vanaf 2021 in voege treedt).

ACTIE 11 - VERSTERKING VAN HET DESEGREGATIEBEGINSEL IN STEDELIJKE GEBIEDEN BINNEN DE EU

Deze actie streeft ernaar om het principe van desegregatie verder te versterken en in te burgeren in de regelgeving rond het gebruik van EU-middelen na 2020. Nationale en lokale overheden moeten geholpen worden om de mate aan woon- en onderwijssegregatie in hun steden te evalueren en op basis van die analyse hun planning en investeringsstrategieën bij te sturen om de strijd aan te binden met dat fenomeen.

Verantwoordelijkheid: Europese Commissie en nationale regeringen

Deadline: 2020

Wat is het specifieke probleem?

In Europese steden krijgen gemarginaliseerde gemeenschappen te maken met allerlei vormen van uitsluiting, en hun leefomstandigheden zijn vaak ruimtelijk geconcentreerd. Zo komt het dat heel wat bevolkingsgroepen, waaronder ook Roma en andere etnische minderheden, ruimtelijk gesegregeerd leven, vaak in veel slechtere woonomstandigheden dan het gros van onze samenleving. Segregatie is een probleem met verschillende facetten: zo hebben Roma en andere gemarginaliseerde groepen vaak ook te lijden onder onderwijssegregatie, wat niet enkel het sociale contact met de rest van de maatschappij belemmert, maar er ook op neerkomt dat de kwaliteit van hun onderwijs véél slechter is en het percentage vroegtijdige schoolverlaters duizelingwekkend hoog ligt. Discriminatie verergert segregatie. We denken dan bijvoorbeeld aan discriminatie op de woningmarkt, bij de zoektocht naar een nieuwe flat of bij een aanvraag voor een sociale woning, discriminatie in de toegang tot onderwijs, discriminatie van Roma-kinderen of -ouders door leerkrachten of op school, en een negatieve instelling van buurtbewoners die geen Roma zijn en hun kinderen soms weghalen uit een klas of school met een groot aandeel Roma-leerlingen. Zo neemt de segregatie enkel maar toe. Onderwijs- en/of woonsegregatie leidt tot slecht onderwijs, een lagere participatie op de arbeidsmarkt, een slechtere gezondheid en meer armoede. Naast de fysieke scheiding wordt ook de sociale scheiding nog versterkt door ongelijke toegang tot gangbare, inclusieve en kwaliteitsvolle dienstverlening. In het geval van gemarginaliseerde Roma-groepen in Europese steden hebben die problemen geleid tot een verspilling van middelen en ongelijke sociale, politieke en economische ontwikkelingen.

Hoe dragen de bestaande beleidsmaatregelen/wetgeving/instrumenten van de EU hiertoe bij?

De richtlijn inzake rassengelijkheid (2000/43/EG) verplicht alle lidstaten om discriminatie te bestrijden en in het bijzonder discriminatie op grond van ras of etnische afkomst te voorkomen, met name op het vlak van sociale zekerheid, onderwijs en de toegang tot goederen en diensten, met inbegrip van huisvesting. Segregatie leidt tot discriminatie, omdat het fenomeen hetzij een minder gunstige behandeling, hetzij een onterecht nadeel inhoudt, twee gevolgen die de richtlijn verbiedt. In dat opzicht mogen de middelen uit het cohesiebeleid dus niet gebruikt worden om segregatie te bestendigen, omdat we dan van een discriminerende behandeling spreken. Daarnaast verplicht verordening (EU) nr. 1303/2013 - de verordening gemeenschappelijke bepalingen (VGB) - de lidstaten om niet te discrimineren op grond van ras of etnische afkomst bij het uitstippelen en implementeren van programma's.

In de praktijk is het meest uitdrukkelijke instrument in de strijd tegen segregatie een (niet-bindend) pakket aanbevelingen in de *richtsnoeren van de Commissie omtrent het gebruik van Europese structuur- en investeringsfondsen in de aanpak van onderwijs- en ruimtesegregatie* (2015) voor een betere planning en een doeltreffendere uitvoering en monitoring op lokale schaal.

Welke actie is nodig?

Voor de komende uitvoeringsperiode van de fondsen uit het cohesiebeleid (post 2020), zou dat desegregatiebeginsel versterkt moeten worden door het te verankeren in de wetgeving, gebaseerd op de lessen getrokken uit de best practices voor planning en implementering op lokaal niveau. De Roma-gemeenschap zou van a tot z betrokken moeten worden bij de beleidsvorming, om te verzekeren dat ook hun standpunten in wetgeving worden gegoten en dat ze ook bij machte zijn om nadien toe te zien op de goede uitvoering ervan.

Deze wetgeving zegt dat nationale en lokale overheden de mate aan woon- en onderwijssegregatie in hun steden moeten evalueren en op basis van die analyse hun planning en investeringsstrategieën bijsturen om het fenomeen aan te pakken. Ze moeten hun beleid op één lijn brengen, door de kernaanbevelingen uit de richtsnoernota onvoorwaardelijk na te komen, in de eerste plaats door desegregatie te zien als de eerste optie in alle huisvesting- en onderwijsprogramma's. Bijgevolg moeten steden concrete desegregatiemaatregelen opnemen in hun alomvattende strategie, specifiek toegespitst op huisvesting en onderwijs. Op het vlak van huisvesting bijvoorbeeld moet het sociale woningaanbod in geïntegreerde wijken worden uitgebreid en de transitie van Roma-gezinnen van gesegregeerde naar geïntegreerde buurten bevorderd. En de meest gammele nederzettingen moeten worden afgebroken. Schooldistricten moeten zodanig opgevat worden en inschrijvingen gestimuleerd dat kinderen gelijkere kansen krijgen op het vlak van kwaliteitsvol onderwijs. In landen waar de betreffende beleidsdomeinen niet onder de verantwoordelijkheid van het lokale bestuursniveau vallen, moeten er mechanismen komen die steden in staat stellen om de beleidsmakers hogerop daadwerkelijk te beïnvloeden en te verplichten om nationaal, regionaal en zelfs lokaal de desegregatie te bevorderen.

Hoe moet de actie worden uitgevoerd?

De Roma-werkgroep van het PSA zal twee instrumenten ontwikkelen:

- Allereerst komt er een routekaart en methodologie om in kaart te brengen hoe steden kritische woon- en onderwijssegregatie binnen hun bestuursgebied moeten beoordelen.
- Ten tweede, en op basis van een bundeling van de tot nog toe verworven ervaring, wordt er ook een toolkit samengesteld voor betere wetgeving en acties op nationaal, regionaal en lokaal niveau om woon- en onderwijssegregatie een halt toe te roepen en terug te dringen. Die toolkit moet een inzicht geven in de best practices die op lokale of nationale schaal worden opgezet om de problemen en aanbevelingen voor het gebruik van Europese fondsen ter harte te nemen¹⁰.

Het PSA zal de aanbevolen routekaart en toolkit aannemen. De Europese Commissie zou deze twee instrumenten moeten opnemen in de richtsnoeren voor lidstaten met betrekking tot het gebruik van cohesiefondsen voor Roma-integratie tijdens de volgende uitvoeringsperiode. De uitvoeringsrisico's

¹⁰ Nuttige informatiebronnen op dit vlak zijn de publicaties van het onlangs opgerichte Euroma-netwerk omtrent de wijze waarop de Europese investeringsfondsen benut kunnen worden voor Roma-beleidsmaatregelen, beschikbaar op: <http://www.gitanos.org>

moeten getemperd worden door erop te wijzen dat alle lidstaten zich ertoe hebben verbonden om discriminatie te bestrijden, en dus ook segregatie aan te pakken, en dat elk gebruik van EU-fondsen dat segregatie bestendigt, indruist tegen de Europese regelgeving.

Welke partners moeten hierbij betrokken worden?

Naast de PSA-leden zijn DG JUST, DG REGIO, DG EAC en DG EMPL essentiële partners. De expertise van het vroegere URBAN I en II, samen met die van EURO CITIES en van de URBACT-steden, moet ook mee worden opgenomen. En ook het EAPN en andere relevante EU-netwerken kunnen betrokken worden, evenals ngo's en middenveldorganisaties die zich bekommeren om het lot van de Roma-bevolking.

Wat is het tijdspad voor deze actie?

De huidige uitvoeringsperiode (2014-2020) levert al een aantal inzichten in de uitdagingen om desegregatie en niet-segregatie in te brengen in het onderwijs- en huisvestingbeleid: er zouden zo snel mogelijk 'good practice'-modellen moeten komen om de volgende uitvoeringsperiode vanaf 2020 beter voor te bereiden. Het hoeft daarbij niet enkel te gaan om het eigenlijke project, maar ook om de manier waarop de belanghebbenden hebben samengewerkt.

ACTIE 12 - STEDEN VLOTTERE TOEGANG GEVEN TOT EU-FINANCIERING, SAMEN MET DE INVOERING VAN LOKALE EX-ANTE VOORWAARDEN MET BETREKKING TOT - ONDER ANDERE - DE INTEGRATIE VAN DE ROMA

Deze actie stelt voor om lokale ex-ante voorwaarden te verankeren in de wetgeving inzake cohesiefondsen voor na 2020. De ex-ante voorwaarde in kwestie zou vereisen dat steden een geïntegreerd plan voor Roma-inclusie instellen op lokale schaal. Steden die aan die ex-ante voorwaarden voldoen, zouden vlotter toegang moeten krijgen tot toereikende EU-fondsen om ervoor te zorgen dat hun geïntegreerde Roma-integratieplannen geen dode letter blijven. Deze actie kan de band tussen enerzijds beleid en anderzijds financiering voor de integratie van Roma op lokaal niveau versterken.

Verantwoordelijkheid: DG REGIO, in overleg met EUROCIITIES, zou een aanbeveling kunnen opstellen

Termijn: Eind 2017

Wat is het specifieke probleem?

Steden zouden de EU-middelen efficiënter kunnen benutten. Ze staan immers dicht bij de problemen en weten zo beter dan centrale overheden wat de mogelijke oplossingen zijn. Om uiteenlopende redenen aarzelen nationale en regionale autoriteiten echter vaak om toegang te geven tot de gepaste EU-fondsen en steden vrijer te laten in de besteding van cohesiefondsen. Bovendien is het voor lokale overheden vaak lastig om regelgeving met betrekking tot EU-instrumenten ten uitvoer te leggen, gezien de complexiteit en de administratieve rompslomp bij de formele procedures om toegang te krijgen tot financiering, programma's te ontwikkelen en te rapporteren over uitgaven.

Om te verzekeren dat een stad in staat is om integratieprogramma's voor Roma uit te stippelen en te implementeren en derhalve de EU-fondsen nuttig aan te wenden, zouden er lokale ex-ante voorwaarden gekoppeld moeten worden aan de wetgeving rond cohesiefondsen na 2020.

Hoe dragen de bestaande beleidsmaatregelen/wetgeving/instrumenten van de EU hiertoe bij?

De EU eist dat de nationale niveaus integratiestrategieën voor de Roma invoeren. In principe valt het niet te rechtvaardigen om van het lokale niveau dergelijke strategieën te verwachten, maar het is wel terecht om strategieën te eisen van steden waar de armoede- of armoederisicocijfers en de uitsluitingsgraad van de Roma-bevolking zeer hoog liggen.

Welke actie is nodig?

In de wetgeving inzake cohesiefondsen na 2020 kunnen lokale ex-ante voorwaarden worden geïntegreerd. Het voordeel van deze actie is dat ze de samenhang tussen beleid en financiering versterkt. Steden die aan die ex-ante voorwaarden voldoen, zouden vlotter toegang moeten krijgen tot toereikende EU-fondsen om ervoor te zorgen dat hun geïntegreerde Roma-integratieplannen geen dode letter blijven.

Verder moet de mogelijkheid onderzocht worden om financiële instrumenten uit te werken die de geïntegreerde strategieën kunnen bekostigen, in overeenstemming met de toewijzing van EU-fondsen.

Hoe moet de actie worden uitgevoerd?

De bijzondere formulering van lokale ex-ante voorwaarden hangt af van de opbouw van de wetgeving inzake cohesiefondsen na 2020. Wij bevelen alvast aan dat de steden betere toegang krijgen tot cohesiefondsen, bv. via de algemene subsidie (zie actie 1), op voorwaarde dat ze bewijzen dat ze die cohesiefondsen aanwenden om een alomvattende strategie op te zetten en niet louter op zichzelf staande acties voor de integratie van de Roma. Aangezien gemarginaliseerde gemeenschappen niet over uitgebreide mogelijkheden beschikken om hun belangen te verdedigen, zouden die lokale ex-ante voorwaarden een extra waarborg kunnen bieden dat de integratiedimensie ingebed wordt in de lokale strategieën.

Welke partners moeten hierbij betrokken worden?

DG REGIO, DG JUST, DG EMPL, EUROCITIES, URBACT, EIB.

Wat is het tijdpad voor deze actie?

De aanbeveling kan stapsgewijs worden opgemaakt, en wel als volgt:

- Cases bundelen in nationale wetgeving die vergelijkbaar zijn met lokale ex-ante voorwaarden (om te verzekeren dat steden en gemeenten op financiële baten kunnen rekenen, op voorwaarde dat ze bepaalde ambitieuze beleidsmatige voorwaarden in acht nemen), tegen medio 2018.
- Opmaak van een eerste voorstel tegen het najaar van 2018.
- Bespreking en test van het eerste voorstel met de geselecteerde steden, tegen eind 2018.
- Voltooiing van de aanbeveling, tegen maart 2019.

3 Verband met andere verplichtingen

3.1 Verband met horizontale kwesties

Dit hoofdstuk belicht de horizontale kwesties die van cruciaal belang zijn in de benadering die dit actieplan voorhoudt. Ze zijn vastgelegd in het Pact van Amsterdam en vervolgens ook opgenomen in de voorgestelde acties, als transversale thema's. Zoals het Pact ook aangeeft, is hun integratie erop gericht de doeltreffendheid van interventies in stedelijke gebieden te versterken. In het kader van de bijzondere uitdaging van stedelijke armoede, zorgen ze er in sterke mate voor dat de acties duurzamer en coherenter zijn.

De voornaamste relevante transversale kwesties uit het Pact van Amsterdam (2016) staan hieronder in vet genoteerd, gevolgd door een beknopte toelichting over hoe ze aansluiten bij de acties uit dit actieplan:

Om een doeltreffende stedelijke governance te waarborgen, moet ook gedacht worden aan burgerparticipatie en aan nieuwe bestuursmodellen (12.1). Men zou sterker de kaart moeten trekken van een deugdelijke governance over de administratieve grenzen heen en van intergemeentelijke samenwerking (met inbegrip van stedelijk-landelijke, interstedelijke en grensoverschrijdende samenwerking), en er zou een sterkere aansluiting moeten komen met de ruimtelijke ordening en de Territoriale Agenda 2020 (evenwichtige ruimtelijke ordening) (12.2).

- Een doeltreffend stadsbestuur is onontbeerlijk voor het welslagen van vernieuwingsinspanningen in achterstandswijken. De acties uit dit actieplan zijn dat opzet alvast genegen door de nadruk te leggen op: i) de noodzaak om te vorderen naar een samenwerkingsgericht, interdepartementaal bestuur (horizontale governance) op lokaal en intergemeentelijk niveau - het hanteren van dit beginsel is van cruciaal belang om de sectorgerichte aanpak binnen de stadsvernieuwing te overstijgen; ii) het belang van inspraak van de lokale gemeenschap in de instrumenten die ontwikkeld worden om stedelijke armoede in een welbepaald gebied aan te pakken; en iii) de relevantie om beleidsscenario's te schrijven die prat gaan op een collaboratief en gelaagd bestuur.

De nood aan solide en strategische stadsplanning (schakel met regionale planning, met inbegrip van slimme-specialisatiestrategieën gericht op onderzoek en innovatie (RIS3) en van een evenwichtige ruimtelijke ordening), met een plaats- en mensgerichte aanpak (12.3).

- Een deugdelijke stedelijke planning is essentieel om de negatieve sociaaleconomische trends om te buigen die de meest kwetsbare buurten treffen. Door die stadsplanning strategisch aan te pakken, kan sociale en economische samenhang tot een stedelijke prioriteit uitgroeien, door een plaats- en mensgerichte benadering in te stellen die streeft naar gemengde, complexe en polycentrische stedelijke gebieden. Die evolutie gaat uit van het principe van de compacte stad, waar alle buurten rekenen op de vereiste openbare infrastructuur en diensten, en onderling verbonden zijn door gestroomlijnd en betaalbaar openbaar vervoer en beschikken over een netwerk van bruisende en veilige openbare ruimten die de sociale interactie bevorderen. Stedelijke planning kan ook sociale diversiteit hanteren als motor voor culturele innovatie en economische activiteit in stadsbuurten.

- Het verband tussen stedelijke en regionale planning bepaalt onder meer, naast andere kwesties, de onderlinge relatie tussen steden binnen hun functionele gebied, en de rol die ze elk afzonderlijk vervullen. In dat opzicht is een evenwichtige ruimtelijke ordening ook essentieel om een woekering van achterstandswijken te voorkomen.

Een geïntegreerde en participatieve aanpak implementeren (12.4)

- De acties die dit actieplan voorstelt, gaan uit van een geïntegreerde benadering, geënt op een geïntegreerde diagnose van de achterstandsgebieden en -wijken. Een deugdelijke diagnose verschaft immers een inzicht in de complexe wisselwerking tussen de verschillende dimensies van stedelijke armoede. Het is dan ook een noodzakelijke stap om weg te blijven van sectorgerichte maatregelen, die vaak niet in staat zijn om de vicieuze armoedecirkel te doorbreken. Dat soort diagnoses kunnen het pad effenen voor geïntegreerde strategieën op het vlak van stadsvernieuwing, met inbegrip van ecologische, sociale, economische en bestuurlijke maatregelen die onderlinge synergieën tot stand kunnen brengen en het welslagen kunnen bevorderen.
- In dit actieplan wordt de participatieve benadering als cruciaal beschouwd voor de ontwikkeling van plaatsgerichte strategieën in de strijd tegen stedelijke armoede. Reden daarvoor is dat de implementering van participatieve processen een aantal grote voordelen heeft. We zetten de voornaamste even op een rijtje: i) de uitbouw van de lokale capaciteiten en het versterken van de sociale veerkracht; ii) het uitstippelen van strategieën die rekening houden met de echte noden van de inwoners van achterstandswijken, in het bijzonder de meest kwetsbare (kinderen, ouderen, daklozen, immigranten enz.); iii) het bereiken van een consensus over de manier waarop stedelijke armoede aangepakt moet worden in een specifiek gebied. Dat kan uitmonden in een sterkere betrokkenheid van de gemeenschap en ertoe leiden dat de inwoners zich beter kunnen vereenzelvigen met de overeengekomen strategie. Dit Partnerschap wil die visie koesteren, door lokale comités van gebruikers en inwoners op te richten - LCGI's - (zie actie 7) in het kader van plaatsgerichte vernieuwingsinitiatieven.
- Het gaat erom dat participatie niet beperkt wordt tot of opgevat als loutere bron van informatie en/of raadpleging van de lokale gemeenschap bij stadsvernieuwingsprogramma's. Tegelijkertijd gaat het erom dat dergelijke programma's die participatie zien als een relevant onderdeel van hun modus operandi, fondsen toewijzen en technische middelen en expertise verschaffen om doelmatige participatieprocessen op te zetten.

Een innovatieve kijk op stedelijke ontwikkeling, met inbegrip van slimme steden (12.5)

- Stadsvernieuwing op een vernieuwende manier benaderen is onontbeerlijk om de complexe en onderling samenhangende problemen op te lossen die aan de basis liggen van stedelijke armoede en sociale uitsluiting. Die negatieve bewegingen komen vaak voort uit sociale, economische en culturele veranderingen die vooral stedelijke gebieden treffen. Lokale overheden moeten razendsnel inspelen op de uitdagingen van een almaar evoluerende wereld, door te innoveren in hun strategieën en op die manier te garanderen dat nieuwe en onbekende uitdagingen benaderd worden met revolutionaire oplossingen, die ook voor anderen als voorbeeld kunnen dienen.
- Nieuwe technologieën, het Smart City-concept (opgevat vanuit een mensengericht perspectief) en andere instrumenten, denken we aan open data en het gebruik van GIS, kunnen het transformatieve potentieel van stadsvernieuwingsstrategieën nog versterken. Het gebruik van technologie om huidige en toekomstige noden in te vullen, is een belangrijke motor van innovatie. Daarbij is het wel belangrijk, gelet op de complexe situatie van mensen in armoede,

dat er aandacht uitgaat naar de manier waarop openbare diensten verleend worden (bv. in veel gevallen zou het om een combinatie van onlinediensten en maatschappelijke bemiddeling/interventie moeten gaan).

- Innovatieve vernieuwingsmethodes zijn ook mogelijk door maatregelen tegen klimaatverandering en demografische wijzigingen in te bouwen. Op klimaatvlak vereist dat de inbedding van tempering (mitigatie) en aanpassing (adaptatie) in geïntegreerde strategieën voor stadsvernieuwing, op demografisch vlak moet er meer aandacht gaan naar een reeks kwesties (bv. jonge koppels beter bijstaan in hun dagelijkse bekommernissen - in het bijzonder vrouwen en eenoudergezinnen -, meer oog hebben voor de noden en wensen van ouderen, evolueren naar kindvriendelijke steden enz.).

Een effect teweegbrengen op maatschappelijke verandering, met inbegrip van gedragsveranderingen, door onder andere gelijke toegang tot informatie, gendergelijkheid en empowerment van vrouwen te bevorderen (12.6).

- Volgens Eurostat (2017) lopen vrouwen en jongeren meer risico om in armoede en sociale uitsluiting te verzanden dan mannen. Dat heeft er mee te maken dat de taken en verantwoordelijkheden binnen een gezin en op het werk doorheen de hele levenscyclus veranderen, vaak onder invloed van gender. Eurostat is zich daar terdege van bewust. Het wijst er dan ook op dat leeftijd en geslacht interessante parameters zijn in de analyse van armoede en sociale uitsluiting. De acties uit dit actieplan die draaien rond kennisuitbouw, hanteren die aanpak stuk voor stuk (acties 2, 3 en 4).
- Uit een Eurostat-studie van 2015 blijkt dat *bij vrouwen het risico om in armoede te verzeilen en te worden uitgesloten uit de maatschappij 1,4 % hoger ligt dan bij mannen (respectievelijk 24,4 % voor vrouwen en 23,0 % voor mannen)*. Dat feit heeft overigens een niet te verwaarlozen impact op het fenomeen van kinderarmoede. Het heeft er mee te maken dat een van de voornaamste katalysatoren van de genderkloof het hoge armoedepercentage is onder eenoudergezinnen met een vrouw als gezinshoofd, zeker als ze dan nog kinderen ten laste hebben. In een workshop rond de voornaamste oorzaken van armoede bij vrouwen, stipte het DG Intern beleid van het Europees Parlement aan (2015) dat de hardnekkige genderkloof onder andere blijft bestaan omdat onder alleenstaande ouders de arbeidsintensiteit veel lager ligt dan in andere gezinnen met kinderen. Bij dergelijke eenoudergezinnen staat veel vaker een vrouw aan het hoofd (bijna 10 % van alle Europese huishoudens in 2011) dan een man (1,8 %). Uit een vergelijking van de prestaties van de lidstaten in de thematische fiche van het Europees Semester, komt naar voren dat twee beleidsmaatregelen dat probleem zouden kunnen temperen: kinder- en oudertoelagen en toegang tot betaalbare en kwaliteitsvolle kinderopvang¹¹.
- Als we daarop afgaan is de genderdimensie, opgevat vanuit een sectoroverschrijdende invalshoek die ook andere factoren zoals ras, leeftijd en inkomen in aanmerking neemt, geïntegreerd in alle acties van dit werkplan.

Stadsvernieuwing, met inbegrip van sociale, economische, ecologische, ruimtelijke en culturele aspecten, gekoppeld aan de opwaardering van oude industrieterreinen, vanuit het doel om de inname van groen te beperken (12.8).

- Stadsvernieuwing, opgevat vanuit een holistisch uitgangspunt dat maatregelen met een sociale, economische, ecologische, ruimtelijke, culturele, klimaatgebonden of demografische insteek

¹¹ De thematische fiches vindt u hier: https://ec.europa.eu/info/files/european-semester-thematic-factsheet-social-inclusion-2016_en

omvat, is een fundamenteel onderdeel van het overheidsbeleid in de strijd tegen armoede in achterstandsgebieden en -wijken.

- Stadsvernieuwing vanuit een mensgericht standpunt kan leiden tot innovatieve oplossingen. Dat komt omdat de strategieën geënt zijn op diagnoses, wat helpt om de ware noden van burgers te vatten, in het bijzonder van de meest kwetsbaren onder ons (kinderen, daklozen, etnische minderheden, ouderen, eenoudergezinnen met een vrouw aan het hoofd enz.), en een inzicht verschaft in de oorzaken van hun armoede en sociale exclusie. Een dergelijke aanpak helpt om de stadsvernieuwing af te stemmen op specifieke situaties en noden.
- Het is alleszins een krachtig hulpmiddel om de maatschappelijke en economische cohesie in steden weer wat in evenwicht te krijgen. In dat opzicht komt het erop aan in gebieden waar instrumenten voor stadsvernieuwing worden ingezet de nodige mechanismen in te bouwen om gentrificatie en ontresidentialisering te voorkomen daar waar de vernieuwingsstrategie dat niet als een noodzakelijke voorwaarde beschouwt.
- Stadsvernieuwing kan ook een doeltreffende strategie zijn om stedelijke wildgroei het hoofd te bieden en een sociale mix te bevorderen in nieuwe en oude buurten, maar ook in de stad als geheel en in het hele functionele gebied errond.

Verstrekken van gepaste openbare diensten van algemeen belang (in de zin van artikel 14 van het VWEU, in samenhang met protocol nummer 26) (12.10).

- Een sterke openbare dienstverlening is onmisbaar om armoede en sociale uitsluiting uit de wereld te helpen. Die visie komt mooi naar voren in de plaats- en mensgerichte benadering die dit actieplan hanteert. Openbare diensten zoals scholen, kinderdagverblijven en andere opvanginitiatieven, gezondheidsdiensten en openbaar vervoer spelen een sleutelrol in het dagelijks leven van elke burger. En die rol is eens zo belangrijk in de alledaagse beslommeringen van de meest kwetsbare sociale groepen. Immers, kwaliteitsvolle openbare diensten die aangepast zijn aan de maatschappelijke realiteit, strategisch liggen in de stad (gebaseerd op het principe van de compacte stad) en voor alle burgers toegankelijk zijn, zijn onmisbaar om de situatie van mensen uit achterstandswijken wat te verlichten, in het bijzonder kinderen en andere kwetsbare groepen. Ze dragen er in belangrijke mate toe bij dat de sociaaleconomische verschillen binnen een stad wat worden uitgevlakt.
- Wat het openbaar vervoer betreft, moeten we de transportnetten zodanig aanleggen dat achterstandswijken voldoende bediend worden en aangesloten zijn op de functionele gebieden waarin ze liggen, om ze uit hun isolatie te trekken. Daarnaast moeten ook de betaalbaarheid, de frequentie en het veiligheidsniveau van de gebruikers in acht worden genomen (dat laatste aspect is vooral belangrijk voor mannen en vrouwen die 's nachts werken).

3.2 Nieuwe stedelijke agenda & de duurzame-ontwikkelingsdoelen van de VN

De EU en de lidstaten zijn een nieuwe stedelijke agenda overeengekomen, en hebben zich ertoe verbonden die te implementeren via de Stedelijke Agenda voor de hele EU. In dit hoofdstuk beschrijft het Partnerschap Stedelijke Armoede hoe de voorgestelde acties de verklaringen en doelstellingen inzake stedelijke armoede benaderen. De verschillende verklaringen uit de Stedelijke Agenda voor de EU worden hieronder geciteerd, gevolgd door een toelichting over de manier waarop dit actieplan ze aanpakt (de citaten zijn vertaald vanuit het Engels):

3. "Sinds de VN-conferentie over menselijke nederzettingen in 1976 in het Canadese Vancouver en in 1996 in het Turkse Istanboel, en sinds de invoering van de millenniumontwikkelingsdoelen in 2000,

is er zichtbare vooruitgang geboekt in de levenskwaliteit van miljoenen stadsbewoners, ook voor inwoners van sloppenwijken en mensen uit informele nederzettingen. De **hardnekkigheid van bepaalde vormen van armoede, toenemende ongelijkheden en verloedering van de leefomgeving** blijven enkele van de grote hinderpalen voor een wereldwijde duurzame ontwikkeling, waarbij **maatschappelijke en economische uitsluiting en ruimtelijke segregatie vaak een onweerlegbare realiteit zijn in steden en menselijke nederzettingen.**"

5. "Door de planning, het ontwerp, de financiering, de ontwikkeling, het bestuur en het beheer van steden en menselijke nederzettingen om te gooien, wil de nieuwe stedelijke agenda **bijdragen tot de uitroeiing van armoede en honger in al hun vormen en dimensies; ongelijkheden wegwerken; een bestendige, inclusieve en duurzame economische groei bevorderen; gendergelijkheid en de empowerment van vrouwen en meisjes bereiken om hun onontbeerlijke bijdrage tot duurzame ontwikkeling ten volle te verankeren; menselijke gezondheid en welzijn verbeteren; de veerkracht bevorderen; en het milieu beschermen.**"

14. "Om in ons opzet te slagen, willen we een nieuwe stedelijke agenda aannemen die geënt is op de volgende, onderling verbonden principes:

(a) **Niemand verwaarlozen, door een einde te maken aan armoede in al haar vormen en dimensies, met inbegrip van de uitroeiing van extreme armoede, door gelijke rechten en kansen, sociaaleconomische en culturele diversiteit, en integratie in de stedelijke ruimte te waarborgen, door leefbaarheid, onderwijs, voedselveiligheid en voeding, gezondheid en welzijn te verbeteren, ook door epidemies van hiv/aids, tbc en malaria een halt toe te roepen, door de veiligheid te bevorderen en discriminatie en alle vormen van geweld de wereld uit te helpen, door publieke participatie te garanderen - veilige en gelijke toegang te verschaffen voor iedereen, en door gelijke toegang voor iedereen te verstrekken tot materiële en sociale infrastructuur en basisdienstverlening, alsook tot degelijke en betaalbare huisvesting.**"

25. "We erkennen dat het uitroeien van armoede in al haar vormen en dimensies, met inbegrip van stedelijke armoede, de grootste wereldwijde uitdaging is en een onontbeerlijke voorwaarde voor duurzame ontwikkeling. We erkennen tevens dat de groeiende ongelijkheid en de hardnekkigheid van verschillende armoededimensies, zoals het toenemend aantal bewoners van sloppenwijken en informele nederzettingen, zowel ontwikkelde als ontwikkelingslanden treffen, en dat de **ruimtelijke ordening, de toegankelijkheid en het ontwerp van stedelijke ruimte, alsook de infrastructuur en elementaire dienstverlening, samen met het ontwikkelingsbeleid, sociale cohesie, gelijkheid en inclusie kunnen bevorderen of belemmeren.**"

63. "We erkennen dat steden en menselijke nederzettingen geconfronteerd worden met de dreigingen van niet-duurzame consumptie- en productiegewoonten, biodiversiteitsverlies, ecosysteemdruk, vervuiling, natuurrampen en rampen veroorzaakt door de mens, en de klimaatverandering en alle bijhorende risico's, **wat de inspanningen ondermijnt om armoede in al haar vormen en dimensies uit te roeien en tot meer duurzame ontwikkeling te komen.** Gelet op de demografische ontwikkelingen in steden en op hun centrale rol in de wereldeconomie, in de tempering van en aanpassing aan de gevolgen van de klimaatverandering, en in het gebruik van middelen en ecosystemen, heeft de wijze waarop ze worden gepland, gefinancierd, ontwikkeld, gebouwd, bestuurd en beheerd een rechtstreekse impact op de duurzaamheid en veerkracht, over de stadsgrenzen heen."

De hardnekkigheid van stedelijke armoede, sociale en economische uitsluiting en ruimtelijke segregatie deden het PSA besluiten om op de proppen te komen met dit actieplan. Het PSA treedt alleszins de standpunten uit de bovenstaande paragrafen van de nieuwe stedelijke agenda bij en stelt een pakket acties voor dat speciaal is samengesteld om de complexe en specifieke uitdaging van stedelijke armoede het hoofd te bieden.

Alle voorgestelde acties (zie deel 2 van dit document) streven ernaar armoede uit te roeien, ongelijkheden te verkleinen en een inclusieve en duurzame economische groei te bevorderen. En net daarom is dit actieplan toegespitst op de vier prioriteiten die in deel 2.2 vermeld worden: (1) Kinderarmoede; (2) De vernieuwing van stedelijke achterstandsgebieden en -wijken; (3) Dakloosheid, en (4) De kwetsbare situatie van de Roma. Het stelt ook voor om lokale overheden de mogelijkheden te geven om zich specifiek te bekommeren om andere maatschappelijk kwetsbare groepen (actie 1).

De voorgestelde acties zijn ook gericht op gendergelijkheid en op de emancipatie van vrouwen en meisjes. Gendergelijkheid wordt in dit actieplan opgevat als transversaal thema (zie deel 4.1). Het komt erop neer dat de genderdimensie is geïntegreerd in het ontwerp van de acties en in de te behalen doelstellingen. Dit actieplan houdt er rekening mee dat beleidsbeslissingen de dagelijkse levens van alle burgers vaak niet in gelijke mate ten goede komen en ondersteunen. Om daar komaf mee te maken, stelt het actieplan van het PSA een reeks acties voor die een mensgerichte benadering hanteren, om zo een inzicht te krijgen in de specifieke problemen van alle sociale groepen uit achterstandswijken en op die manier hun specifieke noden en wensen ter harte te nemen in strategieën voor stadsvernieuwing en in de beleidsvorming om stedelijke armoedetrends aan te pakken. Die mensgerichte aanpak streeft er ook naar de gezondheid en het welzijn van de mensen te verbeteren.

Dit actieplan let ook op het belang van ruimtelijke ordening, toegankelijkheid en het ontwerp van de stedelijke ruimte om stedelijke armoede het hoofd te bieden. Die idee komt naar voren in het opzet van de meeste voorgestelde acties, in het bijzonder in acties 1, 6 en 7. Daar is het ruimteaspect van stedelijke armoede een doorslaggevende factor. Het toegankelijkheidsaspect komt ook naar boven in een transversale kwestie (zie deel 5.1), waar doeltreffend en veilig openbaar vervoer en netwerken waar alles op wandelafstand ligt als noodzakelijk worden geacht om te vermijden dat de meest kwetsbare gebieden geïsoleerd raken en om stedelijke achterstandsgebieden en -wijken nieuw leven in te blazen.

De rol van steden om milieu- en klimaatuitdagingen in de ogen te kijken en het hoofd te bieden door natuurherstel en mitigatie- en adaptatiemaatregelen is eveneens een van de bekommernissen uit dit actieplan. Actie 7 met name stelt voor om lokale pacten te sluiten voor de vernieuwing van stedelijke achterstandsgebieden en -wijken. Ze omvat maatregelen binnen de specifieke milieu-energiedimensie van stedelijke teloorgang en behelst zo de integratie van mitigatie- en adaptatiemaatregelen in de holistische vernieuwingsstrategieën die worden uitgewerkt in het raam van de lokale pacten. Daarnaast moeten ook aandacht uitgaan naar de milieu- en klimaatuitdagingen in de geïntegreerde strategieën voor stadsvernieuwing die stedelijke autoriteiten zullen kunnen uitstippelen in hun lokaal pact (actie 6).

3.3 Verbanden met de andere partnerschappen

De banden met andere partnerschappen, in het bijzonder de proefpartnerschappen inzake betaalbare huisvesting en integratie van migranten en vluchtelingen zijn afgetast, in het bijzonder tijdens de bilaterale meetings die werden ingericht naar aanleiding van de coördinatievergadering op 21 en 22 juni 2017 in Brussel (waar de coördinatoren van alle actieve partnerschappen bijeenkwamen om de vooruitgang, de uitdagingen en de transversale kwesties te bespreken).

De strijd tegen dakloosheid is binnen het kader van het PSA opgevat als het bestrijden van een vorm van extreme armoede, die vooral in stedelijke gebieden tot uiting komt. Dankzij de debatten tussen de partners, kon duidelijk het verband worden gelegd met de nood aan innovatieve, huisvestinggerichte ('eerst huisvesting') oplossingen om dit almaar uitdijende Europese probleem een halt toe te roepen, maar er is ook een duidelijke link met de betaalbaarheid van woningen en de doeltreffendheid van het huisvestingbeleid wanneer het gaat om toegankelijkheid voor kwetsbare groepen. Aangezien het Partnerschap Betaalbare Huisvesting rond dat laatste item draait, heeft men bewust beslist om overlapping met en/of herhaling van bepaalde acties te vermijden. Door zich toe te spitsen op woningen trekt dat partnerschap duidelijk de kaart van betaalbare huisvesting, en laat het de extreme segmenten uit de woningmarkt (hoogwaardige luxewoningen aan de ene kant en huisvesting voor crisis- of noodsituaties, zoals opvangtehuizen of innovatieve woningoplossingen aan de andere kant) voor wat ze zijn.

Men legt ook het verband met de acties die het Partnerschap Migrant en Vluchtelingen uitwerkt, denken we aan de sterke focus op migrantenkinderen, of het versterken van het desegratiebeleid in de Europese steden.

In de loop van 2018 staan alvast nieuwe coördinatievergaderingen gepland, waar men verder zal overleggen over verschillende transversale thema's en wil nagaan hoe de respectievelijke coördinatoren van de desbetreffende partnerschappen bepaalde verbanden en overlappings gezamenlijk kunnen beheren.

BIJLAGE 1: Antwoord van het Partnerschap Stedelijke Armoede op de feedback uit zijn raadplegingsactiviteiten

In juli 2017 werd er een openbare raadpleging op poten gezet rond het actieplan van het Partnerschap Stedelijke Armoede. De basis van die raadpleging was een achtergrondnota met dertien acties die gepubliceerd werd op het onlineplatform Futurium. Alle betrokken belanghebbenden (instellingen, de privésector, ngo's, onderzoekers, burgers enz.) kregen daarbij de kans om hun steentje bij te dragen tot de definitieve versie van dit actieplan, door hun kennis te delen en hun opmerkingen te geven bij de acties uit het Partnerschap.

Binnen het kader van het Pact van Amsterdam wordt die openbare raadplegingsprocedure gezien als een manier om de acties van de verschillende betrokken partnerschappen te beoordelen. In het geval van het PSA liep die raadpleging van 10/07/2017 tot en met 25/08/2017. In totaal werden daarbij 23 antwoorden verzameld, uit 12 verschillende lidstaten. 5 ervan kwamen van individuele personen, 18 van organisaties.

Naar aanleiding van een besluit van het Partnerschap, toont de onderstaande tabel hoe de verschillende antwoorden en commentaren zijn verwerkt in het definitieve actieplan. De tabel toont enkel de belangrijkste opmerkingen en is geen exhaustieve lijst van alle ontvangen feedback.

	Opmerking	Hoe is de opmerking verwerkt in het definitieve actieplan?
1	Algemene structuur zoals voorgesteld door het Pact van Amsterdam (betere regelgeving, betere financiering, betere kennis).	De algemene structuur waarin het ontwerp van actieplan voorziet (betere regelgeving, betere financiering, betere kennis) is overwogen, maar het PSA heeft er toch voor geopteerd zijn actieplan op te bouwen rond de eigen prioriteiten, om de samenhang te garanderen.
2	Betoelaging versus flexibiliteit	Het PSA streeft ernaar stedelijke armoede aan te pakken vanuit een gebieds- en mensengerichte invalshoek, en gelet op de territoriale dimensie van stedelijke armoede.
3	Waarom de focus op de vier prioriteiten van het PSA?	In de inleiding wordt toegelicht waarom het PSA ervoor heeft gekozen zich toe te spitsen op de vier prioritaire thema's. In de inleiding en in bepaalde andere delen van de tekst worden evenwel ook een aantal andere beleidsdomeinen en doelgroepen aangestipt door het PSA.
4	Alle kwetsbare groepen bestrijken, met inbegrip van mensen in extreme armoede en met een armoederisico.	De inleiding geeft duidelijk aan dat het actieplan alle kwetsbare groepen ondersteunt, met inbegrip van mensen in extreme armoede en met een verhoogd armoederisico.
5	Betrokkenheid van ngo's en middenveldorganisaties (in de geïntegreerde acties).	Het belang van de betrokkenheid van ngo's en middenveldorganisaties komt sterker tot uiting in de

	Opmerking	Hoe is de opmerking verwerkt in het definitieve actieplan?
		geïntegreerde acties (acties 1-3). De relevantie van een aanpak op meerdere niveaus komt duidelijker uit de verf.
6	Processen rond stadsvernieuwing mogen armen niet wegrukken uit hun buurt.	Het PSA is het daar ten volle mee eens en verwerkte een toelichting daarover in actie 2 van dit actieplan, die benadrukt dat de opwaardering van achterstandswijken niet mag leiden tot gentrificatie.
7	De stedelijke overheden moeten betrokken worden in alle stappen van de beleidsvorming.	In het ontwerpactieplan stond al dat lokale overheden meer inspraak moeten krijgen in het hele beleidsproces dat schuilgaat achter de voorgestelde acties. Het PSA stemde ermee in om in het definitieve actieplan kruisverwijzingen naar dat aspect te verwerken in andere delen van de tekst.
8	Acties 2 en 4 lijken te gelijkaardig, ook al gaan ze over verschillende kwesties.	Actie 2 heeft een nieuwe titel gekregen, die beter verwijst naar de eigenlijke inhoud ervan.
9	Acties 3 en 4 boden duidelijk het potentieel om te versmelten tot één duidelijke en degelijkere actie.	Ze zijn dan ook samengevoegd tot één 'superactie'. Daarin komt duidelijk naar voren waarom en hoe men de data over belangrijke kwetsbare groepen (kinderen, daklozen, Roma) zal harmoniseren en verzamelen.
10	In de nieuwe actie (die is ontstaan uit de samenvoeging van 3 en 4) moet zeker benadrukt worden dat de data verzameld moet worden op NUTS III-niveau.	In verschillende delen van de tekst komt naar voren dat de datacollectie minstens op NUTS III-niveau moet gebeuren.
11	Verwijzen naar de aandacht voor energiearmoede.	Dit is gebeurd in de managementsamenvatting van dit actieplan.
12	Vroegere acties 7 en 8 (nu 6 en 7).	Voor acties 6 en 7 wordt verduidelijkt dat ze uitgetoet zullen worden in de vorm van een URBACT-proefproject. Ook hun onderlinge relatie en het verband met actie 1 (algemene subsidie) komt uit de verf.
13	De vroegere actie 9 (nu 8) moet meer concrete acties behelzen.	Die wijziging is doorgevoerd, zodat actie 8 nu een set concrete maatregelen omvat die zowel nationale als regionale en lokale overheden kunnen invoeren, met inbegrip van 'eerst een woning'- en huisvestinggerichte acties.
14	Sterker focussen op kinderen in de vroegere actie 9 (nu actie 8).	De tekst bevat een zin die verduidelijkt dat de actie duidelijk inzet op langdurig daklozen en kinderen.
15	De vroegere actie 10 (nu actie 9) vraagt om holistische strategieën om dakloosheid te bestrijden, meer opleidingsmogelijkheden te bieden, en de doelgroep en de maatschappelijke organisaties die ervoor ijveren mee te betrekken.	Dit is toegevoegd aan actie 9.

	Opmerking	Hoe is de opmerking verwerkt in het definitieve actieplan?
16	De vroegere acties 10 en 13 moeten verwijzen naar cohesiefondsen, niet naar ESI-fondsen.	Deze suggestie is opgenomen in het definitieve actieplan.
17	Uit de openbare feedback kwamen meerdere suggesties naar boven met betrekking tot het Roma-kader.	Het Partnerschap merkte dat het gros van die suggesties concrete aanbevelingen waren, die eerder in de uitvoeringsfase van het actieplan overwogen zouden worden dan in de opmaakfase.
18	In de vroegere actie 12 (nu actie 11) de Roma-gemeenschap van bij aanvang betrekken in de beleidsvorming.	Het PSA stemde ermee in om een aanpak op meerdere niveaus in te bedden, waarbij de verschillende doelgroepen inspraak krijgen in elke stap van het beleidsproces.
19	Er werd gesuggereerd om dieper in te gaan op de verschillende vormen van stedelijke segregatie en om FRA-data te gebruiken voor de betreffende thema's.	Het PSA was van mening dat het buiten het toepassingsgebied lag om alle verschillende vormen van bestaande segregatie in detail te behandelen, al erkent het wel dat aan het segregatievraagstuk meerdere facetten verbonden zijn.
20	In de tekst moeten in het algemeen een aantal kwesties verduidelijkt worden: de nood aan participatieve actie op meerdere niveaus, het feit dat alle kwetsbare groepen ondersteund worden door het actieplan enz.	In de inleiding wordt nu uitdrukkelijk verwezen naar die reeks algemene beginselen.

BIJLAGE 2: Referenties

Darvas, Z. (2017) Why is it so hard to reach the EU's 'poverty' target? Beleidsbijdrage, 1. Beschikbaar op: <http://bruegel.org/wp-content/uploads/2017/01/PC-01-2017-1.pdf>

Nederlands voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie (2016) Stedelijke agenda voor de EU: Pact van Amsterdam. Beschikbaar op: https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/pact-of-amsterdam_en.pdf

EU-alliantie voor investeringen in kinderen (2017) Key messages and suggestions for taking stock of the implementation of the Investing in Children Recommendation. Beschikbaar op: <https://tinyurl.com/ybxotrx>

Europese Commissie & de Europese Raad (2017) GEZAMENLIJK VERSLAG OVER DE WERKGELEGENHEID VAN DE COMMISSIE EN DE RAAD bij de mededeling van de Commissie over de jaarlijkse groeianalyse 2017 (COM/2016/0729). Beschikbaar op: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=17224&langId=nl>

MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE RAAD, HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ VAN DE REGIO'S Een EU-kader voor de nationale strategieën voor integratie van de Roma tot 2020 COM(2011)173/4. Beschikbaar op: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/nl/TXT/?uri=CELEX%3A52011DC0173>

Europese Commissie (2011b) Territorial Agenda of the European Union 2020: Towards an Inclusive, Smart and Sustainable Europe of Diverse Regions. Beschikbaar op: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/what/territorial-cohesion/territorial_agenda_2020.pdf

Europese Commissie (2012) Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3). Beschikbaar op: <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/84453/RIS3+Guide.pdf/fceb8c58-73a9-4863-8107-752aef77e7b4>

Europese Commissie (2013) Aanbeveling van de Commissie van 20.2.2013 Investeren in kinderen: de vicieuze cirkel van achterstand doorbreken C(2013) 778/F1. Beschikbaar op: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/c_2013_778_en.pdf

Europese Commissie (2015) Prioriteiten voor 2014-2020. Beschikbaar op: http://ec.europa.eu/regional_policy/nl/policy/how/priorities

Europese Commissie (2016a) Effective Roma Integration Measures in the Member States 2016. Beschikbaar op: http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma-report-2016_en.pdf

Europese Commissie (2016b) Leidraad voor de lidstaten inzake geïntegreerde duurzame stedelijke ontwikkeling (artikel 7 van de EFRO-verordening). Beschikbaar op: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/guidance_sustainable_urban_development_nl.pdf

Europese Commissie (2016c) Urban Agenda for the EU: Partnership on Urban Poverty. Beschikbaar op: <https://ec.europa.eu/futurium/sites/futurium/files/poster-poverty.pdf>

Europese Commissie (2017a) Commissiebesluit C(2017)5616 van 16 augustus 2017 Annual Work Programme for the implementation of the "Preparatory action – Child Guarantee Scheme/Establishing A European child guarantee and financial support", for 2017. Beschikbaar op: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=18236&langId=en>

Europese Commissie (2017b) De 20 beginselen van de Europese pijler van sociale rechten. Beschikbaar op: https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_nl

Europese Commissie (2018a) Armoede en sociale uitsluiting. Beschikbaar op: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=751&langId=nl>

Europese Commissie (2018b) Roma integration in EU countries. Beschikbaar op: https://ec.europa.eu/info/strategy/justice-and-fundamental-rights/discrimination/roma-and-eu/roma-integration-eu-countries_en

Europese Commissie (2018c) Stability and Growth Pact. Beschikbaar op: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/stability-and-growth-pact_en

European consensusconferentie over dakloosheid (2010) Beleidsaanbevelingen van de jury. Beschikbaar op: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=88&eventsId=315&langId=en&moreDocuments=yes&tableName=events>

Europese Raad (2000) Richtlijn 2000/43/EG van de Raad van 29 juni 2000 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming. Beschikbaar op: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/nl/TXT/?uri=CELEX%3A32000L0043>

Europese Raad (2013) Aanbeveling van de Raad van 9 december 2013 over doeltreffende maatregelen voor integratie van de Roma in de lidstaten 2013/C 378/07. Beschikbaar op: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013H1224\(01\)&from=nl](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013H1224(01)&from=nl)

Europese Rekenkamer (2015) Steun van de Commissie voor jongerenactieteams: heroriëntatie van ESF-middelen verwezenlijkt, maar onvoldoende aandacht voor resultaten. Luxemburg: Publicatiebureau van de Europese Unie. Beschikbaar op: https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR15_17/SR_YAT_NL.pdf

Europees Parlement en Europese Raad (2003) Verordening (EG) nr. 1177/2003 van het Europees Parlement en de Raad de communautaire statistiek van inkomens en levensomstandigheden (EU-SILC) wat de lijst van secundaire doelvariabelen voor materiële deprivatie, welzijn en huisvestingsproblemen voor 2018 betreft (ONTWERPVERSIE). Beschikbaar op: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/initiatives/ares-2016-3812283_n/#initiative-details

Europees Parlement en Europese Raad (2013) Verordening (EU) nr. 1303/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 17 december 2013 houdende gemeenschappelijke bepalingen inzake het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling, het Europees Sociaal Fonds, het Cohesiefonds enz. Beschikbaar op: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1303&from=NL>

Europees Parlement (2015) Directoraat-generaal Intern beleid, werkgroep rond de hoofdoorzaken van armoede bij vrouwen. Werkgroep voor de FEMM-commissie. Rapport beschikbaar op: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/519193/IPOL_STU%282015%29519193_EN.pdf

Europees Parlement (2018) Resolutie van 19 januari 2017 over een Europese pijler van sociale rechten (2016/2095(INI)). Beschikbaar op: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0010+0+DOC+XML+V0/NL>

Europese Unie (1992) Verdrag betreffende de Europese Unie, 7 februari 1992, 92/C 191/01. Beschikbaar op: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1992:191:FULL&from=EN>

Europese Unie (2007) Handvest van Leipzig betreffende duurzame Europese steden. Beschikbaar op: http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/themes/urban/leipzig_charter.pdf

Europese Unie (2012) Handvest van de grondrechten, 26 oktober 2012, 2012/C 326/02. Beschikbaar op: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (2016) Tweede enquête van de Europese Unie naar minderheden en discriminatie: Roma — Geselecteerde resultaten. Luxemburg: Publicatiebureau van de Europese Unie. Beschikbaar op: <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/eumidis-ii-roma-selected-findings>

Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA) (2010). Jaarverslag. Beschikbaar op: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/annual-report-2010>

Europese Unie, Comité van Permanente Vertegenwoordigers/Raad (2016) Het proces van integratie van de Roma versnellen - Ontwerpconclusies van de Raad, 18 november 2016 14294/16 Beschikbaar op: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14294-2016-INIT/nl/pdf>

Eurostat (2016) People at Risk of Poverty or Social Exclusion. Beschikbaar op: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion

Eurostat (2017) Europe 2020 indicators – poverty and social exclusion. Beschikbaar op: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Europe_2020_indicators_-_poverty_and_social_exclusion

Eurostat (2018a) Cities (Urban Audit). Beschikbaar op: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/cities/overview>

Eurostat (2018b) EU-statistiek van inkomens en levensomstandigheden (EU-SILC). Te raadplegen op: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-statistics-on-income-and-living-conditions>

FEANTSA (2005) ETHOS – Europese typologie over thuisloosheid en uitsluiting op het vlak van huisvesting. Beschikbaar op: <http://www.feantsa.org/download/en-16822651433655843804.pdf>

Stichting Abbé Pierre & FEANTSA (2017) Tweede overzicht van uitsluiting van huisvesting in Europa. Te raadplegen op: <http://www.feantsa.org/en/report/2017/03/21/the-second-overview-of-housing-exclusion-in-europe-2017>

Verenigde Naties (1989) Verdrag inzake de rechten van het kind, 20 november 1989, Verenigde Naties, Verdragenreeks, vol. 1577, p. 3, beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>